

LIBER QUADRAGESIMUS TERTIUS.

f. 279

I.

R DE INTERDICTIS SIUE EXTRAORDINARIIS ACTIONIBUS, ES
QUAE PRO HIS COMPETUNT R

- I** UPLIANUS libro sexagessimo septimo ad edictum. Uideamus, de quibus rebus interdicta competunt. et sciendum est interdicta aut de diuinis rebus aut de humanis competere. diuinis, ut de locis sacris vel de locis religiosis. de rebus hominum interdicta redduntur aut de his, quae sunt alicuius, aut de his, quae nullius sunt. quae sunt nullius, haec sunt: liberae personae, de quibus exhibendis ducendis interdicta competit. quae sunt alicuius, haec¹ sunt aut publica aut singulorum. publica: de locis publicis, de viis deque fluminibus publicis. quae autem singulorum sunt, aut ad uniuersitatem pertinent, ut interdictum quorum bonorum, aut ad singulas res, ut est interdictum uti possidetis, de itinere actuale. Interdictorum autem tres species sunt, exhibitoria prohibitoria [B. 58, 14, 1] restitutoria: sunt tamen quaedam interdicta et mixta, quae et prohibitoria sunt et exhibitoria². Interdictorum quaedam in praesens, quaedam in praeteritum referuntur: in praesens, ut uti possidetis: in praeteritum, ut de itinere actuale, de aqua aestuia. Interdicta omnia licet in rem uideantur concepta, ut tamen ipsa personalia sunt. Interdictorum quaedam annalia sunt, quaedam perpetua.
- II** PAULUS libro sexagesimo tertio ad edictum. Interdictorum quaedam duplia sunt, E quaedam simplicia. duplia dicuntur, ut uti possidetis, simplicia sunt ea³, veluti exhibitoria et restitutoria, item prohibitoria de arboribus caedendis et de itinere actuale.
- III** Interdicta autem competit vel hominum causa vel diuni iuris aut de religione, [B. 58, 14, 2] sicut est 'ne quid in loco sacro fiat' vel 'quod factum est restituatur' et de mortuo inferendo vel sepulchro aedificando. hominum causa competit vel ad publicam utilitatem [B. 58, 14, 2] pertinencia vel sui iuris tuendi causa vel officii tuendi causa vel rei familiaris. publicae utilitatis causa competit interdictum 'ut uia publica uti liceat' et 'flumine publico' et 'ne quid fiat in uia publica': iuris sui tuendi causa de liberis exhibendis, item de libertate exhibendo: officii causa de homine libero exhibendo: reliqua interdicta rei familiaris causa dantur. Quaedam interdicta rei persecutionem continent, veluti de itinere actuale priuato⁴: nam proprietatis causam continet hoc interdictum. sed et illa interdicta, quae de locis sacris et de religiosis proponuntur, veluti proprietatis causam continent, item illa de liberis exhibendis⁵, quae iuris tuendi causa diximus competere, ut non sit mirum, si,
- F(XYMOC)

¹ haec del.   ² exhibitoria] idem Graeci (u. i.): restitutoria (cf. D. 43, 4, 3, 2. 43, 20, 1, 1: Smallenburg)?   ³ ea] cetera (similiter Ad. Schmidt Interd. p. 186)?   ⁴ reficiendo ins.

⁵ de liberis exhibendis del. (Hal.)

3 siue extraordinariis actionibus quae pro his competit om. ind. F¹ 5 sex'to agensimo F² 9 exhibendis F³ | ducentis F⁴ 11 pertinet F⁵ 14 et mixta quae et prohibitoria sunt et exhibitoria] ἡ μίκτη κωλύτικὴ καὶ παρατακτικὴ B 15 referuntur] F⁶ cum B: ἀνα-

φέρεται, regeruntur F⁷ 16 pr'a'eteritum F⁸ 21 prohibitoria] dehibitoria F⁹ | de stinere actuque F¹⁰ 24 aedificandi F¹¹ 25 vel officii tuendi causa om. F¹² 27 exhibendis F¹³ 30 propri'a'etatis F¹⁴ 31 propri'a'etatis F¹⁵

quae interdicta ad rem familiarem pertinent, proprietatis, non possessionis causam habent. Haec autem interdicta, quae ad rem familiarem spectant, aut apiscendae sunt possessionis aut reciperandae aut retinendae. apiscendae possessionis sunt interdicta, quae competunt his, qui ante non sunt nancti possessionem. sunt autem interdicta apiscendae possessionis 'quorum bonorum': Saluianum quoque interdictum, quod est de pignoribus, ex hoc genere est: et 'quo itinere uendor usus est, quo minus emptor utatur, uim fieri ueto'. reciperandae possessionis causa proponuntur sub rubrica unde ui: aliqua enim sub hoc titulo interdicta sunt. retinendae possessionis sunt interdicta uti possidetis. sunt interdicta, ut diximus, duplicita tam reciperandae quam apiscendae possessionis².

- 3 ULPIANUS libro sexagesimo nono ad edictum. In interdictis exinde [D. 43, 16, 1, 40 E] ratio habetur fructuum, ex quo edita sunt, non retro.

- 4 PAULUS libro sexagessimo septimo ad edictum. Ex quibus causis annua B. 58, 14, 4 E interdicta sunt, ex his de eo, quod ad eum cum quo agitur peruenit, post annum iudicium dan|dum Sabinus respondit.

- 5 IDEM libro tertio decimo ad Sabinum. Interdicta noxalia ea sunt, quae ob delictum ~~s~~
eorum, quos in potestate habemus, dantur, veluti cum si deiecerunt aut si aut clam opus ¹⁶ ~~s~~
fecerunt. sed officio iudicis continetur, ut dominum sua impensa opus restituentem ab-
soluat: patientiam tollendo operi praestantem noxae dedere iubat et³ absoluat, si non dedit,
quantum impensae in tollendo opere erogatum sit, tanti condemnet: si neque patientiam
praestet neque ipse tollat, cum possit, in tantum condemnet, in quantum iudex sestima- ²⁰ ~~s~~
uerit, atque si ipse fecisset.

III.

R QUORUM BONORUM R

- 1 **ULPLANUS** libro sexagessimo septimo ad edictum. Ait praetor: 'Quorum bo- [B. 40, 9, 1] E
 'norum ex edicto meo illi possessio data est, quod de his bonis pro herede aut pro pos- 22 -
 'sessori possides possideresue, si nihil usucaptum esset, quod quidem⁴ dolo malo fecisti,
 1 'uti desineres possidere, id illi restituas'. Hoc interdictum restitutorium est et ad uniu-
 'ersitatem bonorum, non ad singulas res pertinet et appellatur 'quorum bonorum' et est
 apiscendae possessionis uniuersorum bonorum. 23 -
 2 **PAULUS** libro uicensimo ad edictum. Interdicto quorum bonorum debitores [B. 40, 9, 3] E
 hereditarii non tenentur, sed tantum corporum possessores.

III.

R QUOD LEGATORUM R

- 1   **ULPIANUS** libro sexagessimo septimo ad edictum. Hoc interdictum uolgo [B. 44, 24, 1] E
1 2 'quod legatorum' appellatur. Est autem et ipsum apiscendae possessionis et continet^{ur} hanc causam, ut, quod quis legatorum nomine non ex uoluntate heredis occupauit, id restituat heredi. etenim aequissimum praetori uisum est unumquemque non sibi ipsum ius dicere occupatis legatis, sed ab herede petere: redigit igitur ad heredes per hoc interdictum ea, quae legatorum nomine possidentur, ut perinde^{rum} legatarii possint eum conuenire. [8]
F(XYMO^C)

¹ quae interdicta] et interdicta quedam quae?   ² retinenda possessionis sunt interdicta ut 'uti possidetis, quae sunt ut diximus duplicita.   ³ sunt etiam interdicta duplicita tam reciprandae quam apiscendae possessionis?   ⁴ si dedit ins.   ⁵ quodque (edd.: cf. *Uat.* fr. 90)?   ⁶ deinde (*Krueger*)?

1 propri'a etatis *F²* 2 quae] quem *F¹* 3 recuperandae *f* | adipiscendae *f* 4 na'n'cti *F²*
5 possessionem *F²* 10 ulpiusianus *F²* 14 sabinum respondit*s* *F²* 17 sua'm' in-
pen*s* *F²* 19 opera'e *F²* 21 ipse'q' fe-
cisset *F²* 25 est] est *F²* 26 possidere's'ue
F² | quod quidem dolo] ἡ εἰ δόλῳ ἐπάγει
νέμεσθαι *B* (*Anon.*) 28 est om. *F²* 36 ut ho'
quod *F²* nomine'q' non *F²*

3 Hoc interdictum et heredem heredis bonorumque possessoris habere propter utilitatem
 4 huius¹ dicendum est, nec non ceteros quoque successores. Quia autem nonnumquam in-
 certum est, utrum quis pro legato an pro herede uel pro possessore possideat, bellissime
 Arrianus scribit hereditatis petitionem instituendam et hoc interdictum reddendum, ut,
 siue quis pro herede uel pro possessore siue pro legato possideat, hoc interdicto² teneatur, ⁵
 quemadmodum solemus facere, quotiens incertum est, quae potius actio teneat: nam duas
 5 dictamus protestati ex altera nos uelle consequi quod nos contingit. Si quis [B. 44, 24, 1]
 ex mortis causa donatione possideat, utique cessabit interdictum, quia portio legis Falci-
 diæ apud heredem ipso iure remanet, etsi corporaliter res in solidum translatae sunt: [(B)]
 6 Qui uero ex causa praceptionis, utique tenetur hoc interdicto, sed pro ea scilicet parte, ¹⁰
 quam iure legati habet, non etiam pro ea, quam quasi heres habet. idemque erit dicendum
 et si alio genere legati uni ex heredibus legatum sit: nam et hic dicendum est pro ea
 7 parte, qua heres est, cessare interdictum. Quod ait praetor 'aut dolo desiit [B. 44, 24, 1]
 8 'possidere', sic accipere debemus 'desiit facultatem habere restituendi'. Unde est quae- [(B)]
 situm, si usus fructus uel usus fuerit alicui relictus eumque occupauerit, an hoc interdicto ¹⁵
 restituere sit compellendus. mouet, quod neque usus fructus neque usus possidetur, sed
 magis tenetur: potest tamen defendi competere interdictum. idem dicendum est et in
 9 seruitute reicta. Quaesitum est, si quis legatorum seruandorum causa missus [B. 44, 24, 1]
 sit in possessionem, an hoc interdicto teneatur ad restitutionem. mouet illud primum, ¹⁹
 quod non possidet is qui missus est in possessionem legatorum causa, sed potius custodit, f. 280
 deinde quod praetorem habet huius rei auctorem. tutius tamen erit dicendum hoc inter-
 dictum competere, maxime si satisdatum sit iam legatorum nomine nec recedat: tunc enim
 10 etiam possidere uidetur. Legatorum nomine non tantum ipsum possidere dicemus cui le-
 gatum est, uerum heredem quoque eius ceterosque successores. Quod ait praetor [(B)]
 'uoluntate eius, ad quem ea res pertinet', ita erit interpretandum, ut, si post aditam here- ²⁵
 ditatem uel bonorum possessionem adgnitam uoluntas accommodata est legatario, ut pos-
 sideret, interdictum casset: quod si ante aditam hereditatem bonorumque possessionem ad-
 2 gnitam hoc factum est, rectius dicetur eam uoluntatem non nocere debere. Si duae res
 legatae sint, altera ex uoluntate occupata, altera non ex uoluntate euenerit, ut altera re-
 uocari possit, altera non. idemque erit probandum et in una re, cuius pars ex uoluntate, ³⁰
 3 altera pars non ex uoluntate occupata est: nam pars sola per interdictum auferetur. Illud
 tenendum, siue a te siue ab eo, in cuius locum successisti, possideri aliquid coeptum est,
 interdicto huic locum fore. in locum successisse accipimus, siue per uniuersitatem siue in
 4 rem sit successum. Prodest autem possidisse, quotiens uoluntate eius, ad quem [B. 44, 24, 1]
 ea res pertinet, possideri coeptum est: sed et si postea uoluntas accessit eius, ad quem ³⁵
 ea res pertinebat, tamen prodesse possessori debere. unde si quis coepit quidem ex uo-
 luntate eius, ad quem ea res pertinet, possidere, postea uero uoluntas non perseuerat,
 5 nihil nocet, quia semel possideri coepit ex uoluntate. Si alter ex heredibus iisue, ad quos
 ea res pertinet, uoluerit rem a legatario possideri, alter non, ei, qui noluit, interdictum
 6 competit: ei, qui noluit, non competit palam est. Quod ait praetor 'nisi³ satisdatum sit', ⁴⁰
 accipere debemus 'si perseueret satisdatum', scilicet ut, si non perseueret cautum, mittatur
 7 in possessionem legatorum seruandorum causa. Satisdatum sic arbitror, si sic satisdatum
 sit, ut legatario uel ipso iure adquisita sit idonea cautio uel per mandati actionem adquiri
 8 possit, et tunc interdicto locum fore. Si quarundam rerum nomine satisdatum sit, qua-

F(XYMO)

¹ huius del.   ² hoc interdicto del.   ³ si?

2 huius] huius edicti Y⁴M⁵C⁵ possidea's't F⁶
 8 ex om. F⁷ | cessabit] F²XMO⁸C, cessauit F¹,
 necesse habebit YO⁶ (*supra u.*): 'Pi(sis) est
 utique necesse habebit interdictum ...., sed
 communis est utique cessabit interdictum'
Accursius | interdictum] hoc interdictum F²
 10 parti F¹ 13 parti F² 21 a'uctorem F²

22 satisdatu'm' F² 23 dicimus F² 33 huic]
 hoc F² | in rem sit successum] XMC, in rem
 mi's sit successum F⁴!, in rem successum Y,
 in rem successimus O 38 noceat F 39 rem
 bis F² | noluit] XYMC, noluit F, om. *inter alia* O
 44 interdicto locum fore] F², interdictum 'fore'
 loc'o'um fore F⁶ | nomine satisdandum F⁶

rundam non sit satisdatum, earum rerum nomine sine impedimento agi poterit, de quibus satisdatum est, ceterarum non poterit.

2 PAULUS libro sexagessimo tertio ad edictum. Diuersum est, si postea pars [B. 44, 2] **E**
 1 legato adcreuerit: nam hoc nomine tenentur fideiuersores in totum. Quod ait praetor
 'si per bonorum possessorem non stat, ut satisdetur', sic accipimus, si paratus sit satisdare: 5
 2 non ergo offerre debet satisdationem, sed petenti satis moram non facere. Ex hoc inter-
 3 dicto qui non restituit, in id quod interest debet condemnari. Si legatarius reprobatione
 contentus fuit, dandum est interdictum. idem dicendum est, si legatarius pignoribus non
 4 sibi caueri. Si per legatarium factum sit, quo minus satisdetur, licet causum non sit,
 tenetur interdicto. sed si forte factum sit per legatarium, quo minus satisdetur, eo autem
 tempore, quo editur interdictum, satis accipere paratus sit, non competit interdictum, nisi
 satisdatum sit. item si per bonorum possessorem stetit, quo minus satisdaret, sed modo
 paratus est cauere, tenet interdictum: illud enim tempus inspicitur, quo interdictum editum.

III.

R NE UIS FIAT EI, QUI IN POSSESSIONEM MISSUS ERIT R

1 ULPIANUS libro septuagessimo secundo | ad edictum. Ait praetor: 'Si quis [B. 51, 5, 1]
 'dolo malo fecerit, quo minus quis permisum meo eiusue, cuius ea iurisdictio fuit, in pos-
 sessionem bonorum sit, in eum in factum iudicium, quanti ea res fuit', ob quam in pos-
 sessionem missus erit, dabo'. Hoc edictum summa prouidentia praetor proposit: frusta
 enim in possessionem mitteret rei seruandae causa, nisi missos tueretur et prohibentes ue-
 2 nire in possessionem coerceret. Est autem generale hoc edictum: pertinet enim ad omnes,
 qui in possessionem a praetore missi sunt: conuenit enim praetori omnes, quos ipse in
 possessionem misit, tueri. sed siue rei seruandae causa siue legatorum aut uentris nomine
 in possessionem missi fuerint, habent ex hoc edicto in factum actionem, siue doli siue
 3 aliter prohibuerint². Haec actio non tantum eum tenet, qui prohibuit quem uenire in pos-
 sessionem, sed etiam eum, qui possessione pulsus est³, cum uenisset in possessionem: nec
 4 exigitur, ut ui fecerit qui prohibuit. Si quis ideo possessione arcuerit⁴, quia rem suam
 putabat uel sibi nexam uel certe non esse debitoris, consequens est, ut hoc edicto non
 5 teneatur. Haec uerba 'quanti ea res erit, ob quam in possessionem missus erit' [B. 51, 5, 2]
 continent utilitatem creditoris, ut quantum eius interest possessionem habere, tantum si qui
 prohibuit condemnetur. proinde si ob falsum creditum uel ob falsam petitionem missus est
 6 in possessionem uel si exceptione summoneri potuit, nihil ei debet prodesse hoc edictum,
 quia propter nullam causam in possessionem missus est. Hoc edicto neque pupillum neque
 furiosum teneri constat, quia affectu carent. sed pupillum eum debemus accipere, qui doli
 capax non est: ceterum si iam doli capax sit, contra erit dicendum. ergo et si tutor dolens
 fecerit, in pupillum dabimus actionem, si modo soluendo sit tutor: sed et ipsum tutorem
 7 posse conueniri Iulianus scribit. Si domini uel patris uoluntate prohibitus quis sit a pos-
 8 sessione, in ipsis dabitur actio, quasi per alias hoc fecerint. Hanc actionem [Pon. 24, 23]
 excepta legatorum missione intra annum competere et non postea sciendum est, [Pon. 24, 23]
F(XYMO C)

¹ erit (cf. u. 29 et p. 571, 6)?   ² idem Graeci (u. i.): siue domini siue alii prohibuerint?
³ non tantum tenet cum quis prohibuit quem uenire in possessionem, sed etiam cum quis
 possessione pulsus est (u. i.)?   ⁴ creditorem ins.

5 u't' satisdetur **F**² 8 contentus] **XMO C** cum
B (*Tip.*): ἐὰν ὁ ληγατάριος ὅμολογίᾳ τοῦ κληρο-
 νόμου ἀρκεσθῇ, retentus **FY**², rem tentus **Y**? |
 noluit] **XYMO C** cum **B** (*Tip.*): ἢ μὴ θελήσῃ,
 uoluit **X** (*supra* u.) **O** (*supra* u.) **C** (*supra* u.)
 9 si bī' per **F**² 19 prouidentia a' praetor **F**²
 20 missus **F**² 24 siue doli siue aliter (alter **X**)
 prohibuerint] **FX**² nec fore aliter legerunt Graeci:

εἴτε δόλῳ εἴτε δλλως κωλγθώσιν **B**, siue domi-
 nus siue alter prohibuerit **X²Y²MOC**, inc. **Y²**:
 cf. Schmid de interd. p. 308: sed vide etiam
 D. 43, 5, 1, 10 25 non tantum seq.] εὐτέλη
 δέ καὶ ὁ κωλγων καὶ ὁ ἐξωθῶν **B** | qui **FY**,
 a quo qui **X**, a quo quis **MOC** 27 μῆτη **F**
 36 dauidius **F**² 38 ipso] ipso **F**

cum sit poenalis, nec in heredes similesque personas dabitur, nisi in id quod ad eas pertinet: sed heredi similibusque personis dabitur. nam cum prohibitus quis est legatorum uel fideicommissorum causa possessionem adipisci, tunc actio et perpetua est et in heredem dabitur, quia est in potestate successorum euitare interdictum satisdatione oblatum.

- 2** PAULUS libro quinquagensimo nono ad edictum. **Suo quis an alieno nomine [B. 51, 5, 3 E]** prohibitus sit, nihil interest: haec enim uerba 'quanti ea res est' referenda sunt ad **perso-**
1 **nam domini.** Item tam is tenetur, qui suo nomine, quam qui alieno nomine prohibuit.
- 3** ULPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. **Si quis missus fuerit in pos-** **[B. 51, 5, 4 E]** sessionem fideicommissi seruandi causa et non admittatur, potestate eius inducendus est in possessionem, qui eum misit, aut si quis flolet uti interdicto, consequens erit dicere in- **10** terdictum locum habere. sed melius erit dicere extra ordinem ipso iure suae potestatis
1 exequi oportere decretum suum, nonnumquam etiam per manum militarem. Constitutum est ab Antonino, ut etiam in bona heredis quis admittatur¹ certis modis. si quis igitur in his bonis non admittatur, dicendum est actionem hanc utilem competere: ceterum poterit
2 uti et extraordinaria execu²tion. Praetor uentrem in possessionem mittit, et hoc inter- **15** dictum prohibitorum et restitutorum est. sed si mulier uelit in factum actione uti ad
3 exemplum creditorum magis quam interdicto, posse eam experiri sciendum est. Si mu³llier **1. 281** dicatur calumniae causa in possessionem uenisse, quod non sit praegnas uel non ex eo
praegnas, uel si de statu mulieris aliquid dicatur: ex epistula diui Hadriani ad exemplum
prae⁴sumptionis Carboniani edicti uentri praetor pollicetur possessionem. **20**
- 4** IDEM libro sexagessimo nono ad edictum. Per interdictum etiam ei subuenit **[B. 51, 5, 5 E]**
1 praetor, qui damni infecti ab eo in possessionem missus est, ne ei uis fiat. Poena autem eius, qui non promittit uel satis non dat, haec est, ut in possessionem mittatur aduersarius.
sine ergo promittat, siue per eum non fiat, quo minus promittat, non tenebit interdictum
2 repulso per exceptionem eo qui experitur. Praetor in eum, qui neque canuit neque possi- **25** dere passus est eum qui missus est, iudicium pollicetur in tantum, quantum praestare eum
3 oportret, si de ea re cautum fuerat. Sed et ex alia causa hoc iudicium proposuit, si eo tempore, quo in possessionem mitti desiderabat, praetoris adeundi potestas non fuerit, sci-
licet ut, si, cum potestas praetoris adeundi non esset, damnum interim datum est, haberet
4 iudicium qui damnum passus est. Item subiectum, si ex alia causa in possessionem missus **30**
prohibitus esse dicetur, habere in factum actionem.

V.

R DE TABULIS EXHIBENDIS R

- 1** ULPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. Praetor ait: 'Quas tabulas **[B. 35, 5, 1 E]** Lucius Titius ad causam testamenti sui pertinentes reliquisse dicetur, si haec penes te sunt **35** aut dolo tuo factum est, ut desinerent esse, ita eas illi exhibeas. item si libellus
1 aliud quid relictum esse dicetur, decreto comprehendam'. Si quis forte confiteatur **[B.]** penes se esse testamentum, iubendus est exhibere, et tempus ei dandum est, ut exhibeat,
si non potest in praesentiarum exhibere. sed si neget se exhibere posse uel oportere, inter- **40** dictum hoc competit. Hoc interdictum pertinet non tantum ad testamenti tabulas, uerum
3 ad omnia, quae ad causam testamenti pertinent: ut puta et ad codicillos pertinet. Siue autem ualeat testamentum siue non, uel quod ab initio inutiliter factum est, siue ruptum
sit² uel in quo alio uitio, sed etiam si falsum esse dicatur uel ab eo factum qui testamenti
4 factionem non habuerit: dicendum est interdictum ualere. Siue supremae tabulae sint siue
5 non sint, sed priores, dicendum interdictum hoc locum habere. Itaque dicendum **[B. 35, 5, 1 45]**
est ad omnem omnino scripturam testamenti, siue perfectam siue imperfectam, interdictum
F(XYMOC)

¹ mittatur (*nέμπεται* B: *edd.*)?   ² sit del.

24 'pro'mittat **F⁴** | per] ter **F²**   **26** in tan-   se' testamento **F²**   **39** se] re **F²**   **44** 'fac-
tum] tantum in **F¹**   **28** adeundo **F¹**   **38** es-

6 hoc portinere. Proinde et si plures tabulae sint testamenti, quia saepius fecerat, dicen- [B] dum est interdicto locum fore: est enim quod ad causam testamenti pertineat, quidquid 7 quoquo tempore factum exhiberi debeat¹. Sed et si de statu disceptetur, si testator filius 8 familias uel seruus hoc fecisse dicatur, et hoc exhibebitur. Item si filius familias fecerit 9 testamentum, qui de castrensi peculio testabatur, habet locum interdictum. Idem est et si 10 is, qui testamentum fecit, apud hostes decessit. Hoc interdictum ad uiui tabulas non per- 11 tinet, quia uerba praetoria reliquerit² fecerunt mentionem. Sed et³ si deletum [B.35, 5, 1] sine dolo sit testamentum

- 2 PAULUS libro sexagensimo quarto ad edictum. uel totum uel pars eius, E
 3 1 ULPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. locum habet hoc interdictum. Si ta- E
 bulae in pluribus codicibus scriptae sint, omnes interdicto isto continentur, quia unum 11
 2 testamentum est. Si tabulae testamenti apud aliquem depositae sunt a Titio, [B.35, 5, 2]
 3 hoc interdicto agendum est et cum eo qui detinet et cum eo qui depositus. Proinde et si
 custodiam tabularum aeditus uel tabularius suscepit, dicendum est teneri eum interdicto.
 4 5 Si penes seruum tabulae fuerint, dominus interdicto tenebitur. Si ipse testator, dum uiuit, 15
 tabulas suas esse dicat et exhiberi desideraret, interdictum hoc locum non habebit, sed ad f. 281'
 exhibendum erit agendum, ut exhibitas uindicet. quod in omnibus, qui corpora sua esse
 6 dicunt instrumentorum, probandum est. Si quis dolo malo fecerit, quo minus penes eum
 tabulae essent, nihil minus hoc interdicto tenebitur, nec praesiudicatur aliquid legi Cor-
 neliae testamentariae, quasi dolo malo testamentum suppresserit. nemo enim ideo impune 20
 retinet tabulas, quod maius facinus admisit, cum exhibitia tabulis admissum eius magis
 manifestetur. et posse aliquem dolo malo facere, ut in eam legem non incidat, ut puta si
 neque amouerit neque celauerit tabulas, sed idcirco alii tradiderit, ne eas interdicunt ex-
 hiberet, hoc est si non supprimendi animo uel consilio fecit, sed ne huic exhiberet. Hoc
 8 interdictum exhibitorum est. Quid sit exhibere, uideamus. exhibere hoc est materiae ipsius 25
 9 apprehendendae copiam facere. Exhibere autem apud praetorem oportet, ut ex auctoritate
 eius signatores admoniti uenirent ad recognoscenda signa: et si forte non optemperent
 10 testes, Labeo scribit coerceri eos a praetore debere. Solent autem exhiberi tabulas deside-
 11 rare omnes omnino, qui quid in testamento adscriptum habent. Condemnatio autem huius
 12 iudicij⁴ quanti interfuit aestimari debet. Quare si heres scriptus hoc interdicto experiatur,
 13 ad hereditatem referenda est aestimatio: Et si legatum sit, tantum uenit in aestimationem,
 14 quantum sit in legato: Et si sub condicione legatum sit, quasi condicione existente sic
 aestimandum est, nec compelli debebit ad cauendum, ut se restituturum caueat, quidquid
 consecutus est, si condicio defecerit, quia poena contumaciae praestatur ab eo qui non ex-
 15 hibet. Inde quaeritur, si hinc consecutus aestimationem legatarius postea legatum petat, 35
 an sit audiendus. et putem, si heres idem prsestitit, exceptione dolii repellendum, si aliis,
 repelli non oportere. et ideo et si heres sit, qui interdicto usus est aestimationem conse-
 16 cutus, eadem est distinctio. Interdictum hoc et post annum competere constat. sed et
 heredi ceterisque successoribus competit. 39
- 4 PAULUS libro sexagensimo nono ad edictum. Si sint tabulae apud pupillum [B.35, 5, 3] E
 et dolo tutoris desierint esse, in ipsum tutorem competit interdictum: aequum enim est
 ipsum ex delicto suo teneri, non pupillum.

F(XYMO)

¹ etenim (edd.) quod ad causam testamenti pertineat quidquid est quoquo tempore factum, exhiberi debet? ² relinquendi? ³ et idem Gracci (u. i.), et ita scripsisse ipsoe compi-
latores ostendunt hiece interposita Pauli uerba: nec?

1 quia] quae F² 4 seru'o'us F⁴ | item si] F², autem F² 6 uiui't tabulas F² 8 sine dolo] Διχα δόλοι B 11 iste F² 12 sunt om. F² 17 quod] quid F² | qui'd corpora F² 19 teneuit F² 20 quasi F² 23 c'e'la-
uerit F² | tabulis F² | interdicente F 25 ui-
deamus exhibere om. F² | maturiae F²

29 qui'd quid F² 30 qua'e're F² 31 aesti-
matio et si legatum (ei ins. altero loco solo F⁴)
sit tantum uenit in bis F² 33 commelli F²
34 poena'm' contumaci'a'e F² 38 eadem
est 'aestimatio' distinctio F² | hoc e's't F²
41 enim p'est F²

- 5 IAUOLENUS libro tertio decimo ex Cassio. De tabulis proferendis interdictum [B. 55, 5, 4] *E*
competere non oportet, si hereditatis controvrsia ex his pendet aut si ad publicam quae-
stionem pertinet¹: itaque in sede sacra interim deponenda sunt aut apud uirum idoneum.

VI.

R NE QUID IN LOCO SACRO FIAT R

4

EP

- 1 UPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. Ait praetor: 'In loco sacro [B. 58, 15, 1] *E*
1 facere inue eum immittere quid ueto'. Hoc interdictum de sacro loco, non de sacrario
2 competit. Quod ait praetor, ne quid in loco sacro fiat, non ad hoc pertinet, quod orna-
3 menti causa fit, sed quod deformitatis uel incommodi. Sed et cura aedium locorumque
sacrorum² mandata est his, qui aedes sacras curant. 10
- 2 HERMOGENIANUS libro tertio iuris epitomarum. In muris itemque portis et aliis sanctis *P*
locis aliquid facere, ex quo damnum aut incommodum irrogetur, non permittitur.
- 3 PAULUS libro quinto sententiarum. Neque muri neque portae habitari sine permissu *P*
principis propter fortuita incendia possunt.

VII.

15

R DE LOCIS ET ITINERIBUS PUBLICIS R

- 1 POMPONIUS libro trigensimo ad Sabinum. | Cuilibet in publicum petere permit- [B. 58, 8, 1] *S* f. 282
tendum est id, quod ad usum omnium pertineat, ueluti uias publicas, itinera publica: et
ideo quolibet postulante de his interdicuntur. 19
- 2 IULIANUS libro quadragensimo octauo digestorum. Nemini licet in uia publica [B. 58, 8 not.] *S*
monumentum exstruere.
- 3 UPIANUS libro trigensimo tertio ad Sabinum. Uiae uicinales, quae ex agris [B. 58, 8 not.] *S**
priuatorum collatis factae sunt, quarum memoria non exstat, publicarum uiarum numero
1 sunt. Sed inter eas et ceteras uias militares³ hoc interest, quod uiae militares exitum ad
mare aut in urbes aut in flumina publica aut ad aliam uiam militarem habent, harum 26
autem uicinalium uiarum dissimilis condicio est: nam pars earum in militares uias exitum
habent, pars sine ullo exitu intermoriuntur.

VIII.

R NE QUID IN LOCO PUBLICO UEL ITINERE FIAT R EPS

- 1 PAULUS libro sexagensimo quarto ad edictum. In loco publico praetor pro- [B. 58, 8, 4] *E*
hibet aedificare et interdictum proponit. 81
- 2 UPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. Praetor ait: 'Ne quid in loco [B. 58, 8, 4] *E*
publico facias inue sum locum immittas, qua ex re quid illi damni detur, praeterquam
quod lege senatus consulto edicto decretoue principum tibi concessum est. de eo, quod
factum erit, interdictum non dabo'. Hoc interdictum prohibitorum est et tam publicis 25
utilitatibus quam priuatorum per hoc prospicitur. loca enim publica utique priuatorum
F(XYMOC)

¹ pertinent (edd.)?   ² sed et cura locorum sacrorum (cf. Orelli-Henzen *inscr. 6574* cet.)?
³ militares *det.*

5 *sacro*] *sacro uel itinere ind. F* (cf. *ad u. 29*): *om. F¹* 25 *in urbes*] *F*, *in urbe XYM*,
μή τι ἐν τόπῳ ιερῷ γένηται B 7 *sa^cto F²* | *in urbem O* 27 *ullo] uiae F²* 29 *publico]*
non de sacrario] *οὐκ ἀνίκει τὸ ἵνεράκτον* *sacro ind. F¹, rubricam deleuit ind. F²*: ὅτι
πρὸς τὰ σακράρια Collect. can., *τούτῳ περὶ ιεροῦ* *κωλύει ὁ νόμος κατὰ Δημοσίου τόπου οἰκοδομῆν*
γίνεσθαι B (5, 201 not. t Heimb.) | *itinere ind. F* 84 *quo lege F* 35 *non dabo] F, dabo X*
23 ex^cstat F² 24 *sunt sed] F²*, *sed sunt F²* | *cetera^s F²* | *hoc interest quod uiae militares* *(marg. P[isis] non) YMOC* | *prohibitum F²*

usibus deseruiunt, iure scilicet ciuitatis, non quasi propria cuiusque, et tantum iuris¹ habemus ad optinendum, quantum quilibet ex populo ad prohibendum habet. propter quod si quod forte opus in publico fiet, quod ad priuati damnum redundet, prohibitorio interdicto potest conueniri, propter quam rem² hoc interdictum propositum est. Publici loci appellatio quemadmodum accipiatur, Labeo definit, ut et ad areas et ad insulas et ad agros et ad vias publicas itineraque publica pertineat. Hoc interdictum ad ea loca, quae sunt in fisci patrimonio, non puto pertinere: in his enim neque facere quicquam neque prohibere priuatus potest: res enim fiscales quasi propriae et priuatae principis sunt. igitur si quis in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictum locum habebit: sed si forte de his sit controveneria, praefecti eorum iudices sunt. Ad ea igitur loca hoc interdictum pertinet, quae publico usui destinata sunt, ut, si quid illic fiat, quod priuato noceret, praetor intercedereret interdicto suo. Cum quidam uelum in maeniano immissum haberet, qui³ vicini luminibus officiebat, utile interdictum competit: 'ne quid in publico immittas, qua ex re luminibus Gaii Seii officias'. Si quis quod in publico loco positum habuit, reficere uoluit, hoc interdicto locum esse Aristo ait ad prohibendum eum reficere. Aduersus eum, qui molem in mare proiecit⁴, interdictum utile competit ei, cui forte haec res noctura sit: si autem nemo damnum sentit, tuendus est is, qui in litore aedificat uel molem in mare iacit. Si quis in mari piscari aut nauigare prohibeatur, non habebit interdictum, quemadmodum nec is, qui in campo publico ludere uel in publico balineo lauare aut in theatro spectare arceatur: sed in omnibus his casibus iniuriarum actione utendum est. Merito ait praetor 'qua ex re quid illi damni detur': nam quotiensque aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut sine iniuria cuiusquam fiat. et ita solet princeps, quotiens aliquid noui operis instituendum petitur, permettere. Damnum autem pati uidetur, qui commodum amittit, quod ex publico consequebatur, qualequale sit. Proinde si cui prospectus, si cui⁵ aditus sit⁶ deterior aut angustior, || interdicto opus est. f. 282⁷ Si quid in loco publico aedificauero, ut ea, quae ex meo ad te nullo iure defluebant, de sinant fluere, interdicto me non teneri Labeo putat. Plane si aedificium hoc efficerit, ut minus luminis insula tua habeat, interdictum hoc competit. Idem ait, .si in publico aedificem, deinde hoc aedificium ei obstet, quod tu in publico aedificaueras, cessare hoc interdictum, cum tu quoque illicite aedificaueris, nisi forte tu iure tibi concessso aedificaneras. 28 Si quis a principe simpliciter impetraverit, ut in publico loco aedificet, non est credendus sic aedificare, ut cum incommmodo alicuius id fiat, neque sic conceditur: nisi forte quis hoc impetraverit. Si quis nemine prohibente in publico aedificauerit, non esse eum cōgendum tollere, ne ruinis urbs deformatetur, et quia prohibitorum est interdictum, non restitutorium. si tamen obstet id aedificium publico usui, utique is, qui operibus publicis procurat, debebit id deponere, aut si non obstet, solarium ei imponere: uectigal enim hoc sic appellatur solarium⁸ ex eo, quod pro solo pendatur. Si tamen adhuc nullum opus factum fuerit, officio iudicis continetur, uti caueatur non fieri: et ea omnia etiam in persona heredum ceterorumque successorum erunt cauenda. Locorum sacrorum diuersa causa est: in loco enim sacro non solum facere uetamur, sed et factum restituere iubemur: hoc propter religionem. Ait praetor: 'In via publica itinere publico facere immittere quid, quo ea via idue iter deterius sit fiat, ueto'. Uiam publicam eam dicimus, cuius etiam solum publicum est: non enim sicuti in priuata via, ita et in publica accipimus: viae pri-

F(XYMOC)

¹ in iis ins. ² prohibitorio ... rem del. ³ quo (βάλον κωλύον τὰ φώτα τοῦ γείτονος Tip.)?
⁴ proicit? ⁵ si cui siue? ⁶ fit? ⁷ solarium del. (Hal.)

⁸ publice F¹ 7 puta F² 12 m'aeniano F²: ei ἐν ἀστη̄ μού βάλον βαλῶ B 18 n'e'a uigare F² | habeuit F¹ 19 labare F 21 quotiensqu'a e F², quotienscumque f 23 ali quid] f, aliud F 24 pro i'nde F¹ 26 ex meo ad te] quasi esset ex tuo ad me uertens Graeci: ἐκ τῶν cōn eic τὰ ἐμά Tip. 28 aedi-

ficem deinde hoc aedificium ei obstet quod tu in publico om. F¹ 30 tui iure F 31 impetraveri n't F² 32 id] in F¹ | quia e' hoc F² 33 prohibentur F¹ 35 publicis operat procurat F² 38 contine'n'tur F¹ | et ad' ea F² 39 ceterorumqu'a e F² 42 quo] quid F¹

uitae solum alienum est, ius tantum eundi et agendi nobis competit: uiae autem publicae solum publicum est, relictum ad¹ directum certis finibus latitudinis ab eo, qui ius publi-
22 candi habuit, ut ea publice ietur commearetur. Uiarum quaedam publicae sunt, quaedam priuatae, quaedam uicinales. publicas uias dicimus, quas Graeci ΒΑΣΙΛΙΚΑ, nostri praetor-
23 rias², alii consulares uias appellant priuatae sunt, quas agrarias quidam dicunt. uicinales sunt uiae, quae in uicis sunt uel quae in uicos ducunt: has quoque publicas esse quidam dicunt: quod ita uerum est, si non ex collatione priuatorum hoc iter constitutum est. aliter atque si ex collatione priuatorum reficiatur: nam si ex collatione priuatorum refi-
24 ciatur, non utique priuata est: refectio enim idcirco de communi fit, quia usum utilitatem-
25 que communem habet. Priuatae uiae dupliciter accipi possunt, uel hae, quae sunt in 10 agris, quibus imposita est servitus, ut ad agrum alterius ducant, uel hae, quae ad agros ducunt, per quas omnibus commeare licet, in quas exitur de uia consulari et sic post³ illam excipit uia uel iter uel actus ad uillam ducens. has ergo, quae post³ consularem
26 excipiunt in uillas uel in alias colonias ducentes, putem etiam ipsas publicas esse. Hoc interdictum tantum ad uias rusticas pertinet, ad urbicas uero non: harum enim cura per-
27 tinet ad magistratus. Si uiae publicae exemptus commeatus sit uel uia coartata, inter-
28 uenient magistratus. Si quis cloacam in uiam publicam immitteret exque ea re minus
29 habilis uia per cloacam⁴ fiat, teneri eum Labeo scribit: immississe enim eum uideri. Pro-
30 inde et si fossam quis in fundo suo fecerit, ut ibi aqua collecta in uiam decurrat, hoc
31 interdicto tenebitur: immissum enim habere etiam hunc uideri. Idem Labeo scribit, si se quis in suo ita aedificauerit, ut aqua in uia collecta restagnet, non teneri eum interdicto,
32 quia non immittat aquam, sed non recipit: Nerua autem melius scribit utrumque teneri.
plane si fundus uiam publicam contingat et ex eo aqua deriuata deteriore uiam faciat,
33 quae | tamen aqua ex uicini fundo in tuum ueniat: si quidem necesse habeas eam aquam q. 78 f. 283
recipere, interdictum locum habebit aduersus uicinum tuum: si autem necesse non sit,
34 non teneri uicinum tuum, te tamen teneri: eum enim uideri factum habere, qui usum⁵
eius aquae habeat. idem Nerua scribit, si tecum interdicto agatur, nihil ultra te facere cogendum, quam ut arbitratu eius qui tecum experitur cum uicino experiaris: ceterum aliter obseruantibus futurum, ut tenearis etiam, si iam bona fide cum uicino egeris neque
35 per te stet, quo minus arbitratu actoris cum uicino experiaris. Idem ait, si odore solo so-
36 locus pestilentiosus fiat, non esse ab re de re ea interdicto uti. Hoc interdictum etiam ad
ea, quae pascuntur in uia publica itinere publico et deteriore faciant uiam, locum
37 habet. Deinde ait praetor: 'quo ea uia idque⁶ iter deterius sit fiat'. hoc siue statim de-
terior uia sit, siue postea: ad hoc enim pertinent haec uerba 'sit fiat': etenim quaedam
38 sunt talia, ut statim facto suo noceant, quaedam talia, ut in praesentiarum quidem nihil
39 noceant, in futurum autem nocere debeat. Deteriore autem uiam fieri sic accipiendum
est, si usus eius ad commeandum corruptatur, hoc est ad eundum uel agendum, ut,
40 cum plane⁷ fuerit, cliuosa fiat uel ex molli aspera aut angustior ex latiore aut palustris
41 ex sicca. Scio tractatum, an permittendum sit specus et pontem per uiam publicam facere:
et plerique probant interdicto eum teneri: non enim oportere eum deteriore uiam facere. 40
42 Hoc interdictum perpetuum et populare est condemnatioque ex eo facienda est, quanti
43 actoris intersit. Praetor ait: 'Quod in uia publica itinere publico factum immissum
44 habes, quo ea uia idue iter deterius sit fiat, restituas'. Hoc interdictum ex eadem causa

F(XYMOC)

¹ aut (u. i.)?   ² alii ins.   ³ post del.   ⁴ per cloacam del.   ⁵ qui usum] qui ius?
⁶ idue (cf. p. 574, 42)?   ⁷ plana (u. i.)?

1 nonis F¹ 2 ad directum] FYMO, ad-
rectum X, ac directum C 6 quidam] quae-
dam F¹ 9 refectio F¹ 10 'hae F² 11 'hae
qu'a'e F² 12 commeare] permeare F² | con-
suleri F² 14 uill'eas F² 20 'h'etiam F²
25 interdictum F² 28 qui] f, cui F 30 si
odore solo] FX-Y², si odore soli X'-O, si ui-

cino solo Y-M, odore soli si uicino solo C:
καν ὑπὸ δύσοσμίας φθοροποιός γένηται ὁ ΔΗΜΟ-
CIOC τόπος B (Tip.) 31 pestilentiosus F² |
ab re de re ea] abdereas F², ab re de ea F²
34 sit 'sue F² | pertine'n't F² 38 plane] F,
planu XYMOC | fiat] riati F² 39 s'cio F² |
portem F²

proficiscitur, ex qua et superius: et tantum interest, quod hoc restitutorium, illud prohibitorium est. Hoc interdicto non is tenetur, qui in via publica aliquid fecit, sed is, qui factum habet. proinde si alius fecit, alius factum habet, is tenetur, qui factum habet: et est hoc utilius, quia is potest restituere, qui factum immissum habet. Habere eum dicimus, qui utitur et iure possessionis fruitur, siue ipse opus fecit siue ex causa exemptionis uel conductionis uel legato uel hereditate uel quo alio modo adquisiit. Unde Ofilius putat eum, qui pro derelicto reliquit id opus quod fecit, si uiam publicam corruptit et reliquit¹, non teneri hoc interdicto: non enim habet quod fecit. sed an in eum actio debeat dari, uidebimus. et puto utile interdictum competere, ut, quod in via publica aedificauit, restituat. Si ex fundo tuo arbor in uiam publicam sic ceciderit, ut itineri sit impedimento, eamque pro derelicto habeas, non teneri² Labeo scribit: si tamen, inquit, actor sua impensa arborem tollere paratus fuerit, recte tecum acturum interdicto de via publica reficienda. sed si pro derelicto non habeas, recte tecum agi hoc interdicto. Idem Labeo scribit, si uicinus meus uiam opere corruperit, quamuis opus, quod fecit, tam mihi quam ipsi utile sit, tamen si is uicinus fundi sui causa id fecerit, me tamen³ non posse hoc interdicto conueniri: si autem communiter hoc opus fieri curauerimus, utrumque nostrum teneri. Hoc interdictum locum habet etiam aduersus eum, qui dolo malo fecit, quo minus possideret uel haberet: etenim parem esse condicionem oportet eius, qui quid D. 50, 17, 150 possideat uel habeat, atque eius, cuius dolo malo factum sit, quo minus possideret uel haberet: et mihi uidetur uera Labeonis sententia. 'Restitutas' || inquit. restituere uidetur, qui in pristinum statum reducit: quod fit, siue quis tollit id quod factum est uel reponat quod sublatum est. et interdum suo sumptu: nam si ipse, quo qui⁴ interdixit, fecerit, uel iussu eius alius, aut ratum habitum sit quod fecit, ipse suis sumptibus debet restituere: si uero nihil horum interuenit, sed habet factum, tunc dicemus patientiam solam eum praestare debere. Interdictum hoc non esse temporarium sciendum est: pertinet enim ad publicam utilitatem: condemnatioque ex eo facienda est, quanti actoris intersit tolli quod factum est. Praetor ait: 'Quo minus illi via publica itinerente publico ire agere licet, uim fieri ueto'.

3 CELSUS libro trigensimo nono digestorum. Litora, in quae populus Romanus imperium Egit, 1 habet, populi Romani esse arbitrator: Maris communem usum omnibus hominibus, ut aeris, 30 iactasque in id pilas eius esse qui iecerit: sed id concedendum non esse, si deterior litoris maris usus eo modo futurus sit.

4 SCAEUOLA libro quinto responsorum. Respondit in litore iure gentium aedificare licere, P nisi usus publicus impediretur. 34

5 PAULUS libro sexto decimo ad Sabinum. Si per publicum locum riuius B. 58, 8 not. S aquae ductus priuato nocebit, erit actio priuato ex lege duodecim tabularum, ut noxa domino sarciantur.

6 IULIANUS libro quadragesimo tertio digestorum. Ei, qui hoc interdicto B. 58, 8 not. S experitur ne quid in loco publico fiat, quo damnum priuato detur, quamvis de loco publico interdicatur, nihilo minus procuratoris dandi facultas est. 40

7 IDEM libro quadragesimo octavo digestorum. Sicut is, qui nullo prohibente B. 58, 8, 8 S in loco publico aedificauerat, cogendus non est demolire, ne ruinis urbs deformetur, ita F(XYMOC)

¹ et reliquit del. (similiter Ad. Schmidt Int. p. 15) ² te ins. (edd.) ³ tamen del. ⁴ quo qui] cum quo quis (edd.: cf. D. 43, 16, 1, 13. 43, 17, 3, 6)?

1 prohibitorium F¹ 2 aliquit F 10 in via publica F 18 patrem F² 25 deuere F² 27 itenerente F 29 quae] que F 34 nisi si] usus F² | impediretur F² 36 aquae dictus F² | lege F² | ut noxa domino sarciantur] Cuiacius ad Pauli l. XLIX ad ed. (opp. post. 2, 719) secundum codicem Basilicorum

hodie desperatum, ex quo haec citat ad h. L: KINΩ παθεῖν τι [dele παθεῖν τι] ἐπὶ τῷ παθεῖν τῷ Αἰγαίῳ, ut noxa domino cariūatur F², ut non domino cariūatur Y², ut non domino caueatur X²M, ut domino caueatur X²Y², ut noxia (noxæ C) domino caueatur OC: cf. D. 47, 9, 9 et Gell. 11, 18, 8

qui aduersus edictum praetoris aedificauerit, tollere aedificium debet: alioqui inane et lusorium praetoris imperium erit.

VIII.

R DE LOCO PUBLICO FRUENDO R

EP

- 1 ULPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. Praetor ait: 'Quo minus [B. 58, 8 not. E] loco publico, quem is, cui locandi ius fuerit, fruendum alicui locauit, ei qui conduxit so- e
1 cione eius e lege locationis frui liceat, uim fieri ueto'. Interdictum hoc publicae utilitatis causa proponi palam est: tuetur enim nectigalia publica, dum prohibetur quis uim facere 2 ei, qui id¹ fruendum conduxit. Sed si simul ueniant ad interdictum mouendum ipse qui 3 conduxerit et socius eius, magis est, ut ipse conductor praeferatur. Ait praetor 'quo minus 10
'e lege locationis frui liceat'. merito ait 'e lege locationis': ultra legem enim uel contra legem non debet audiri, qui frui desiderat.
2 PAULUS libro quinto sententiarum. Concedi solet, ut imagines et statuae, [B. 58, 8 not. P]
quae ornamenta² rei publicae sunt futurae, in publicum ponantur.

X.

15

R DE UIA PUBLICA ET SI QUID IN EA FACTUM ESSE DICATUR R

- 1 'Εκ τού ἀστυνομικού μονοβίβλου τού Παπινιανού. Οι ἀστυ- [B. 58, 8, 12 (cf. vol. 6 p. 58 Heimb.) E]
νομικοί³ ἐπιμελεῖσθωσαν τῶν κατὰ τὴν πόλιν ὁδῶν, ὅπως ἡν ὄμαλισθωσιν καὶ τὰ ρέγματα μή
1 βλάπτη τὰς οἰκίας καὶ γέφυραι ὡς εἰς τὴν ὁδὸν ὁδῶν ἀλλων ἢ τῶν περὶ τὰς οἰκίας⁴ ἢ εἰς τὴν ὁδὸν φέρει μή σφαλερά ἦ, ἵνα ὡς δεῖ καθαιρώσιν οἱ
2 δεσπόται τῶν οἰκιών καὶ ἐπισκεγάζωσιν. ἐὰν δὲ μή καθαιρώσιν μηδὲ ἐπισκεγάζωσιν, ζημιούτωσαν
3 αὐτούς, ἔως ἡν ἀσφαλῆ ποιήσωσιν. ἐπιμελεῖσθωσαν δὲ ὅπως μηδείς ὄργανος τὰς ὁδοὺς μηδὲ
χωνιῇ μηδὲ κτίση εἰς τὰς ὁδούς μηδέν· εἰ δὲ μή, ὁ μὲν δούλος ὑπὸ τοῦ ἐντυχόντος μαστι- f. 284
4 γούτω, ὁ δὲ ἐλεύθερος ἐνδεικνύθω τοῖς ἀστυνόμοις, οἱ δὲ ἀστυνόμοι ζημιούτωσαν κατὰ τὸν 25
5 νόμον καὶ τὸ γερονός καταλλέτωσαν. ἐπισκεγάζειν δὲ τὰς ὁδούς τὰς Δημοσίας κατὰ τὴν ἑαυτοῦ
οἰκιαν ἔκαστον καὶ τὰς ὑδρορρόας ἔκκαθαρίειν τὰς ἐκ τοῦ ὑπαιθρίου καὶ ἐπισκεγάζειν οὔτως, ὡς
6 ἡν μή κωλύῃ ἀμαζαν ἐπιέσαι. ὅσοι δὲ μισθωσάμενοι οἰκούσιν, ἐὰν μή ἐπισκεγάζῃ ὁ δεσπότης,
7 αὐτοὶ ἐπισκεγάσαντες ὑπολογιζέσθωσαν τὸ ἀνάλωμα κατὰ τὸν μισθόν. ἐπιμελεῖσθωσαν δὲ καὶ
8 ὅπως πρὸ τῶν ἐργαστηρίων μηδὲν προκείμενον ἦ, πλὴν ἐὰν κναφεύῃς ιμάτια ψύγῃ ἢ τέκτων τρο- 30
9 χούς ἔξω τοῦ· τιθέσθωσαν δὲ καὶ οὕτοι, ὥστε μή κωλύῃς ἀμαζαν βαδίσειν. Μή ἐάτωσαν δὲ
μηδὲ μάχεσθαι ἐν ταῖς ὁδοῖς μηδὲ κόπρον ἐκβάλλειν μηδὲ νεκρὰ μηδὲ δέρματα ρίππειν.

XI.

R DE UIA PUBLICA ET ITINERE PUBLICO REFICIENDO R EP

- 1 ULPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. Praetor ait: 'Quo minus illi [B. 58, 8, 12 E]
'niā publicam iterne publicum aperire reficere liceat, dum ne ea uia idue iter deterius 36
F(XYMO)

¹ publicum ins.   ² ornamento (πρὸς κόσμον B: edd.)?   ³ ἀστυνόμοι (u. i.: Breckmann)?

⁴ ἢ τῶν ἄλλων del. (Hercher)

1 qui 'a'duersus edictum praetoris F¹: μετὰ τῶν κώλυσιν τοῦ πραιτωρος B (Tip.) | alio-
2 qui 'a' F² 7 e om. F² 8 tuetur] iubetur F² |
prohi'hi'betur F² 9 'simul F² 10 est] et F
11 merito ait 'o ait e lege F² 14 sint F²
16. 17 rubr. om. ind. F² 18 MONOγ'ΒΙΒΛΟΥ F² |
19 ἐπιμελεῖσθωσαν F² 20 ἐπι-
21 μελεῖσθωσαν F² | ηι (cum iota adscr.) F² 21 φεροι
F² | καθαιρώσιν, πον καθαιρώσιν hic et u. 22 scri-

bendum esse monuit Hercher 23 μεδείς F
24 εἰς] θις F² | 'ει' δε F² 25 εγλεύθερος F² |
επιλικνύσσω F² 26 επισκεγάζιν F² | τὰς Δημ.] της
Δημ. F² | 'ε' αὐτοῦ F² 27 εκκαθερεῖν F² 28 επιει-
ναι F² | επισκεγάζην F², επισκεγάζειν F² 30 ερ-
γαστηρίων F² | ἦ] ηι F (ut supra) | ειματια F
31 ὥστε] ωσται F² 34 rubricam et u. 35 ul-
pianus spatio relicto om. F².

- 1 'fiat, uim fieri ueto'. Uiam aperire est ad ueterem altitudinem latitudinemque restituere. sed et purgare refectionis portio est: purgare autem proprie dicitur ad libramentum proprium redigere sublato eo quod super eam esset. reficit enim et qui aperit et qui purgat
 2 et omnes omnino, qui in pristinum statum reducunt. Si quis in specie¹ refectionis dete-
 riorem uiam facit, impune uim patietur². propter quod neque latiorem neque longiorem
 5 neque altiorem neque humiliorem uiam sub nomine refectionis is qui interdicit potest facere,
 uel in uiam terrenam glaream inicere aut sternere uiam lapide quae terrena sit, uel contra
 3 lapide stratum terrenam facere³. Interdictum hoc perpetuo dabitur et omnibus et in omnes,
 et habet condemnationem in id quod actoris intererit.
 2 IAUOLENUS libro decimo ex Cassio. Uiam publicam populus non utendo amit- [B. 58, 8, 13] E
 tere non potest.
 3 PAULUS libro primo sententiarum. Si in agrum uicini uiam [B. 58, 8, 13 (cf. vol. 6 p. 58)] P
 publicam quis reiecerit, tantum in eum uiae receptae⁴ actio dabitur, quanti eius interest,
 1 cuius fundo iniuria irrogata est. Qui uiam publicam exarauerit, ad munitio- [Paul. 1, 14, 1]
 nem eius solus compellitur. [15]

XII.

R DE FLUMINIBUS. NE QUID IN FLUMINE PUBLICO RIPAUE EſA:
EIUS FIAT, QUO PEIUS NAUIGETUR R

- 1 UPLIANUS libro sexagessimo octauo ad edictum. Ait praetor: 'Ne quid in [B. 58, 16, 1] E
 'flumine publico ripaue eius facias neue quid in flumine publico neue in ripa eius immittas, 20
 1 quo statio iterue nauigio deterior sit fiat'. Flumen a riuo magnitudine discernendum est
 2 aut existimatione circumcoletum. Item fluminum quaedam sunt perennia, quaedam [B] (B)
 torrentia. perenne est, quod semper fluat, ἀέναος, torrens ο χειμάρρος: si tamen aliqua
 3 aestate exaruerit, quod aliquoquin perenne fluebat, non ideo minus perenne est. Fluminum
 quaedam publica sunt, quaedam non. publicum flumen esse Cassius definit, quod perenne 22
 4 sit: haec sententia Cassii, quam et Celsus probat, uidetur esse probabilis. Hoc interdictum
 ad flumina publica pertinet: si autem flumen priuatum sit, cessabit interdictum: nihil enim
 5 differt a ceteris locis priuatis flumen priuatum. Ripa autem ita recte definietur [B. 58, 16, 1]
 id, quod flumen continet naturalem rigorem cursus sui tenens: ceterum si quando uel im-
 bribus uel mari uel qua alia ratione ad tempus excreuit, ripas non mutat: nemo denique 30
 dixit Nilum, qui incremento suo Aegyptum operit, ripas suas mutare uel ampliare. nam
 cum ad perpetuam sui mensuram redierit, ripae aluei eius muniendae sunt. si tamen na-
 turaliter creuerit, ut perpetuum incrementum || nanctus sit, uel alio flumine admixto uel f. 28-
 6 qua alia ratione, dubio procul dicendum est ripas quoque eum mutasse, quemadmodum si
 alueo mutato alia coepit currere. Si insula in publico flumine fuerit nata inque ea aliiquid 26
 fiat, non uidetur in publico fieri. illa enim insula aut occupantis est, si limitati agri fuerunt,
 F(XYMO)

¹ speciem (det.)?   ² si quis ... facere colloca post facere u. 8   ³ in ins.   ⁴ reiectae (u. i.)?

2 refectionis F² | purgari F | propri'a e F²
 3 super eam esset] super eam esse F², su-
 peret potius quam superat F² | qui a' aperit F²
 4 in specie refactionis F¹ (em. F²): ἐν σχή-
 mati ἀνανεώσεως B 6 alt'er'iorem F² | re-
 flectionis F: αγήνη ἀνανεών B 7 inicere] X⁴C, inire FX⁴, inmittere YMO | aut ster-
 nere uiam lapide (uiam apude F²) quae terrena
 sit uel contra || pi'de stratum' terrenam F²,
 aut ... uel e contrario de strata (stratum X⁴)
 terrenam XYM, aut ... uel e contrario de la-
 pide stratum terrenam O, aut... uel contra de
 strata uel lapide terrenam C: οὐδὲ στρώσαι λίθῳ

10 iauolenus sp. rel. om. F²
 11 'non' potest F²: τῷ ἀγροῖσι οὐκ ἀπόλλυται B
 12 paulus om. sp. rel. F² 13 reiectae] F,
 reiecte X⁴YMO, refecte X⁴? 14 exarauit
 Pauli libri 17, 18 rubricam et u. 19 ulpianus
 om. F² 18 nabigetur F 20 neue quid] ne
 quid F | ripa ue'e eius F² 23 torrentia F² |
 ἀέναος ENAUTC F², ΛΕΝΑΩΣ F² | aliquae state F
 26 cassi'i' F² 27 sit cessabit ... 28 priu-
 atum om. F¹ 28 de'men'finietur F² 32 ta-
 men] tamen flumen F² 33 na'ntus F
 35 al'neo F² | currere F² (em. F²) 36 e'st
 F² | limitati miliati F²: ΔΗΜΟΣΙΟ B

aut eius cuius ripam contingit, aut, si in medio alueo nata est, eorum est qui prope utrasque ripas possident. Simili modo et si flumen alueum suum reliquit et alia fluere (B) cooperit, quidquid in veteri alueo factum est, ad hoc interdictum non pertinet: non enim in flumine publico factum erit, quod est¹ utriusque vicini aut, si limitatus est ager, occupantis alueus fiet: certe desinit esse publicus. ille etiam alueus, quem sibi flumen fecit, 5 etsi priuatus ante fuit, incipit tamen esse publicus, quia impossibile est, ut alueus fluminis publici non sit publicus. Si fossa manu facta sit, per quam fuit publicum flu- [B. 58, 16 n.] men, nihil minus publica fit: et ideo si quid ibi fiat, in flumine publico factum uidetur. (B)

9 Aliter atque si flumen aliquam terram inundauerit, non alueum sibi fecerit: tunc enim non 10 fit publicum, quod aqua opertum est. Item si amnis aliquid circumeat, sciendum est eius manere cuius fuit: si quid igitur illic factum est, non est factum in publico flumine. nec pertinet ad hoc interdictum, si quid in priuato factum sit, ne quidem si in priuato flumine fiat: nam quod fit in priuato flumine, perinde est, atque si in alio priuato loco fiat. In 11 flumine publico factum accipere debemus, quidquid in aqua fiat: nam si quid extra factum sit, non est in flumine factum: et quod in ripa fiat, non uidetur in flumine factum. Non 15 autem omne, quod in flumine publico ripaue fit, coercet praetor, sed si quid fiat, quo deterior statio et nauigatio fiat. ergo hoc interdictum ad ea tantum flumina publica pertinet, quae sunt nauigabilia, ad cetera non pertinet. sed Labeo scribit non esse iniquum etiam si quid in eo flumine, quod nauigabile non sit, fiat, ut exarescat uel aquae cursus impediatur, utile interdictum competere 'ne uis ei fiat, quo minus id opus, quod in alueo fluminis ripaue ita factum sit, ut iter cursus fluminis deterior sit fiat, tollere demoliri purgare restituere uiri boni arbitratu possit'. Stationem dicimus a stando: is igitur [B. 58, 16 n.] locus demonstratur, ubicumque naues tuto stare possunt. Ait praetor: 'iterque nauigii' (B) 'deterius fiat'. hoc pro nauigatione positum est: immo nauigium solemus dicere etiam ipsam nauem, iter ergo nauigio potest et sic accipi 'iter naui deterius fiat'. nauigii appellatione 25 etiam rates continentur, quia plerumque et ratum usus necessarius est. si pedestre iter impediatur, non ideo minus iter nauigio deterius fit. Deterior statio itemque iter nauigio fieri uidetur, si usus eius corrumpatur uel difficilior fiat aut minor uel rario aut si in totum auferatur. proinde siue deriuetur aqua, ut exiguior facta minus sit nauigabilis, uel si dilatetur, aut² diffusa breuem aquam faciat, uel contra sic coangustetur, et³ rapidius flumen 30 faciat, uel si quid aliud fiat quod nauigationem incommode difficilem faciat uel prorsus impedit, interdicto locus erit. Labeo scribit non esse dandam exceptionem ei, qui interdicto conuenitur: 'aut nisi ripae tuendae causa factum sit', sed ita excipiendum ait: 'extra quam si quid ita factum sit, ut de lege fieri licuit'. Si in mari aliquid fiat, Labeo competere tale interdictum: 'ne quid in mari inue litora' 'quo portus, statio iterue nauigio de- 35 terius fiat'. Sed et si in flumine publico, non tamen nauigabili fiat, idem putat⁴. Deinde mit praetor: || 'Quod in flumine publico ripaue eius fiat' siue quid in id flumen ripamue f. 285 eius immissum habes, quo statio iterue nauigio deterior sit fiat, restitutas'. Superius interdictum prohibitorum est, hoc restitutorum, ad eandem causam pertinens. Iubetur autem is, qui factum uel immissum habet, restituere quod habet, si modo id quod habet statio- 40 nem uel nauigium deterius faciat. Haec uerba 'factum habes' uel 'immissum habes' ostenduntur.

F(XYMOC)

¹ ibi factum: iam enim alueus est ins.

² ut (dett.)?

³ iterue nauigio?

⁴ sic dilatetur ut (dett.)?

1 nata est] natae sunt F¹ | utrasqua'e F²
2 reliqu'erit F² 3 vetera F¹ 4 limitatus]
militatus F² 10 amnis a' aliquid F² 11 non
est om. F² 13 atque] etadque F² 14 acci-
pere debemus quidquid in aqua fiat nam si
quid extra factum om. F² 16 coercet praet-
tor F² 17 ea] eas F² 21 ut'iliter F² | de-
moliri F² 22 a sta'tue ndo F² | i's F²
23 demonst'ratur F² | nauigui F² 25 na-

uigio] F², nauigii F² | sic accipi] sitccipi F²
26 continentur F² | ratum] sic F² 27 nauigio
det.] nauigi det. F² 28 fiat' F² | rario'r' F²
29 deribetur F² 30 co'a'ngustetur F²
31 difficilem'ue' F² 32 danda'm' F²
34 labeo] labeo ait F² 36 fr'lumine F²
38 su'pe'rius F² 40 is] si F² | i'm'missum F²
41 nauigium' deterius F²

- dunt non eum teneri, qui fecit uel immisit, sed qui factum immissum habet. denique Labeo scribit, si auctor tuus aquam deriuauerit, et¹ hoc interdicto, si ea tu utaris.
- 2 POMPONIUS libro trigensimo quarto ad Sabinum. Quominus ex publico flumine ducatur ~~S~~
aqua, nihil impedit (nisi imperator aut senatus netet), si modo ea aqua in usu publico
non erit: sed si aut nauigabile est aut ex eo aliud nauigabile fit, non permittitur id facere.
- 3 PAULUS libro sexto decimo ad Sabinum. Flumina publica quae [B. 58, 16 n. Ep. 15, 55] fluunt² ripaque eorum publicae sunt. Ripa ea putatur esse, quae plenissimum flumen
1 continent. Secundum ripas fluminum loca³ non omnia publica sunt, cum ripae cedant, ex
2 quo primum a plano uergere incipit usque ad aquam.
- 4 SCAEUOLA libro quinto responsorum. Quaesitum est, an is, qui in utraque ripa fluminis
publici domus habeat, pontem priuati iuris facere potest. respondit non posse.

XIII.

R NE QUID IN FLUMINE PUBLICO FIAT, QUO ALITER AQUA
FLUAT, ATQUE UTI PRIORE AESTATE FLUXIT R

- 1 ULPIANUS libro sexagessimo octauo ad edictum. Ait praetor: In flumine publico inne
ripa eius facere aut in id flumen ripamue eius immittere, quo aliter aqua fluat, quam
1 'priore aestate fluxit, ueto'. Hoc interdicto prospexit praetor, ne deriuationibus minus con
2 cessis flumina excrescant⁴ uel mutatus alueus uicinis iniuriam aliquam adferat. Pertinet
3 autem ad flumina publica, siue nauigabilia sunt siue non sunt. Ait praetor: 'quo aliter
'aqua fluat, quam priore aestate fluxit': non omnis ergo, qui immisit uel qui fecit, tenetur,
sed qui faciendo uel immittendo efficit aliter, quam priore aestate fluxit, aquam fluere.
quod autem ait 'aliter fluat', non ad quantitatem aquae fluentis pertinet, sed ad modum
et ad rigorem cursus aquae referendum est. et generaliter dicendum est ita demum inter
dicto quem teneri, si mutetur aquae cursus per hoc quod factum est, dum uel depressior
uel artior fiat aqua ac per hoc rapidior fit⁵ cum incommodo accolentium: et si quod aliud
4 uitii accolae ex facto eius qui conuenit sentient, interdicto locus erit. Si quis ex riu
tecto per apertum ducere uelit uel contra qui ante aperto duxit, nunc operto uelit, inter
dicto teneri placuit, si modo hoc factum eius incommodum circa coletibus adferat. Simili
modo et si incile ducat aut alio loco faciat aut si alueum fluminis mutet, hoc interdicto
6 tenebitur. Sunt qui putent excipiendum hoc interdicto 'quod eius ripae muniendae causa'
'non fiet', scilicet ut, si quid fiat, quo aliter aqua fluat, si tamen muniendae ripae causa
fiat, interdicto locus non sit. sed nec hoc quibusdam placet: neque enim ripae cum in
commodo accolentium muniendae sunt. hoc tamen iure utimur, ut praetor ex causa aesti
met, an hanc exceptionem dare debeat: plerumque enim⁶ utilitas suadet exceptionem istam
7 dari. Sed et si alia utilitas uertatur eius, qui quid in flumine publico fecit (pone enim⁷
grande damnum flumen ei dare solitum, praedia eius depopulari), si forte aggerea uel
quam aliam munitionem adhibuit, ut agrum suum tueretur eaque res cursum fluminis ad
aliiquid immutauit, cur ei non consulatur? plerosque scio prorsus flumina auertisse alueos
que mutasse, dum praediis suis consulunt oportet enim in huiusmodi rebus utilitatem et
F(XYMO)

¹ et] te teneri (u. i.)? ² requiritur flumina publica sunt quae fluunt semper (u. D. 43, 12,
1, 2, 3) ,³ tantum ins. (similiter Cuiacius) ⁴ exarescent (u. i.)? ⁵ fit det. ⁶ publica ins.

² et] F, teneri te XYMO ³ publico ⁴ quarto ad sab' flumine F² ⁵ modo] homo F¹
5 nabigabile F² | nabigabile F¹ ⁷ ripaque
eorum publicae sunt om. F²: οι ποταμοί καὶ
αι ὄχθαι αγρῶν Δημόσιαι εἰσὶν B (Tip.) et Ep.
e'a' putatur F² ⁸ rupas F² | ceda'n't F²
11 publico F¹ (em. F²) | domum F² ¹⁴ uti]
ut ind. F 16 'ri'pa F² ¹⁸ excrescent] FX^aC,

exarescent X^aYMO ¹⁹ nabigabilia F² | siue
non sunt om. F² ²⁰ qui immisit] quumniauit F²
25 artior] F¹, artior F² ²⁶ accol'ae F²
29 f'ac'iat F² ³⁰ munienda'e' F² ³³ ac
col'lentium F² ³⁴ siadet F² ³⁶ a'g'ge
res F² ³⁸ immitauit F² (em. F²) ³⁹ re
uuus F²

tutelam facientis spectari, sine iniuria utique accalarum. Is autem hoc interdicto tenetur, qui aliter fecit fluere, quam priore aestate fluxit. et idcirco aiunt praetorem priorem aestatem comprehendisse, quis semper certior est naturalis cursus fluminum aestate potius¹ quam hieme. nec ad instantem aestatem, sed ad priorem interdictum hoc refertur, quia illius aestatis fluxus indubitator est. aetas ad aequinoctium autumnale² refertur. et si 5 forte aestate interdicatur, proxima superior aetas erit intuenda: si uero hieme, tunc non proxima³ hieme aetas, sed superior erit inspicienda. Hoc interdictum cuius ex populo competit, sed non aduersus omnes, uerum aduersus eum, qui deneget⁴, ut aliter aqua fluueret, cum ius non haberet. Hoc interdictum et in heredes competit⁵. Deinde ait praetor: 'Quod in flumine publico ripaue eius factum siue quid in⁶ flumen ripamue eius im- 10 missum habes, si ob id aliter aqua fluit atque uti priore aestate fluxit, restituas'. Hoc interdictum restitutorum proponitur: superius enim prohibitorum est et pertinet ad ea, quae nondum facta sunt. si quid igitur iam factum est, per hoc interdictum restituetur: si quid ne fiat prospicitur, superiore interdicto erit utendum, 'et si quid post interdictum redditum fuerit factum, coercebatur⁶'. In hoc interdicto restitutorio non est iniquum, ut 15 Labeo ait, uenire etiam, quod dolo factum est quo minus haberet.

XIII.

R UT IN FLUMINE PUBLICO NAUIGARE LICEAT R

ULPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. Praetor ait: 'Quo minus illi in flumine *E* publico nauem ratem agere quoque minus per ripam⁸ onerare exonerare liceat, uim fieri 20 ueto. item ut per lacum fossam stagnum publicum nauigare liceat, interdicam'. Hoc interdicto prospicitur, ne quis flumine publico nauigare prohibeatur: sicut enim ei, qui uia publica uti prohibeatur, interdictum supra propositum est, ita quoque proponendum praetor putauit. Si priuata sunt supra scripta, interdictum cessat. Lacus est, quod perpetuam habet aquam. Stagnum est, quod temporalem contineat aquam ibidem [B. 58, 16 n. 25 stagnantem, quae quidem aqua plerumque hieme cogitur. Fossa est receptaculum aquae manu facta⁹. Possunt autem etiam haec esse publica. Publicano plane, qui lacum vel stagnum conduxit, si piscari prohibeatur, utile interdictum competere Sabinus consentit: et ita Labeo. ergo et si a municipibus conductum habeat, aequissimum erit ob uectigalis [B] fauorem interdicto eum tueri. Si quis uelit interdictum tale mouere, ut locus deprimatur 30 pecoris appellandi gratia, non debet audiri: et ita Mela scribit. Idem ait tale interdictum competere, ne cui uis fiat, quo minus pecus ad flumen publicum ripamue fluminis publici appellatur.

XV.

R DE RIPA MUNIENDA. R

35

ULPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. Praetor ait: 'Quo minus [B. 58, 16 n. 26 *E* f. 286 illi in flumine publico ripaue eius opus facere ripae agriue qui circa ripam est tuendi *F(XYMO)*)

¹ potius del. (*Hal.*)   ² autumnale del. (*cf. D. 43, 20, 1, 32*)   ³ a ins.   ⁴ deneget] id egit (u. i.)?   ⁵ §§ 9, 10 collocatae fuerunt post § 12: pertinent enim ad interdictum restitutorum (*Schmidt Int. p. 161*)   ⁶ id ins. (*Schmidt Int. p. 155*)   ⁷ quo ins.   ⁸ eius ins.   ⁹ qui?   ¹⁰ factum (edd.)?

1 accol'arum *F²* 3 semper *F²* 4 ae'sta-
tem *F²* 6 hiemo *F²* 7 cuiu'is *F²* 8 de-
neget] *FXMO*, id egit *YC* 9 cum ius non
haberet *bis* *F²* | here'de's *F²* 10 factum
sine quid in flumen ripamue eius *bis* *F²*
11 restitutas hoc interdictum *om.* *F²* 13 est]
et *F²* 16 labo *F²* 19 ulpianus *om.* *F²*
21 locum *F²* 26 possa *F²* 27 publica

publicano] *FY²O*, publica publica non *Y²*,
publica (esse *ins.* *M²C*) et non publica *XM²C*,
inc. *M²* 28 consentit 'et it'a *F²* 30 tueri]
fueri *F²* | tale'm' mouere *F²* 31 appelle-
l'a'endi *F²* | idem] ibidem *F²* 32 publi-
cam rip. *F²* 33 appelletur *F* 35 *rubricam*
om. *F²* 36 ulpianus *om.* *F²* 37 ripae e' agriue
F² | tue'n'di *F²*

'causa liceat, dum ne ob id nauigatio deterior fiat, si tibi damni infecti in annos decem uiri boni arbitratu uel caustum uel satisdatum est aut per illum non stat, quo minus uiri boni arbitratu caueatur uel satisdetur, uim fieri neto'. Ripas fluminum publicorum reficere munire utilissimum est. sicuti igitur de via publica reficienda interdictum propositum est, ita etiam de ripa fluminis munienda proponendum fuit. Merito adicit 'dum ne ob id nauigatio deterior fiat': illa enim sola refectio toleranda est, quae nauigio non est impedimentum. Is autem, qui ripam uult munire, de damno futuro debet uel cauere uel satisdare secundum qualitatem personae: et hoc interdicto expressum est, ut damni infecti in annos decem uiri boni arbitratu uel caneatur uel satisdetur. Dabitur autem satis uicinis: sed et his, qui trans flumen possidebunt. Etenim curandum fuit, ut eis ante opus factum caueretur: nam post opus factum persequendi hoc interdicto nulla facultas superest, etiam quidam postea datum fuerit, sed lege Aquilia experiendum est. Illud notandum est, quod ripae lacus fossae stagni muniendi nihil praetor hic cauit: sed idem erit obsernandum, quod in ripa fluminis munienda.

XVI.

R DE UI ET DE UI ARMATA R

1 ULPIANUS libro sexagensimo nono ad edictum. Praetor ait: [Pon. 24, 24. 44. B. 60, 17, 7] 'Unde tu illum ui deieci aut familia tua deiecit², de eo quaeque ille tunc ibi habuit³ tantummodo intra annum, post annum de eo, quod ad eum qui ui deiecit peruenierit, iudicium dabo'. Hoc interdictum proponitur ei, qui ui deiectus est: etenim fuit aequissimum ui deiecto subuenire: propter quod ad reciprandam possessionem interdictum hoc proponitur. Ne quid autem per uim admittatur, etiam legibus Iuliis prospicitur publicorum et priuatorum nec non et constitutionibus principum. Hoc interdictum non ad omnem uim pertinet, uerum ad eos, qui de possessione deiciuntur⁴. ad solam autem atrocem uim pertinet hoc interdictum, et ad eos tantum, qui de solo deiciuntur, ut puta de fundo siue aedificio: ad alium autem non pertinet. Et si quis de area deiectus sit, sine dubio interdicto locus est: et generaliter ad omnes hoc pertinet interdictum, qui de re solo cohaerenti deiciuntur: qualisqualis enim fuerit locus, unde quis ui deiectus est, interdicto locus erit. Proinde et si superficiaria insula fuerit, qua quis deiectus est, appetat interdicto fore locum. Illud utique in dubium non uenit interdictum hoc ad res mobiles non pertinere: nam ex causa furti uel ui bonorum raptorum actio competit: potest et ad exhibendum agi. plane si quae res sint in fundo uel in aedibus, unde quis deiectus est, etiam earum nomine interdictum competere non est ambigendum. Si quis de naue ui deiectus est, hoc interdicto locus non est, arguento eius, qui de uehiculo detractus est, quem nemo dixit interdicto hoc uti posse. Plane si quis de ligneari aedibus deiectus fuerit, nemo ambigit interdicto locum fore, quia qualequale sit quod solo cohaereat, inde qui ui deiectus est habet interdictum. Deicitur is qui possidet, siue ciuiliter siue naturaliter posse: nam et naturalis possessio ad hoc interdictum pertinet. Denique et si maritus uxori donauit eaque deiecta sit, poterit interdicto uti: non tamen si colonus. Ait praetor:

F(XYMO)

¹ muniendae? ² quae praecedunt pertinent ad formulam interdicti, ad in factum actionem autem quae sequuntur (cf. Schmidt Int. p. 327) ³ quanti ea res est ins. (Fuchta) ⁴ hoc interdictum ... deiciuntur del. (Krueger)

3 aruitratu F¹ | caueatur F² 6 so'l'a' F³ |
refectio] refectio F⁴ 12 quid] quis F⁵
13 fossae] fossae F⁶ 16 rubricam om. F⁷
17 ulpianus om. F⁸ | sexagensimo 'nono' F⁹:
confirmant numerum loci citati ad marg. §§ 12.
40 18 quaequa'e F¹⁰ 22 per 'uim' F¹¹ |
etiam ad' legibus F¹² 26 deiectus F¹³ 28 quis]
quid F¹⁴ 30 mouiles F¹⁵ 31 et del. F¹⁶ 33 am-
bigendus F¹⁷ 36 sit quod] si quis F¹⁸ 37 in-

terdictus F¹⁹ | deieciatur F²⁰ 38 et naturalis] F²¹
et naturalis et pro suo XYMC, et naturalis
et ciuilis pro suo O: Pise non habetur talis
littera et pro suo, sed Bononienses ita le-
gunt glossa ad Uacarium apud Savignium 3,
755: Accursiani libri cum legant et naturalis
pro suo, Accursius adnotat: Placentinus expo-
nit et pro suo adiecta copula ... alii non ha-
bent pro suo' 39 eaqua'e F²² | poterit om. F²³

'deiecasti aut familia¹ deiecit'. merito familiae mentio habita: nam cum 'deiecasti' umerum refertur ad personam eius qui deiecit nec pertineat ad eum, cuius familia deiecit (nec enim ego uideor deieciisse, si familia mea deiecerit), consequens fuit addere 'aut familia tua f.²'

12 'deiecit'. Deieciisse autem etiam is uidetur, qui mandauit uel iussit, ut ali- [D. 50, 17, 152, 1] quis deiceretur: parui enim referre uisum est, suis manibus quis deiciat an uero per alium: 5

13 quare et si familia mea ex uoluntate mea deiecerit, ego uideor deieciisse. Quotiens umerus procurator deiecerit, cum utrolibet eorum, id est sine domino sine procuratore, agi posse Sabinus ait et alterius nomine alteri eximi³, sic tamen, si ab altero eorum litis aestimatio fuerit praestita (non enim excusatus est, qui iussu alicuius deiecit, non magis quam si iussu alicuius occidit): cum autem falsus est procurator, cum ipso tantum procuratore 10 interdici debere. Sabini sententia uera est. Sed et si quod alias deiecit, ratum habuero, sunt qui putent secundum Sabinum et Cassium, qui ratihabitionem mandato comparant, me uideri deieciisse interdictoque isto teneri, et hoc uerum est: rectius enim dicitur⁴

14 in maleficio ratihabitionem mandato comparari. Quod igitur additur 'aut [D. 50, 17, 152, 2] familia tua deiecit', merito scriptum est in eum casum, in quem familia mea ui deiecit. 15 ceterum si iussit, ipse deiecit⁵, nec grauari debet dominus qui non iussit⁶, si seruorum suorum factum praestaret, etsi non iussu eius deiecerunt: nam non grauabitur hoc nomine⁷, quippe cum aut peruenit ad eum aliquid et restitueret⁸, aut non peruenit et ipsos seruos maleficii causa noxae dedendo indemnus erit: quod enim noxae dedere compellitur, in damno non debet reputare, cum seruus hoc possit domini deteriorem condicionem facere. 20

17 Familiae autem appellatio seruos continent: Sed quaeritur, quem numerum seruorum continet, utrum plurium an uero et duum uel trium. sed uerius est in hoc interdicto, etiamsi 18 unus seruus ui deiecerit, familiam uideri deieciisse. Familiae appellatione et eos, quos 19 loco seruorum habemus, contineri oportere dicendum est. Si quis tamen neget se seruum uel familiam defendere⁹, cogendus est pati hoc interdictum, ad hoc scilicet, ut quod ad 25 20 eum peruenit restituat. Si filius familias uel mercennarius ui deiecerit, utile interdictum 21 competit. Si aduersus eum, qui in libertatem ex seruitute uel contra petitur, post inchoatum liberale iudicium utar interdicto et liber iudicatus fuerit et apparuerit ignorantiae eo a 22 seruis eius ui me deiectum, in possessionem restituar. Quod seruus uel procurator uel 23 colonus tenent, dominus uidetur possidere, et ideo his deiectis ipse deici de possessione 30 uidetur, etiamsi ignoret eos deiectos, per quos possidebat. et si quis igitur alius, per 24 quem possidebam, deiectus fuerit, mihi competere interdictum nemini dubium est. Interdictum autem hoc nulli competit nisi ei, qui tunc cum deiceretur possidebat, nec alius 25 deici uisus est quam qui possidet. Siue autem corpore sive animo possidens quis deiectus

F(XYMO)

¹ tua ins. (Hal.)   ² tale quid fuit: et alterius nomine [līte aestimata item eam, quae inferri poterat eodem nomine] alteri, perimi   ³ idem Graeci: etiam ins.   ⁴ ui deiecit. nec grauari debet dominus, si seruorum suorum factum praestaret, etsi non iussu eius deiecerunt (del. ceterum ... deiecit et qui non iussit et nam non grauabitur hoc nomine)?   ⁵ restituet (Hal.)?   ⁶ si quis neget ... defendere, tamen?

1 cum] eum *F¹* 2 pertineat ... nec om. *F¹* 5 dei^e ce'retur *F²* (e del. *F²*) 7 deicerit *F* 8 alteri] *F¹*, alterum *F²*: ἐνός δὲ ἡμῶν ἐναχθέντος ὁ ἄλλος ἀπαλλάττεται, ἐὰν ὁ ἐναχθεὶς καταβάλῃ τὴν δίκης τὴν διατίμησιν *BS* (*Dor.*), ὁ διδούς τὴν τὴν δίκης διατίμησιν ἐλεγθεροὶ τὸν ἄλλον *B* (*Anon.*). Graecos alter legisse non contendo, cum sententiam magis expresserint, de qua ambigi nequit, quam uerba passime corrupta: 'nomen enim non magis est condemnatio in iudicio priuato quam 'eximitur' is qui altero debitum soluente obligatione liberatur. nec quod commendauit Ribbenroppius (*Correalobl.* p. 94) 'et alterius conuentione alterum eximi' prores satisfacit: ego satis habui talia proponere qualia

res requirit, de uerbis restituendis desperans 9 ex a usatus *F²* | deiecit non magis quam si iussu alicuius om. *F¹* 16 ips'o'e deie'e'cit *F⁴* | qui] quo *F¹* | si seruorum suorum factum praestarent *F*, sed seru. suor. fact. praestare (debet add. C) *X Y M O C* 17 grababitur *F* 18 non ueruenit *F¹* (em. *F¹*) 19 dei'dendo *F²* 20 non debet] *C* cum *BS* (*Dor.*): τὸ γὰρ ἀναγκάζεθαι τὸν δεσπότην εἰς νόζαι ἐκλιώναι τὸν ἀμάρτυρα οἰκέτην, οὐ πιστεύεται αὔτῳ ἐπιζήμιον εἶναι, debet *F X Y M O* 23 deieciisse] deieciassis *F²* 26 eum] eom *F¹* 27 petitiūm *F²* 28 liuerale *F²* | liuer *F¹* 29 eius 's ui *F²* 30 dei'e'ctis *F²* 33 deieceretur *F* 34 dei'e'ci *F²* | qui's deiectus *F²*

est, palam est eum ui deiectum uideri. idcircoque si quis de agro suo uel de domo processisset nemine suorum relicto, mox reuertens prohibitus sit ingredi uel ipsum praedium, uel si quis eum in medio itinere detinuerit et ipse possederit, ni deiectus uidetur: ademisti enim ei possessionem, quam animo retinebat, etsi non corpore. Quod uolgo dicitur aestiuorum hibernorumque saltuum nos possessiones animo retainere, id exempli causa¹ dici Proculum dicere: nam ex omnibus praediis, ex quibus non hac mente recedemus, ut 25 omississe possessionem uellemus, idem est. Eum, qui neque animo neque corpore possidebat, ingredi autem et incipere possidere prohibeatur, non uideri deiectum uerius est: 27 deicitur enim qui amittit possessionem, non qui non accipitur. Uim | ui repellere licere f. Cassius scribit idque ius natura comparatur: apparet autem, inquit, ex eo² arma armis 10 repellere licere. Ui possidere eum definiendum est, qui expulso uetere possessore adquisitam per uim possessionem optinet aut qui in hoc ipsum aptatus et praeparatus uenit ut³ contra bonos mores auxilio, ne prohiberi possit ingrediens in possessionem, facit. sed 29 qui per uim possessionem suam retinuerit, Labeo ait non ui possidere. Idem Labeo ait eum, qui metu turbae perterritus fugerit, uideri deiectum. sed Pomponius ait uim sine 15 corporali ui locum non habere, ergo etiam eum, qui fugatus est supernenientibus quibus- 30 dam, si illi ui occupauerunt possessionem, uideri ui deiectum. Qui a me ui possidebat, 31 si ab alio deiciatur, habet interdictum. Qui ui deiectus est, quidquid damni senserit ob 32 hoc quod deiectus est, recipere debet: pristina enim causa restitui debet, quam habiturus erat, si non fuisset deiectus. Si fundus, a quo ui expulsus sim, mihi restitutus esset, ce- 33 terae uero res, quae ui ablatae sunt, non restituantur, hic dicendum est interdictum nihilo minus tenere, quia uerum est ui esse deiectum. plane si quis uelit de possessione quidem rei soli per hoc interdictum experiri, de rebus uero mobilibus ad exhibendum actione, potest hoc suo arbitrio habere, et ita Julianus scribit: idem scribit et si quis ui bonorum 34 raptorum de huiusmodi rebus uelit experiri. Quod autem ait praetor: 'quaecque ibi habuit', sic accipimus, ut omnes res contineantur, non solum quae propriae ipsius fuerunt, uerum etiam si quae apud eum depositae uel ei commodatae uel pigneratae, quarumque usum uel usum fructum uel custodiam habuit, uel si quae ei locatae sunt: cum enim dicat 35 praetor 'habuit', omnia haec habendi uerbo continentur. Rectissime autem praetor addidit 'tunc ibi habuit'. 'tunc' sic accipimus 'cum deiceretur': et ideo et si quid postea desiit 36 illuc esse, dicendum erit in interdictum uenire. sic fit, ut, etiamsi homines uel pecora de- 37 mortua sint post deiectionem, interdicto locus sit. Denique scribit Julianus eum, qui ui F(XYMO)

¹ dici ins.   ² idem Graeci (u. i.): quod in interdicto de ui armata receptum est (cf. L 3 § 9 h. t.) similique deficiunt   ³ idem Graeci (u. i.): et?

1 professisset *F*¹ 2 mox ... praedium] ὑπο-
στρέψας δὲ μετ' ὀλίγον ἐκωλύθη ἐπιβῆναι τῆς
νομῆς τοῦ ἀρρού *BS* (*Dor.*) 3 uide a'tur *F*²
4 quam m' animo *F*² | retinebat] retineuit *F*²
5 aesti ma uorum *F*² 7 omis'sis se *F*²
9 dei'e'citur *F*² | accipit'ur *F*²? | uim 'ui' re-
pellere *F*² 10 cassius *BS* | com-
para'ratur *F*² | apparet (app'e'are a't *F*²) au-
tem inquit ex eo arma armis repellere licere]
δείκνυται δὲ τούτου, ὅτι καὶ ὅπλα ὅπλοις
ἀπωθεῖν ἡμῖν ἔξεστι *BS* 11 defi'n'endum *F*²
12 et] est *F*² 13 ut contra bonos mores ...
facit] ἔσω τῶν ἀρθῶν ἔθῶν βοηθεῖσαι (= ut
contra bonos mores auxilium habeat) εἰς τὸ
μὴ κωλύθηναι *Biā* κατασχεῖν νομῆν (= ne pro-
hiberi possit ingrediens in possessionem) *B*
(*Anon.*), ὥστε καὶ παρὰ τοὺς καλοὺς τρόποὺς
μὴ δυνήθηναι παρὰ τίμος κωλύθηναι (= ut con-
tra bonos mores ab ullo prohiberi nequeat)
μὴ θέλοντος αὐτὸν ἐπιβῆναι τῆς νομῆς (= qui
eum in possessionem ingredi nolit) *BS* (*Dor.*).

Dorotheus fieri potest, ut pro auxilio aut le-
gisse sibi uisus sit aut substituerit conjectura
ab ullo 15 ui uideri] sic *X*⁴ confirmantque
BS (*Dor.*): δοκεῖ καὶ αὐτὸς *Biā* τῆς νομῆς ἐκ-
βεβλήσαι, uideri *FX-YO*, uideri ui *C*, ut uideri
M, inc. *M* | uim sine corporali ui lo'cum
non habere *F*², uim sine corpore aliquo lo-
cum (locum om. *O*) non habere *XYMO*:
Biā δίχα τῆς σωματικῆς *Biā* οὐδὲ δύναται χώραν
λαβεῖν *BS* 16 ergo] *YO*⁶ *C* cum *BS*: οὔτον
καὶ οὔτος ὁ φύγων, εὖ μετὰ τῆς φύγην αὐτοῦ
ἐπελθόντες *Biā* τῆς νομῆς ἐπελάθοντο, τότε
δοκεῖ ἐκβεβλήσαι τῆς νομῆς, ego *FXMO*
17 qui a] etiam *F*² 18 quid ad' quid *F*²
20 fuisset ... esset om. *F*² 23 experi'rī' *F*² |
mobilibus *F* 24 suo in suo *F*² 25 h'ibi *F*²
26 quae] quid *F*² 27 quarumqu'a e *F*² 28 ei
collocatae *F*: ἡ ἀτίνα αὐτῷ ἐμισθώθη *BS*
(*Dor.*), ἡ μισθωθέντα *B* (*Anon.*) 30 h'ibi *F*²
32 sit] sic *F*

deiecit ex eo praedio, in quo homines fuerant, propius esse, ut etiam sine culpa eius mortuis hominibus aestimationem eorum per interdictum restituere debeat, sicuti fur hominis etiam mortuo eo tenetur. huic consequens esse ait, ut uillae quoque et aedium incendio consumptarum pretium restituere cogatur: ubi enim quis, inquit, deiecit, per eum stetisse uidetur, quo minus restitueret. Idcirco constare ait eum, qui ui deiecit quique ui¹ 5
36 sine dolo malo desierit possidere, interdicto teneri. Ibi autem ait praetor, ut ne quis et
37 quae illic non habuit, complectatur. Sane quod ait praetor ibi, quomodo accipimus?
38 utrum in eo loco, unde quis ui deiectus est, an uero in omni possessione? et melius
39 dicetur non ad angulum referendum uel locum, in quo fuerit, uerum etiam ad omnem
40 partem possessionis, qua quis caruit, cum deicitur. Annus in hoc interdicto utilis est. 10
41 Ex die, quo quis deiectus est, fructuum ratio habetur, quamvis in ceteris interdictis [D.43,1,8]
ex quo edita sunt, non retro, computantur. idem est et in rebus mobilibus, quae ibi [D.]
42 erant: nam et eorum fructus computandi sunt, ex quo quis ui deiectus est. Non solum
43 autem fructuum ratio in hoc interdicto habetur, uerum ceterarum etiam utilitatium habenda
est: nam et Uuiianus refert in hoc interdicto omnia, quaecumque habiturus uel adsecu- 15
turus erat is qui deiectus est, si ui deiectus non esset, restitui aut eorum² litem a iudice
aestimari debere eumque tantum consecuturum, quanti sua interesset se ui deiectum non
44 esse. || Ex interdicto unde ui etiam is, qui non possidet, restituere cogetur. Interdictum f. 287/
hoc quia atrocitatem facinoris in se habet, quae situm est, an liberto in patronum uel
liberis aduersus parentes competit. et uerius est nec liberto in patronum nec in parentes 20
liberis dandum esse meliusque erit in factum actionem his competere. aliter atque si ui
armata usus sit aduersus libertum patronus uel aduersus liberos parens: nam hic inter-
45 dictum competit. Hoc interdictum et heredi et ceteris successoribus competit. Non alii
autem, quam ei qui possidet³, interdictum unde ui competere argumentum praebet, quod
apud Uuiianum relatum est, si quis me ui deiecerit, meos non deiecerit, non posse me 25
46 hoc interdicto experiri, quia per eos retineo possessionem, qui deiecti non sunt. Idem
Uuiianus refert: seruos quosdam ui depulit, alios retinuit et uinxit aut etiam eis impersauit:
ui te deiectum intellegi: desisse enim possidere, cum serui ab alio possideantur. et quod
in parte seruorum dictum est, idem in omnibus dici ait, si forte nemo depulsus esset, sed
47 possideri ab eo coepissent, qui ingressus in possessionem esset. Quid dicturi essemus, 30
tractat, si aliquo possidente ego quoque⁴ ingressus sum in possessionem et non deciam
possessorem, sed ninctum opus facere cogam: quatenus res, inquit, esset? ego uerius
48 puto eum quoque deiectum uideri, qui illic uinctus est. Ex causa huius inter- [B.60,17,8] 35
dicti in heredem et bonorum possessorem ceterosque successores in factum actio competit
in id quod ad eos peruenit

2 PAULUS libro sexagensimo quinto ad edictum. doloue malo eorum factum [B.60,17,8] **E***
est, quo minus perueniret.

F(XYMO)

¹ quique ui tum quoque, ubi?

² nomine ins.

³ possidet] possidere desiit (u. i.)?

⁴ quoque del.

3 h'urie *F*² 5 idcirco constare ait eum,
qui ui deiecit quique ui sine dolo malo de-
sierit possidere interdicto teneri] καὶ διὰ
τούτο, φησίν, ὡμολόγηται (= idcirco constare
ait), ὃς ὁ Βιά τῆς Νομῆς ἐκβαλὼν τίνα (= eum
qui ui deiecit) καὶ γένερ ων κατὰ δόλον ἐπαγ-
κατο νέμεσθαι (= etiam propter ea quae dolo
desiit possidere) κατέχεται τούτῳ τῷ ἀντε-
δίκτῳ (= interdicto teneri) *BS* (*Dor.*), δόθεν
καὶ δίκα δόλου ὁ ἐξωθήσας ἐπάγκατο νέμεσθαι,
ὑπόκειται *B* (*Anon.*): *Graecos aliter ac nos le-*
giisse non puto | quique ui sine dolo malo] qui
quaene (ue om. O³) dolo malo *XYMO*, quiue
dolo malo *C* 7 quodmodo acsipimus *F*¹

9 αὐτὸν γε *F*² 12 et om. *F*² | monilibus *F*
13 eorum *F* 14 utilitat' um *F*² 15 uuiian-
num *F*: *BS* pro *Uuiiani nomine substituunt*
modo *Iuli* modo *Juliani modo Ulpiani* 16 aut
eorum litem a iudice aestimari debere] καὶ
ἐπὶ τούτοις ἀπαὶ διατιμάσθαι τὴν δίκην ἀπὸ
τοῦ δικαστοῦ *BS* (*Dor.*) 18 esse t' ex *F*²
20 patron' um *F*⁴ 21 meliusquo erit *F*¹ | ui-
us *F* 24 qui possidet] *F* cum *BS* (*Dor.*):
ἀρμόζει δὲ τῷ νεμομένῳ μόνον et *B* (*Anon.*):
τῷ δὲ νεμομένῳ καὶ μόνον ἀρμόζει, qui non
possidet *XYMO* 25 deicerit meos *F*
26 deiecit' *F*⁴ 30 dic' turi *F*² 36 paulus
om. in sp. uac. *F*¹

3 ULPIANUS libro sexagensimo nono ad edictum. Quod est et si quis armis [B. 60, 17, 9] deiectus est, quia ex facinoribus defunctorum de eo, quod ad heredem peruenit, actio datur: sufficit enim non in lucro uersari eum heredem, non etiam damnum subire. Haec actio, quae aduersus heredem ceterosque successores pertinet, perpetuo competit, quia in ea rei persecutio continetur. Armis deiectum quomodo accipimus? arma sunt omnia tela, hoc est et fustes et lapides, non solum gladii hastae frameae, id est rhomphaeae¹. Plane et si unus uel alter fustem uel gladium tenuit, armis deiectus possessor uidetur. Plus dicitur, et si inermes uenerant, si in ipsa concertatione qui inermes uenerant eo processerunt, ut fustes aut lapides sumerent, uis erit armata. Qui armati uenerunt et si armis non sunt usi ad deiciendum, sed deiecerunt, armata uis facta esse uidetur: sufficit enim terror armorum, ut nideantur armis deieccisse. Si quis autem uisis armatis, qui alibi tendebant, metu hoc deterritus profugerit; non uidetur deiectus, quia non hoc animo fuerunt qui armati erant, sed alio tendebant. Proinde et si, cum armatos audisset uenire, metu decesserit de possessione, sine uerum siue falsum audisset, dicendum est non esse eum armis deiectum, nisi possessio ab hi fuerit occupata. Si autem, cum dominus ueniret in possessionem, armati eum prohibuerunt qui inuaserant possessionem, uideri eum armis deiectum. Eum igitur, qui cum armis uenit, possumus armis repellere, sed hoc confessim, non ex interuallo, dummodo sciamus non solum resistere permiasum, ne deiciatur, sed et si deiectus quis fuerit, eundem deicere non ex interuallo, sed ex continentia. Cum procurator armatus uenit, et ipse dominus armis deieccisse uidetur, siue mandauit siue, ut Iulianus ait, ratum habuit. Hoc et in familia dicendum est: nam cum familia sine me armata uenit, ego non uideor uenisse, sed familia, nisi iussi uel ratum habui. Hoc interdictum etiam aduersus eum proponitur, qui dolo male fecit, quo quis armis deiceretur: et post annum reddetur in id, quod peruenit ad eum qui prohibuit unde ui². Interdictum necessarium fuisse fructuario appareret si prohibeatur uti frui usu fructu fundi'. Ut frui autem prohibuisse is uidetur, qui ui deiecit utentem et fruentem aut non admisit, cum ex fundo exisset non usus fructus deserendi causa. ceterum si quis ab initio uolentem incipere ut frui prohibuit, hoc interdictum locum non habet. quid ergo est? debet fructuarium usum fructum uindicare. Pertinet autem hoc interdictum ad eum, qui fundo uti frui prohibitus est: sed pertinebit etiam ad eum, qui aedificis uti frui prohibetur. consequenter autem dicemus ad res mobiles hoc interdictum non pertinere, si quis uti frui prohibitus est re mobili, nisi si rei soli accedebant res mobiles: si igitur ibi fuerunt, dicendum est etiam ad eas referri hoc interdictum debere. Item si non usus fructus, sed usus sit relicitus, competit hoc interdictum. ex quacumque enim³ causa constitutus est usus fructus uel usus, hoc interdictum locum habebit. Qui usus fructus nomine qualiter qualiter fuit quasi in possessione, utetur hoc interdicto. sed si quis, posteaquam prohibitus est, capite minutus sit uel mortuus, recte dicitur heredibus et successoribus competere hoc interdictum, non ut in futurum constituantur usus fructus, sed ut praeterita causa et damnum praeteritum sarciantur.

18 Heres quoque simili modo debebit in factum actionem suscipere in id quod ad se peruenit.
 4 IDEM libro decimo ad edictum. Si ui me deiecerit quis nomine municipum, [B. 60, 17, 10] in municipes mihi interdictum reddendum Pomponius scribit, si quid ad eos peruenit.

F(XYMOC)

¹ id est rhomphaeae adiecerunt Byzantii ex glossariis (u. i.) deiecit ui (u. i.)?

² qui prohibuit (cf. u. 10)

³ enim] denique?
 1 ulpianus om. in sp. uac. F¹ 3 uersori F²
 6 gradii F¹ (em. F²) | romphaea F, ρομφαῖαι
 B (Anon.); cf. gloss. Philoz. p. 97 Steph.: framēa ρομφαῖα, item Cyril. p. 603 Steph.: ρομφαῖα framēa gladium 8 in h'ermes F² | in h'ermes F² 11 uisi's F² 14 esse uenit F² | armis] artis F² 19 dei'e cere F² 21 familiis' dio. F² | familia's sine F² 23 dei'e cer-
 return F² 24 red'detur F² | qui prohibuit

unde ui] F cum B (Anon.): ἐμάρτηται ὁ καλύπτας:
 pro prohibuit requiri deiecit monierunt Chalcis obs. 5, 20 et Ad. Schmidt Int. p. 121 neque
 aliter locum accepit Dorotheus: καὶ μετὰ εινα-
 τὸν δέ κινεῖται εἰς τὸ περιελθόν εἰς τὸν βι-
 cāmenon BS 27 usu's fructus F² 29 pro-
 hibetus F² 30 sed om. F² | pertinent F¹
 31 mouiles F 32 mouiles F¹

- 5 IDEM libro undecimo ad edictum. Si per uim tibi possessio- [cf. D. 4, 2, 9 pr. B. 60, 17, 11] E nem tradidero, dicit Pomponius unde ui interdictum cessare, quoniam non est deiectus, qui compulsa est in possessionem inducere.
- 6 PAULUS libro septimo decimo ad edictum. In interdicto unde ui tanti con- [B. 60, 17, 12] E demnatio facienda est, quanti intersit possidere: et hoc iure nos uti Pomponius scribit, id s est tanti rem uideri, quanti actoris intersit: quod alias minus esse, alias plus: nam saepe actoris pluris interesse hominem retinere, quam quanti is est, ueluti cum quaestio[n]is habenda[re] aut rei probanda[re] gratia aut hereditatis adeundae intersit eius eum possideri.
- 7 IDEM libro uicensimo quarto ad edictum. Cum a te ui deiectus sim, si [B. 60, 17, 13] E Titius eandem rem possidere cooperit, non possum cum alio quam tecum interdicto experiri. 10
- 8 IDEM libro quinquagensimo quarto ad edictum. Fulcinius dicebat ui possi- [B. 60, 17, 14] E deri, quotiens uel non dominus, cum tamen possideret, ui deiectus est.
- 9 IDEM libro sexagensimo quinto ad edictum. Si plures heredes sunt, unus- [B. 60, 17, 15] E quisque non in amplius, quam ad eum peruerterit, tenetur. qua de causa interdum in so- 15 lidum tenebitur is¹ ad quem totum peruerterit, quamvis ex parte heres sit. Deiectum ab usu fructu in eandem causam praetor restitui iubet, id est in qua futurus esset, si deiectus non esset. itaque si tempore usua fructus finitus fuerit, postquam deiectus est a domino, nihilo minus cogendus erit restituere, id est usum fructum iterum constituere.
- 10 GAIUS libro secundo ad edictum praetoris urbani titulo de liberali causa. [B. 60, 17, 16] E Si de fundo proprietarium et fructuarium praedo expulerit atque ob id fructarius con- f. 288' stituto tempore non usus perdiderit ius suum, nemo dubitat, quin dominus, siue experiatur 21 cum fructuario aduersus praedonem siue non experiatur, retinere debeat reuersum ad se usum fructum et, quod fructarius perdidit, id ad damnum eius pertineat, cuius facto periit.
- 11 POMPONIUS libro sexto ex Plautio. Uim facit, qui non sinit possidentem eo, [B. 60, 17, 17] E quod possidebit, uti arbitrio suo, siue inserendo siue fodiendo siue arando siue quid aedi- 25 ficando siue quid omnino faciendo, per quod liberam possessionem aduersarii non relinquit.
- 12 MARCELLUS libro nono decimo digestorum. Colonus eum, cui locator fun- [B. 60, 17, 18] E dum uendiderat, cum is in possessionem missus esset, non admisit: deinde colonus ui ab alio deiectus est: quaserebatur, quis haberet interdictum unde ui. dixi nihil interesse, col- 30 onus dominum ingredi uolentem prohibuisset an emptorem, cui iussisset dominus tradi possessionem, non admisit. igitur interdictum unde ui colono competiturum ipsumque simili interdicto locatori obstrictum fore, quem deieciisse tunc uideretur, cum emptori pos- sessionem non tradidit, nisi forte propter iustum et probabilem causam id fecisset.
- 13 ULPIANUS libro octavo ad Sabinum. Neque unde ui neque aliud interdictum [B. 60, 17, 19] S famosum est. 35
- 14 POMPONIUS libro uicensimo nono ad Sabinum. Sed si ui armata deiectus [B. 60, 17, 20] S es, sicut ipsum fundum recipis, etiamsi ui aut clam aut precario eum possideres, ita res quoque mobiles omnimodo recipies.

F(XYMOC)

¹ qui ex parte tantum heres est: nempe in solidum tenebitur is ins. (u. i.)

1 per uim] F² cum B et BS: κατὰ Βιάν et sic coniecit Cras (*Savigny Besitz* p. 432 ed. 7), rerum F¹X (superscr. al. metu) YMOC 2 est 'ui' deiectus F²: οὐδὲ γὰρ δοκῶ ἐξεβλήθαι BS, οὐδὲ γὰρ Βίᾳ ἐξεβλήθην B 7 quanti is] quantus F¹ 11 'ui' poss. F² 12 est om. F¹ 13 quinto om. F² 14 qua de causa seq.] ἐπτέγθεν ποτὲ μὲν εἰς τὸ πᾶν κατέχεται ὁ με- 21 experīatur F² 22 ad] pri'a etarium F² 24 pomponius om. in sp. uac. F¹: Παπαν. B | qui] duī F¹ 25 posside- 26 om. i' nino F¹ | aduersarii] uit F¹ | ut'i F² | inserendo's siue F²: in serendo legit *Anonymous* (εἰ μὴ συγχωρίω τοῖς οἰκείοις ὡς ΒΟΥΛΕΙ χρισαθεὶς σπειρόντα), inserendo *Dorotheus* (ο... μὴ συγχωρών κερνίσθαι... εἴτε ἐπιρρίπτων) 26 om. i' nino F¹ | aduersarii] sic nec quicquam em. F 27 marcellus om. in sp. uac. F¹ 28 cum h'is F² | colo'nus' F² 31 competiturum F | ipsumque] ipseque F² 32 deieciisse't tunc F² 33 probauilem F 34 ul- pianus om. in sp. uac. F¹ 36 pomponius om. in sp. uac. F¹ 37 es] est F¹ | possideret. F

- 15 PAULUS libro tertio decimo ad Sabinum. Si ui me deieceris uel ui aut clam [B. 60, 17, 21] ^S feceris, quamuis sine dolo et culpa amiseris possessionem, tamen damnandus es, quanti mea interdit, quia in eo ipso culpa tua praecepsit, quod omnino ui deieci aut ui aut clam fecisti.
- 16 ULPIANUS libro uicensimo nono ad edictum. In interdicto unde ui dicen- [B. 60, 17, 22] ^S dum est, ut eius causa, quod ad patrem peruenit, ipse teneatur.
- 17 IULIANUS libro quadragensimo octauo digestorum. Qui possessionem ui [B. 60, 17, 23] ^{Sf} creptam ui in ipso congressu reciperat, in pristinam causam reuerti potius quam ui possi- deret intellegendus est: ideoque si te deieceri, illico tu me, deinde ego te, unde ui inter- dictum tibi utile erit.
- 18 PAPINIANUS libro uicensimo sexto quaestionum. Cum fundum qui locauerat [B. 60, 17, 24] ^P uendidisset, iussit emptorem in uacuum possessionem ire, quem colonus intrare prohibuit: postea emptor ui colonum expulit: de interdictis unde ui quae sit est. placebat colonum interdicto uenditori teneri, quia nihil interesset, ipsum an alium ex uoluntate eius missum intrare prohibuerit: neque enim ante omissam possessionem uideri, quam si tradita fuissest 15 emptori, quia nemo eo animo esset, ut possessionem omittet propter emptorem, quam emptor adeptus non fuissest. emptorem quoque, qui postea uim adhibuit, et ipsum inter- dicto colono teneri: non enim ab ipso, sed a uenditore per uim fundum esse possessum, cui¹ possessio esset ablata. quae sit est, an emptori succurri debeat, si uoluntate uen- 20 ditoris colonum postea ui expulisset. dixi non esse iuuandum, qui mandatum illicitum suscepit. Eum, qui fundum uindicauit ab eo, cum quo interdicto unde ui potuit experiri, pendente iudicio nihilo minus interdicto recte agere placuit.
- 19 TRYPHONINUS libro quinto decimo disputationum. Merito Iulianus respondit, [B. 60, 17, 25] ^P si me de fundo ui deieceris, in quo res mouentes fuerunt, cum mihi interdicto || unde ui f. 289 restituere debeas non solum possessionem soli, sed et ea quae ibi fuerunt, quamquam ego 25 moram fecero, quo minus interdicto te conuenirem, subtractis tamen² mortalitate seruis aut pecoribus aliisque rebus casu intercedentibus tuum tamen onus nihilo minus in eis resti- tuendis esse, quia ex ipso tempore delicti plus quam frustrator debitor constitutus es.
- 20 LABEO libro tertio pithanon a Paulo epitomatorum. Si colonus tuus ui de- [B. 60, 17, 26] ^A iectus est, ages unde ui interdicto. idem si inquilinus tuus ui deiectus fuerit. PAULUS: 30 idem dici potest de coloni colono, item inquilini inquilino.

XVII.

R UTI POSSIDETIS R

- 1 ULPIANUS libro sexagensimo nono ad edictum. Ait praetor: 'Uti eas aedes, [B. 58, 17 n.] ^E quibus de agitur, nec ui nec clam nec precario alter ab altero possidetis, quo minus ita possideatis, uim fieri ueto. de cloacis hoc interdictum non dabo. ³ neque pluris, quam F(XYMO)

¹ cuius (= OUI')? ² tamen] interim? ³ quae sequuntur, uere pertinent non ad interdictum uti possidetis, sed ad edictum de iudicio secutorio (cf. Keller Zeitschr. f. gesch. Rechtswiss. 11, 307 al.)

1 paulus om. in sp. uac. F¹ 2 es't quanti F¹
3 ui'm' aut F² 5 ulpianus om. in sp. uac. F¹ |
in interdicto unde , 6 peruenit ipse tenea-
tur] FYMO, in (in om. C) interdicto unde
ui uti potes si a filio familias ui (ut X^a) de-
iectus es ut (aut C) eius causa ... teneatur
XC, in interdicto unde ui deiectus es in eius
causa ... teneatur Y^a: ei ΒΙΑΝ ποιῶσ, καὶ ὁ
ΠΑΤΗΡ μογ εἰς τὸ περιεθόν ἐνέργεται B (Anon.),
quo quamquam satis ostenditur Graecos id ip-
sum legisse quod est in libro Florentino, tamen
cum non is teneatur traditum sit, sed ipse
teneatur neque id referri possit nisi ad filium,
omnino male contrarerunt compilatores quae ex-

posuit Ulpianus tractans hoc loco de obligatio-
nibus filii familias, quatenus inde in ipsum
patrem action daretur, scilicet deiecto posse-
sore a filio familias propter id quod es eo ad
patrem perueniesset tam patrem quam filium
teneri: cf. Savigny Besitz ed. 7 p. 443. 704
7 iulianus om. in sp. uac. F¹ 9 te 'ui' deie-
cero F² 11 papinianus om. in sp. uac. F¹
12 usquam F¹ 13 de om. F¹: περι τοῦ σύνδε-
σι ἀπεράκτου BS 15 prohibueri'n't F¹
22 nihili'h'o minus F¹ 23 tryphoninus om.
in sp. uac. F¹ 27 tamen h'onus F² 28 es]
est F: πλέον χρεωστείς τοῦ μόραν ποιούντος
δεβίτωρος BS 35 praecario F

'quanti res erit: intra annum, quo primum experiundi potestas fuerit, agere permittam'.
 1 Hoc interdictum de soli possessore¹ scriptum est, quem potiorem praetor in soli possessione
 2 habeat, et est prohibitorum ad retinendam possessionem. Huius autem interdicti propo-
 nendi causa haec fuit, quod separata esse debet possessio a proprietate: fieri etenim potest,
 ut alter possessor sit, dominus non sit, alter dominus quidem sit, possessor uero non sit: 5
 3 fieri potest, ut et possessor idem et dominus sit. Inter litigatores ergo quotiens est pro-
 prietatis contiouersia, aut conuenit inter litigatores, uter possessor sit, uter petitor, aut non
 conuenit. si conuenit, absolutum est: ille possessoris commodo, quem conuenit possidere,
 ille² petitoris onere fungetur. sed si inter ipsos contendatur, uter possideat, quia alteruter
 se magis possidere adfirmat, tunc, si res soli sit, in³ cuius possessione contenditur, ad hoc 10
 4 interdictum remittentur. Est igitur hoc interdictum, quod uolgo uti possidetis appellatur,
 retinendae possessionis (nam huius rei causa redditur, ne uis fiat ei qui possidet) et con-
 sequenter proponitur post interdictum unde ui. illud enim restituit ui amissam possessionem,
 hoc interdictum tuetur, ne amittatur possessio, denique praetor⁴ possidenti uim fieri
 uetat: et illud quidem interdictum obpugnat possessorem, hoc tuetur. et ut Pedius ait, 15
 omnis de possessione contiouersia aut eo pertinet, ut, quod non possidemus, nobis resti-
 tuatur, aut ad hoc, ut retinere nobis liceat quod possidemus. restitutae possessionis ordo
 aut interdicto expeditur aut per actionem: retinendae itaque possessionis duplex uia est,
 5 aut exceptio aut interdictum. exceptio datur ex multis causis ei qui possidet. Perpetuo
 autem hoc interdicto insunt haec: 'quod nec ui nec clam nec precario ab illo possides'⁵. 20
 6 Interdictum autem possessorem praedii tuetur, quod est uti possidetis. actio enim num-
 7 quam ulti possessori datur, quippe sufficit ei quod possideat. Hoc interdictum locum
 habet, siue quis totum fundum possidere se dicat, siue pro certa parte, siue pro indiuiso
 8 possideat. Hoc interdictum in omnibus etiam possessionibus, quae sunt soli, sine dubio
 9 locum habebit, dummodo possideri possit. Quod ait praetor in interdicto: 'nec ui nec clam 25
 'nec precario alter ab altero possidetis', hoc eo pertinet, ut, si quis possidet ui aut clam
 aut precario, si quidem ab alio, prosit ei possessio, si uero ab aduersario suo, non debeat
 eum propter hoc quod ab eo possidet uincere: has enim possessiones non debere proficere
 palam est.

2 PAULUS libro sexagensimo quinto ad edictum. Iusta enim an iniusta aduer- [B. 58, 17, 1 E
 sus ceteros possessio sit, in hoc interdicto nihil] refert: qualiscumque enim possessor hoc f. 289'
 ipso, quod possessor est, plus iuris habet quam ille qui non possidet.

3 ULPLANUS libro sexagensimo nono ad edictum. Si duo pos- [B. 58, 17, 1. BS. 18, 1, 5 sch. 29] E
 sideant in solidum, uideamus, quid sit dicendum. quod qualiter procedat, tractemus, si quis
 proponeret possessionem iustum et iniustum. ego possideo ex iusta causa, tu ui aut clam: 25
 si a me possides, superior sum interdicto, si uero non a me, neuter nostrum uincetur: nam
 1 et tu possides et ego. Hoc interdictum duplex est et hi, quibus competit, et actores et [BS]
 2 rei sunt. Hoc interdictum sufficit ei, qui aedificare in suo prohibetur: etenim uideris mihi
 3 possessionis contiouersiam facere, qui prohibes me uti mea possessione. Cum inquilinus
 dominum aedes reficere uolentem prohiberet, aequo compete interdictum uti possidetis 40
 4 placuit testarique dominum non prohibere inquilinum, ne habitaret, sed ne possidet. Item
 uideamus, si auctor uicini tui ex fundo tuo uites in suas arbores transduxit, quid iuris sit.
 et ait Pomponius posse te ei denuntiare et nites praecidere, idque et Labeo scribit, aut
 uti eum debere⁶ interdicto uti possidetis de eo loco, quo radices continentur uitium: nam
F(XYMOC)

¹ de soli possessore] de eo? ² quem conuenit non possidere *ins.* ³ in] de (edd.)?
⁴ hoc interdicto, ne amittatur possessio, praetor (*del. tuetur et denique*)? ⁵ §§ 4. 6 *conti-*
nuandas electa § 5 *collocata loco non suo* ⁶ eum debere *del.* (*similiter Pothier*)

1 permittat *F*¹ 3 habe' b' at *F*² 4 propri'a'e- benuit *F*¹ 26 pr'a'ecario *F*² 28 uin'd'cere *F*²
 tate *F*² 5 uero non sit fieri potest ut et 30 edicto *F*² 35 proponaret *F*¹ 36 non
 possessor *om.* *F*¹ 6 propri'a'estatis *F*² 12 ei] a'ne' me neutrum *F*²: οὐδείς ἡττάται *BS*,
 et *F*¹ 18 restitui *F* 16 eo] 'eg'o (*sic*) *F*¹ οὐδείς ἡμῶν ἡττάται τῷ ἀλλῷ *B* 37 actoris *F*
 20 pr'a'ecario *F*² 22 suffici'at *F*² 25 ha- 42 arbores] erno'res *F*¹ 43 ei] ti *F*²

si tibi uim fecerit, quo minus eas uites uel praecidas uel transducas, uim tibi facere uidetur, quo minus possideas: etenim qui colere fundum prohibetur, possidere prohibetur,
 5 inquit Pomponius. Item uideamus, si projectio supra uicini solum non iure haberri dicatur, an interdictum uti possidetis sit utile alteri aduersus alterum. et est apud Cassium relatum
 6 utrique esse inutile¹, quia alter solum possidet, alter cum aedibus superficiem. Labeo quo-
 que scribit: ex aedibus meis in aedes tuas projectum habebo: interdicis mecum, si eum
 locum possideamus, qui projecto tegetur². an, quo facilius possim retinere possessionem
 eius projectionis, interdico tecum sic uti nunc possidetis eas aedes, ex quibus projectus
 7 est? Sed si supra aedes, quas possideo, cenaculum sit, in quo alius quasi dominus more-
 tur, interdicto uti possidetis me uti posse Labeo ait, non eum qui in cenaculo moretur: 10
 semper enim superficiem solo cedere. plane si cenaculum ex publico aditum habeat, ait
 Labeo uideri non ab eo aedes possideri, qui κρύπτας possideret, sed ab eo, cuius aedes
 supra κρύπτας essent. uerum est hoc in eo, qui aditum ex publico habuit: ceterum super-
 15 ficiarii³ proprio interdicto et actionibus a praetore utetur. dominus autem soli tam aduersus
 alium quam aduersus superficiarium potior erit interdicto uti possidetis: sed praetor super-
 ficiarium tuebitur secundum legem locationis: et ita Pomponius quoque probat. Creditores
 missos in possessionem rei seruandae causa interdicto uti possidetis uti non posse, et merito,
 quia non possident: idemque et in ceteris omnibus, qui custodiae causa missi sunt in
 9 possessionem, dicendum est. Si uicinus meus in parte in pariete meo tectoria habeat et in
 10 parte sua, 'uti possidetis' mihi efficax est ut ea tollere compellatur. Non uideor ui possi-
 11 dere, qui ab eo, quem scirem ui in possessionem esse, fundum accipiam. In hoc inter-
 dicto condemnationis summa refertur ad rei ipsius aestimationem. 'quanti res est' sic ac-
 cepimus 'quanti uniuscuiusque interest possessionem retinere'. Sernii autem sententia est
 existimantis tanti possessionem aestimandam, quanti ipsa res est: sed hoc nequaquam opiniandum est: longe enim aliud est rei pretium, aliud possessionis.
 12 4 IDEM libro septuagensimo ad edictum. In summa puto dicendum et inter [B. 58, 17 n. E] fructuarios hoc interdictum reddendum: et si alter usum fructum, alter possessionem sibi defendat. idem erit probandum et si usus fructus⁴ quis sibi j[uris] defendat possessionem, et f. 290 ita Pomponius scribit. perinde et si alter usum, alter fructum sibi tueatur, et his inter-
 dictum erit dandum.

25

30

XVIII.

R DE SUPERFICIEBUS R

1 ULPIANUS libro septuagensimo ad edictum. Ait praetor: 'Uti ex lege loca- [B. 58, 18 n. E] tionis siue conductionis superficie, qua de agitur, nec ui nec clam nec precario alter ab 34 F(XYMO^C)

¹ inutile] id utile (similiter Cuiacius)? ² tegitur (edd.)? ³ superficiariis (u. i.)? ⁴ idem Graeci (ἢ νομίνη χρήσεως καρπῶν Tip.): fructus del.

1 uim om. F¹ 5 a'edibus F² 6 habeo] f. abeo F 8 prolectionis F¹ | projectus] F² (cf. D. 8, 2, 41, 1), projectum F³ 10 more-
 retur F, moraretur f 11 publico] f, publi-
 cum F 12 possideret ... 13 κρύπτας om. F²
 13 superficiarius f 14 utetur] F recte: nam
 is qui in cenaculo habitat, ad quod aditus ex
 publico non sit, et habitat quasi dominus,
 omnino est superficiarius, et recte sic ei res et
 uerba cohaerent, cum legendu utentur numerus
 mutetur sine idonea ratione. superficiarii pro-
 prius interdicto quamquam ferri potest, tamen
 magis crediderim mutandum esse in superficia-
 riis proprio 17 possedetis F 18 idemque] f,
 idemque F 19 si uicinus meus in parte in
 pariete meo tectoria habeat, et in parte sua ...
 compellatur] si uicinus meus in parte (pariete

fXYMO^C) meo tectoria (sic, non tectorio) habeat et in parte sua (in pariete sua X^a, in pariete suo fXYMO^C) ... compellatur fXYMO^C: ei ὁ γείτων μογ ἐν τῷ τοίχῳ μογ κονιάματα ἢτοι ψηφιαῖς ἔχει, καλώς κίνδῳ, ἵνα ταῦτα ἀφέλλαι B (Anon.): sua ne iunge cum parte, sed intellege tectoria parieti uicini ipsius imposita 21 in possessione f 26 summo F² 27 sibi] f, siui F 32 de superficiis ind. F 33 uim ti F² 34 siue conductionis] ne muta:
 superficiem enim ex locatione originem ducere cum alia declarant tunc quae leguntur p. 590, 16. p. 591, 6. 13. 14. 27 et quamquam etiam emptione eam constitui posse placuit uel potius eiusmodi negotio, quod et emptionem et locationem in se contineat, tamen uis credibile est eius in ipso edicto mentionem factam esse

'altero fruemini¹, quo minus fruamini, uim fieri ueto. si qua alia actio de superficie postu-
 1 labitur, causa cognita dabo'. Qui superficiem in alieno solo habet, ciuili actione subnixus
 est: nam si conduxit superficium, ex conducto, si emit, ex empto agere cum domino soli
 potest. enim² si ipse eum prohibeat, quod interest agendo consequetur: sin autem ab alio
 prohibetur, praestare ei actiones suas debet dominus et cedere. sed longe utile nisum³
 est, quia et incertum erat, an locati existeret, et quia melius est possidere potius quam in
 2 personam experiri, hoc interdictum proponere et quasi in rem actionem polliceri. Propo-
 nitur autem interdictum duplex exemplo interdicti uti possidetis. tuetur itaque praetor eum,
 qui superficiem petet, ueluti uel possidetis interdicto, neque exigit ab eo, quam causam pos-
 sidendi habeat: unum tantum requirit, num forte ui clam precario ab aduersario possideat.¹⁰
 3 omnia quoque, quae in uti possidetis interdicto seruantur, hic quoque seruabuntur. Quod
 ait praetor si actio de superficie postulabitur, causa cognita dabo', sic intellegendum est,
 ut, si ad tempus quis superficiem conduxerit, negetur ei in rem actio. et⁴ sane causa
 cognita ei, qui non ad modicum tempus conduxit superficiem, in rem actio competit.
 4 Is autem, in cuius solo superficies est, utique non indiget utili actione, sed habet in rem,¹⁵
 qualem habet de solo. plane si aduersus superficiarium uelit uindicare, dicendum est ex-
 ceptione utendum in factum data: nam cui damus actionem, eidem et ex- [D. 50, 17, 156, 1]
 5 ceptionem competere multo magis quis dixerit. Si soli possessori superficies euincatur, [D]
 aquissimum erit subuenire ei uel ex stipulatu de euictione uel certe ex empto actione.
 6 Quia autem etiam in rem actio de superficie dabitur, petitor⁴ quoque in superficiem dari²⁰
 et quasi usum fructum siue usum quandam eius esse et constitui posse per utiles actiones
 credendum est. Sed et tradi posse intellegendum est, ut et legari et donari possit. Et
 8 si duobus sit communis, etiam utile communi diuidendo iudicium dabimus. Seruitutes
 9 quoque praetorio iure constituentur et ipsae ad exemplum earum, quae ipso iure consti-
 tutae sunt, utilibus actionibus petentur: sed et interdictum de his utile competit.²⁵
 2 GAIUS libro uicensimo quinto ad edictum prouinciale. Superficiarias aedes [B. 53, 18 n. E
 appellamus, quae in conducto solo positae sunt: quarum proprietas et ciuili et naturali
 iure eius est, cuius et⁵ solum.

XVIII.

R. DE ITINERE ACTUQUE PRIUATO R

29

EA

1 ULPIANUS libro septuagensimo ad edictum. Praetor ait: 'Quo itinere actuque priuato⁶, E -
 'quo de agitur, uel uia⁷ hoc anno nec ui nec clam nec precario ab illo usus es, quo minus
 1 ita utaris, uim fieri ueto'. Hoc interdictum prohibitorum est, pertinens ad tuendas rusti-
 2 cas tantummodo seruitutes. Hoc interdicto praetor non inquirit, utrum habuit iure serui-
 3 tatem impositam an non, sed hoc tantum, an itinere actuque hoc anno usus sit non ui non³⁵
 clam non precario, et tuerit eum, licet eo tempore, quo interdictum redditur, usus non sit.
 siue igitur habuit || ius uiae siue non habuit, in ea condicione est, ut ad tuitionem pree- f. 290⁸
 F(XYMO)

¹ fruemini (edd.: cf. Schmidt Int. p. 77)? ² enim] et ita? ³ et del. ⁴ petitori] creditoris
 (Keller et Fitting, similiterque Faber)? ⁵ est (Krueger)? ⁶ priuato del. (u. i.) ⁷ uel uia del. (u. i.)

1 fru'mini u'iu'm F² 2 qui om. F¹ 4 enim
 si] F, etenim si XO, si enim YMC 9 uti
 om. F | cau'sam¹ F² 10 ab om. F 11 quae]
 quare uel quape F² 12 superfici'e F² 13 sane]
 sine F² 16 de] se F² 20 superfici'e F²
 25 competit errore Taur. 26 gaius om. in
 sp. uac. F² 27 sint errore Taur. | propri'a e-
 tas F² 30 rubr. om. F² 31 ulpianus om.
 in sp. uac. F² | actu'que¹ F² | priuato] hoc
 vocabulum quamquam adicitur et in rubrica
 et alibi (D. 43, 1, 2, 2), ut facilius distingua-
 tur hoc interdictum ab altero de uia publica

itinere publico, tamen frequentius omittitur
 (p. 593, 27. 594, 32. 596, 12. 597, 23). neque
 locus ei est in ipso edicto, cum quaecumque ibi
 enuntiantur ad priuatos pertinentia, nude enun-
 tiuntur: secus est in publicis 32 uel uia] haec
 uerba spuria esse intellegitur cum ex eo,
 quod leguntur loco non suo (nam et iungenda
 erat uia cum itinere actuque et formula quo
 de agitur sua natura claudit rerum de quibus
 agitur recensum) tum ex commentario, maxime
 p. 592, 5 | praecario F | es] est F 36 pr'a'e-
 cario F²

toris pertineat, si modo¹ anno usus est vel modico tempore, id est non minus quam
ginta diebus. neque ad praesens tempus refertur usus, quia plerumque itineribus vel
non semper² utimur, nisi cum usus exegerit ita³. Annui temporis spatio conclusit usus⁴
annum ex die interdicti⁵ retrorsum computare debemus. Si quis hoc interdictio utatur,
ficit alterutrum probare vel iter vel actum in usu habuisse. Iulianus ait, quoad usque
gressus est, eo usque ei interdictum competere: quod uerum est. Uiuia- [B. t. 5 p. 203 n. H. in 5
nus recte ait eum, qui propter incommoditatem riui aut propterea, quia via publica in
rupta erat, per proximi uicini agrum iter fecerit, quamuis id frequenter fecit, non uideret
omnino usum, itaque inutile esse interdictum, non quasi precario usum, sed quasi nec usum,
ergo secundum hoc neutro usus uidetur: multo enim minus illo usus est, per quem non in
iuit propter incommoditatem riui aut propterea, quia via praerupta⁶ erat. idem erit dicen-
dum et si non erat via publica, sed iter priuatum: nam et hic eadem quaestio est⁷. In
cuius colonus aut hospes aut quis alius iter ad fundum fecit, usus uidetur itinere vel actu
vel uia, et idcirco interdictum habebit: et haec ita Pedius scribit et adicit etiam si igno-
ranuit, cuius fundus esset, per quem iret, retinere eum seruitutem. Si quis autem, cum in
putaret fundum ad se pertinere, suo nomine iter fecerit amicus meus⁸, utique sibi, non
mihi interdictum adquisisse intellegitur. Si quis propter inundationem usus non sit itinere
actuque hoc anno, cum superiore usus sit, potest repetita die hoc interdictio uti per in-
tegrum restitutionem ex illa parte 'si qua mihi iusta causa esse uidebitur'. sed et si per
uim hoc ei contigerit, in integrum eum oportere Marcellus probat. praeterea et in
aliis casibus interdictum repetita die competit, ex quibus in integrum quis restitutionem
impetrare solet. Praeterea sciendum est, si dilatione data aduersario futurum est, ut causa
interdicti mei deterior fiat, aequissimum esse repetita die reddi interdictum. Si tibi fun-
dum precario concessero, cui uia debebatur, deinde tu a domino fundi precario rogaueris,
ut ea uia ad eum fundum utaris: an noceat tibi exceptio, si aduersus eum uelis interdictere,
a quo precario uiam rogasti? et magis est, ut noceat, idque colligi potest ex eo, quod
Iulianus scribit in specie huiusmodi. quaerit enim, si ego tibi fundum precario dedero, cui
uia debebatur, et tu rogaueris precario, ut ea uia utaris: nihil minus utile interdictum
mihi esse, quia, sicuti me precarium rei meae non tenet, ita nec per te precario possidere
intellegor: quotiens enim colonus meus ant is, cui precario fundum dedi, uia utitur, ego
ire intellegor, propter quod et recte dico me itinere usum. quae ratio, inquit, efficit, ut
et, si ego uiam precario rogaueris et tibi fundum precario dedero, quamuis hac mente
ieris, quasi fundo meo deberetur, inutile esse interdictum et precario eo itinere usus esse
uidear, non immerito: non enim opinio tua, sed mea quaerenda est. tu tamen, credo,
poteris interdictio uti, et si de hoc nihil scribat Iulianus. Si quis supra dicto tempore anni⁹
non ui non clam non precario itinere usus sit, uerum postea non sit¹⁰ usus, sed clam
precarioue, uidendum est, an ei noceat. et magis est, ut nihil ei noceat, quod attinet ad
interdictum:

2 PAULUS libro sexagensimo sexto ad edictum. nec enim corrupti aut mutari, | quod
recte transactum est, superueniente delicto potest.

F(XYMO C)

¹ hoc ins. (edd.)   ² semper del.   ³ ita del. (litteris male geminatis)   ⁴ editi ins. (Schmid.
Int. p. 116: cf. D. 43, 26, 8, 4)   ⁵ non quasi precario uso, sed quasi nec uso?   ⁶ inter-
rupta (ruupta = frurta: edd.)?   ⁷ inuertienda haec sic: idem erit dicendum ... quaestio est
ergo secundum hoc ... uia interrupta erat   ⁸ amicus meus del.   ⁹ non ins. (ed.
et cf. l. 6 A. t.)?

2 itiner'eibus F¹ 8 i'n'ter F² 10 hoc
neutro] f, nec utro (om. hoc) F 11 iuit]
sit F² 17 i't'ner'e F² 19 qua mihi iusta]
quamin'h'ista F²: cf. D. 4, 6, 1 fin. 24 fundi
pr'a'ecario dominis rogaueris F² 26 pr'a'ecario
F² 29 pr'a'ecario F² 31 ut 'et' F²
33 ieris] sic nec quicquam em. F | esset] edd,

esse F 36 ui no'n' F² | pr'a'ecario F² /
uerum postea non sit usus sed clam preca-
rioue] μετὰ δὲ ταῦτα (χρίσματι) λάθρᾳ ἡ πα-
ρακλησι B (Tigris): unde hoc certe apparet
Greco's non legisse vocabulum ui 39 paulas
om. in sp. uac. F²

3 URPLANUS libro septuagensimo ad edictum. Inde etiam illud Labeo scribit: [B.t. 5 p. 203 E] si, cum a me recte uia utebaris, fundum uendidero, per quem utebaris, deinde emptor te prohibuit: licet clam uidearis ab eo uti (nam qui prohibitus utitur, clam utitur), tamen interdictum tibi competere intra annum, quia hoc anno non ui non clam non precario usus es. Item sciendum est non tantum eum clam uia uti, qui ipse prohibitus utitur, uerum 5 eum quoque, per quem quis id ius retinebat, si eo prohibito, per quem retinebat, utatur¹. 2 plane si ignorauit prohibitum et persenero uti, nihil mihi nocere dicendum est. Si quis ab auctore meo ui aut clam aut precario usus est, recte a me uia uti prohibetur et interdictum ei inutile est, quia a me uidetur ui uel clam uel precario possidere, qui ab auctore meo nitiose possidet. nam et Pedius scribit, si ui aut clam aut precario ab eo sit usus, 10 in cuius locum hereditate uel emptione alioue quo iure successi, idem esse dicendum: cum enim successerit quis in locum eorum², aequum non est nos noceri [D. 50, 17, 156, 2] 3 hoc, quod aduersus eum non nocuit, in cuius locum successimus. In hoc interdicto [(D) 4 examinatur, quanti eius interesset uia non prohiberi siue itinere. Ut uidemur seruitutibus etiam per seruos uel colonos uel amicos uel etiam hospites et fere per eos omnes, qui 15 nobis retinent seruitutes: sed enim per fructuarium quidem seruitus retinetur³, per fructua- 5 rum autem interdictum hoe domino non competit Iulianus ait. Idem Iulianus scribit, si meus usus fructus in fundo tuo, proprietas uero tua⁴ fuerit et eterque nostrum per uicini fundum ierit, uile interdictum de itinere nos habere: et siue forte ab extraneo fructuarium prohibeat, siue etiam a domino, sed et si dominus a fructuario, competit: nam et si qui 20 6 libet prohibeat ire, interdictum aduersus eum competit. Hoc interdictum et ei competit, 7 qui donationis causa fundi uacuum possessionem adeptus est. Si quis ex mandatu meo fundum emerit, aequissimum est mihi hoc interdictum dari 'ut ille usus est' qui mandatu 8 meo emit. Sed et si quis usum fructum emit uel usum uel cui legatus est et traditus, 9 uti hoc interdicto poterit. Hoc amplius et is, cui dotis causa fundus traditus est, experiri 25 10 hoc interdicto poterit. Et generaliter ex omnibus causis, quae instar habent uenditionis 11 uel alterius contractus, dicendum est hoc interdicto locum fore. Ait praetor: 'Quo itinere 12 actuque hoc anno non ui non clam non precario ab alio⁵ usus es, quo minus id iter actum- que, ut tibi ius esset⁶, reficias, uim fieri ueto. qui hoc interdicto uti uoleat, is aduersario 13 damni infecti, quod per eius⁷ uitium datum sit, caueat'. Utilitas suasit hoc quoque inter- 14 dictum proponere: namque consequens erat⁸ eum qui itinere utitur interdictum proponere, 15 ut refici iter possit: quemadmodum enim alias uti potest itinere uel actu commode, quam 16 si refecerit? corrupto enim itinere minus commode frui⁹ aut agi potest. Hoc autem a 17 superiori distat, quod illo quidem interdicto omnes uti possunt, qui hoc anno usi sunt: hoc autem interdicto eum demum uti posse, qui hoc anno usus est et ius sibi esse reficiendi 20 oporteat¹⁰. ius autem esse uidetur ei, cui seruitus debetur. itaque qui hoc interdicto utitur, 21 duas res debet docere, et hoc anno se usum et ei seruitutem competere: ceterum si desit 22 alterutrum, deficit interdictum, nec immerito. qui enim uult ire agere, tantisper, quoad de
F(XYMO)

¹ eum quoque, qui per quem id ius retinebat eo prohibito utatur? ² idem esse dicendum cum enim successerit quis in locum eorum del. ³ sed enim per fructuarium quidem seruitus retinetur del. ⁴ proprietas uero tua del. ⁵ alio] illo (*Schulting*)? ⁶ esset] est (u. p. 594, 6)? ⁷ operis ins. (cf. l. 5 § 4 h. t. et D. 43, 20, 1, 20) ⁸ ad tuendum ins.
⁹ frui] iri? ¹⁰ oporteat] docet apparent?

2 uia utebaris] uias uterauis F¹ | uteruaris F²
3 ab eo] adeo F¹ 5 itum F² 6 id] ad F²
7 ab auctore meo] sic FYMOC cum B: ἐὰν ἀγοράσας παρὰ σοῦ ἡ κληρονομίας τε ἡ ἀλλως διαδέξωμαι, οὐ πρός τέ λάθρᾳ ἡ βίᾳ ἡ παρακλήσει χρισάμενος καὶ παρ' ἐμού καλῶς κωλύεται (*Tip.*), ab actore meo X, quae lectio licet multis probala ne ferri quidem potest, nam etsi seruus permisit, tamen qui sic utitur, utitur a domino, non a seruo 9 ab actore meo X 10 h'abeo F⁴

12 aequum non est nos noceri (nocere f)
hoc] non est aequum ei nocere hoc D. l. gem.
interpolato: noceri aliquem Ulpiani aetate non
rarum 14 interesse errore Taur. 18 proprietas F² 19 itine'n're F² 22 qui] quo
F² | possessiones F¹ | e'st F² 26 habe'nt F²
27 uel] XYMO, uel ex F | qui itinere F
28 actu'm que hoc F² | es] est F 31 conse'que'ns F² | eum] F, ei XYMO 34 superio'ri F² 37 desiit F

seruitute constet, non debet de iure suo docere: quid enim perdit, qui [i] eum patitur hoc facere, qui¹ hoc anno fecit? enim uero qui uult reficere, aliquid noui facit neque debet ei 14 in alieno permitti id moliri, nisi uere habet seruitutem. Fieri autem² potest, ut qui ius eundi habeat et agendi, reficiendi ius non habeat, quia in seruitute constituenda cautum sit, ne ei reficiendi ius sit, aut sic, ut, si uelit reficere, usque ad certum modum reficiendi ius sit: merito ergo ad refectionem se praetor retulit: 'ut tibi', inquit, 'ius est, reficias'. 15 'uti ius est' hoc est sic uti per seruitutem impositam licet. Reficere sic accipimus ad pristinam formam iter et actum reducere, hoc est ne quis dilatet aut producat aut deprimat 16 aut exaggeret: aliud est enim reficere, longe aliud facere. Apud Labeonem quaeritur, si pontem quis nouum uelit facere uiae munienda causa, an ei permittatur: et ait permittendum, quasi pars sit refectionis huiusmodi munitio. et ego puto ueram Labeonis sententiam, si modo sine hoc commeari non possit.

4 UENULEIUS libro primo interdictorum. Ueteres nominatim adiebant, ut ea [B. t. 5 p. 203] quoque, quae ad refectionem utilia essent, adportanti uis non fieret: quod superuacuum est, quoniam qui adportari non patitur ea, sine quibus refici iter non possit, uim facere 1 uidetur, quo minus reficiatur. Si quis autem, cum posset compendiaria adportare, quae refectioni necessaria sunt longiori itinere uelut adportare, ut deteriore causam eundi³ faciat, impune ei uis fiet, quia ipse sibi impedimento sit, quo minus reficiat.

5 ULPIANUS libro uicensimo⁴ ad edictum. Apparet ergo eum, qui non patitur haec congeri, uim facere, quo minus quis perficiat⁵. Plane si quis, cum posset alia parte agri sine incommodo domini fundi impensam adportare, id egit, ut alia parte adportet, impune ei 2 uim fieri recte placuit. Hoc interdictum non solum ipsis, uerum successoribus [B. t. 5 p. 203] 3 quoque esse dandum non est ambigendum: emptori quoque dabitur et in emptorem. Si quis seruitutem iure impositam non habeat, habeat autem uelut longae possessionis preerogatiua ex eo, quod diu usus est seruitute, interdicto hoc uti potest. Qui hoc interdicto usurpus est, de uitio operis cauere aduersario debet.

6 PAULUS libro sexagensimo sexto ad edictum. Sicut non nocet ei, qui sine [B. t. 5 p. 203] uitio usus est, quod eodem anno uitiose usus est, ita emptori heredique non nocebit, quod ipsi uitiose usi sunt, si testator uenditorne recte usi sunt.

7 CELSUS libro uicensimo quinto digestorum. Si per fundum tuum nec ui [B. t. 5 p. 203] nec clam nec precario commeauit aliquis, non tamen tamquam id suo iure faceret, sed, si prohiberetur, non facturus, inutile est ei interdictum de itinere actuque: nam ut hoc interdictum competat, ius fundi⁶ possedisse oportet.

XX.

R DE AQUA COTTIDIANA ET AESTIUA R

1 ULPIANUS libro septuagensimo ad edictum. Ait praetor: 'Uti hoc anno aquam, [B. 58, 20, 1] 'qua de agitur, non ui non clam non precario ab illo duxisti, quo minus ita ducas, uim 1 fieri ueto'. Hoc interdictum prohibitorum et interdum restitutorum est et pertinet [B. 2 ad aquam cottidianam. Cottidiana autem aqua non illa est, quae cottidie ducitur, sed ea, qua quis cottidie possit uti, si uellet: quamquam cottidianam interdum hieme ducere non F(XYMOC)

¹ quod (edd.)? ² item? ³ fundi? ⁴ septuagensimo (Galuanus)? ⁵ reficiat (edd.)? ⁶ eundi?

1 non debet de] XYMOC, non de F 4 constituenda[m] cautum F² 6 refectionem] F², re[pp]fectionem F² | reficiat F² 9 exaggeret] edd., exaggeret et F 11 refectionis F² 13 uenuleius om. in sp. uac. F² 14 quoque 'quae' F² | refectionem F² 16 adpartare quae refectioni F² 19 ulpianus om. in sp. uac. F² 21 impune't ei F² 22 re'l'ete F² | placu'it F² 23 in emptore] F², imperatorem F² 24 seruitute F² | habeat 'habeat' autem F² 27 panlus om. in sp. uac. F² 28 'u'sus F² | nocevit F² 30 celsus om. in sp. uac. F² 31 pr'aecario F² 33 ius fundi] idem Graeci: οὐ γάρ ἔχω τι δικαιον ἐν τῷ ἀγρῷ σογ B (Tipuc.) 35 rubr. et 36 ulpianus om. in sp. uac. F² 37 pr'aecario F² 38 hoc ante interdum add., mos del. F² | restitutorum 'et' est F²! 39 aqu'o'a non F² 40 uti' si F²

expedit, et si possit duci¹. Duo autem genera sunt aquarum: est cottidiana, est et aestiua. cottidiana ab aestiua usu differt, non iure. cottidiana ea est, quae duci adsidue solet uel aestiuo tempore uel hiberno, etiamsi aliquando ducta non est: ea quoque dicitur cottidiana, cuius seruitus intermissione temporis diuisa est. aestiua autem ea est, qua aestate sola uti 4 expedit, || sicuti dicimus uestimenta aestiua, saltus aestiuos, castra aestiua, quibus inter- f. 292 dum etiam hieme, plerumque autem aestate utamur. ego puto probandum ex proposito utentis et ex natura locorum aquam aestiuam a cottidiana discerni: nam si sit ea aqua, quae perpetuo duci possit, ego tamen aestate sola ea utar, dicendum est hanc aquam esse aestiuam: rursum si ea sit aqua, quae non nisi aestate duci possit, aestiua dicetur: et si ea sint loca, quae natura non admittant aquam nisi aestate, dicendum erit recte aestiuam 10 dici. Quod autem scriptum est in interdicto: 'uti hoc anno aquam duxisti' hoc est: non cottidie, sed hoc anno uel una die uel nocte. ergo cottidiana quidem aqua alia est, quae cottidie duci possit, uel hieme uel aestate, et si aliquo momento temporis ducta sit, aestiua ea, quae cottidie quidem duci possit, uel sola aestate, ducatur autem aestate tantum, non et hieme, non quia non possit et hieme, sed quia non solet². Loquitur autem praetor in 15 hoc interdicto de ea aqua sola, quae perennis est: nulla enim alia aqua duci potest, nisi quae perennis est. Quamquam ad perennes aquas dixerimus hoc interdictum pertinere, ad eas tamen perennes pertinet, quae duci possunt. ceterum sunt quaedam, quae, et si perennes sunt, duci tamen non possunt, ut puta puteales et quae ita sunt summersae, ut defluere extra terram et usui esse non possint. sed huiusmodi aquis, quae duci non pos- 20 sint, haustus seruitus imponi potest. Haec interdicta de aqua, item de fonte ad eam aquam pertinere uidentur, quae a capite ducitur, non aliunde: harum enim aquarum etiam seruitus iure civili constitui potest. Caput aquae illud est, unde aqua nascitur: si ex fonte nascatur, ipse fons: si ex flumine uel lacu, prima incilia uel principia fossarum, quibus aquae ex flumine uel ex lacu in primum rium compelli solent. plane si aqua sudoribus manando 25 in aliquem primum locum effluere atque ibi apparere incipit, eius hoc caput dicemus, ubi primum emergit. Et qualiter³ sit constitutum ius aquae, dicendum est hoc interdictum locum habere. Sed et si iure aqua non debetur alicui, si tamen iure ducere se putauit, cum non in iure, sed in facto errauit, dicendum est eoque iure utimur, ut interdicto hoc uti possit: sufficit enim, si iure se ducere putauit nec ui nec clam nec precario duxit. 30 Illud quaeritur, utrum ea tantum aqua his interdictis contineatur, quae ad agrum irrigandum pertinet, an uero omnis, etiam ea, quae ad usum quoque et commodum nostrum. et hoc iure utimur, ut haec quoque contineatur. propter quod etiam si in urbana praedia quis aquam duoc uelit, hoc interdictum locum habere potest. Praeterea Labeo scribit, et si quidam ductus aquarum non sit fundi, quia quocumque duci possint, tamen ad hoc inter- 35 dictum pertinere. Idem Labeo scribit, etiamsi praetor hoc interdicto de aquis frigidis sentiat, tamen de calidis aquis interdicta non esse deneganda: namque harum quoque aqua- F(XYMOC)

¹ quam cottidianam ducere non expedit, et si possit duci (*del. uerbis ex u. 5 ad scitis interdum hieme?*) *praeterea § 2 non suo loco legitur et ex alio auctore uidetur de prompta* ² ergo cottidiana quidem aqua alia [immo ea] est (= cottidiana ea est), quae cottidie duci possit (= quae duci adsidue solet) uel hieme uel aestate (= uel aestiuo tempore uel hiberno), et si aliquo momento temporis ducta [non in e.] sit (= etiamsi aliquando ducta non est): aestiua ea (= aestiua autem ea est), quae cottidie quidem duci possit (= quae perpetuo duci possit), uel sola aestate (= si ea sit aqua quae non nisi aestate ducatur), ducatur autem aestate tantum, non et hieme, non quia non possit et hieme, sed quia non solet (= ego tamen aestate sola ea utar) *del. utpote excerpta ex § 3 eaque perturbata: in fine scribendum fuit aestiua ea quae uel sola aestate duci possit uel cottidie quidem, ducatur autem* ³ *qualiter qualiter* (*Hab.: cf. D. 8, 3, 9?*)

1 et 'a'estina F² 4 tempore F² | 'a'estiua F²
 5 sicutiⁱ dic. F² 6 probandum ut ex pro-
 posito utentis F² 7 cottidiana m' disc. F² |
 ea 'a'qua F² 11 in del. F² 13 hieme]
 sieme F² 14 ea quae] aqua F² 17 quam-
 quam] quamquam autem F² | 'a'qua m's F²

18 'et' si F² 19 sint duci F² 20 qu'a'e F²
 21 'h'austus F² | impuni F² | 'a'qua F² |
 aqua'm' F² 22 aliund'a'e F² 24 quibus
 aquae] XMC, quibusqu'a'e F², quibus aqua Y,
 quibus O 25 com'munem' pelli F² 30 pr'a'e-
 cario F² 31 'a'qua F² 35 sit'no' fundi F²

rum usum esse necessarium: nonnumquam enim refrigeratae usum irrigandis agris praestant. his accedit, quod in quibusdam locis et cum calidae sunt, irrigandis tamen agris necessariae sunt, ut Hieropoli: constat enim apud Hieropolitanos in Asia agrum aqua calida rigari. et quamvis ea sit aqua, quae ad rigandos¹ non sit necessaria, tamen nemo ambiget his interdictis locum fore. Siue autem intra urbem sit aqua siue extra urbem, hoc² interdictum locus erit. Illud tamen hic intellegendum est eodem modo praetorem duci aquam iussisse, quo ducta est hoc anno. proinde neque amplioris modi, neque alia permississe potest uideri. quare si alia aqua sit, quam quis uelit ducere, quam hoc anno duxit, uel eadem, per aliam tamen regionem uelit ducere, impune ei uis fiet. Illud Labeo [B. 58, 20, 1] dicit omnes partes illius fundi, in quem loci³ aqua ducitur, eiusdem numero esse. ergo et si forte actor confinem agrum emerit et ex agro, in quem hoc anno aquam duxerit, postea fundi empti⁴ nomine uelit aquam ducere, ita demum eum recte hoc interdicto (ut de itinere actuque) uti putant, ut semel in suum ingressus inde egredi qua uelit possit, nisi ei nocet tum sit, ex quo aquam ducit. Item queritur, si quis aquae, quam hoc anno ducebat, aliam aquam admiscerit, an impune prohibeat. et extat Ofilius⁵ sententia existimantis recte eum prohiberi, sed eo loci, in quo primum aquam aliam in riuum admittit: et⁶ Ofilius in tota aqua recte eum prohiberi ait. ego Ofilio adsentio non posse diuidi, quia non potest ita in parte uis fieri, ut non in tota aqua fiat. Trebatius, cum amplior numerus pecoris ad aquam appelletur, quam debet appelli, posse uniuersum pecus impune prohiberi, quia iunctum pecus ei pecori, cui adpulsus debeatur, totum corrumpat pecoris adpulsus. Marcellus autem ait, si quis ius habens pecoris ad aquam appellendi plura pecora adpulserit, non in omnibus pecoribus eum prohibendum: quod est uerum, quia pecora separari possunt. Aristo putat eum demum interdictum hoc habere, qui se putat suo [B. 58, 20 n. iure uti, non eum, qui scit se nullum ius habere et utitur. Idem ait eum, qui hoc anno aquam duxerit nec ui nec clam nec precario et eodem anno uitiose usus est, recte tamen hoc interdicto usurum: quod referri ad id tempus, quod sine uitio fuerit: esse enim uerum hoc anno non ui non clam non precario usum. Quaesitum est, si quis ante annum aquam duxit, deinde sequenti tempore, hoc est intra annum, aqua influxerit ipsa sibi me non ducenti⁷, an hoc² interdicto locus sit. et refert Seuerus Valerius competere ei hoc interdictum, quasi duxisse uideatur, licet penitus perspicientibus⁸ non uidetur iste duxisse. Item quaesitum est, si quis, dum putat tertio quoque die habere se ius aquae ducentiae, duxerit una die, an recte et sine captione possessoris recte⁹ duxisse uideatur, ut hoc interdictum habeat: ait enim praetor: 'uti hoc anno aquam duxisti' id est alternis diebus¹⁰. Illud autem nihil interest, utrum quinto die aqua debeatur an alternis diebus an cottidie ei, qui hoc interdicto uti uelit: nam cum sufficiat uel uno die hoc anno aquam duxisse, nihil refert, qualem aquae ductum habens duxerit: dum, si quis, cum quinto quoque die uteretur, quasi alternis diebus ducens interdixerit, nihil ei prodesse uidetur. Praeterea illud sciendum est, si, cum aquam duxisses, aduersarius te prohibuerit, deinde tu interim ius aquae ducentiae amiseris, in restitutionem hoc uenire, ut tibi praestetur per hoc interdictum quod amisisti: et hoc uerum puto. Si fundum, ad quem aquam ducebas, uendideris et tradideris, nihil minus interdictum tibi utile est. Competit hoc interdictum aduersus eum, qui prohibet me aquam ducere, et nihil interest, utrum quis dominium fundi habeat an non. idcircoque is¹¹ tenetur interdicto: nam et si¹² seruitus coepit aduersus quemuis posse

F(XYMO_C)

¹ eos ins.   ² huic (edd.)?   ³ illius fundi loci, in quem?   ⁴ postea empti fundi?
⁵ Ofilius immo Seruui uel aliis cuiusdam ex antiquis (Gothofredus)   ⁶ at?   ⁷ sibimet (u. i.) non ducenti?   ⁸ perspicientibus (edd.)?   ⁹ recte del. (Hal.)   ¹⁰ id est alternis diebus del. (gl. ad uerb. u. 31 tertio quoque die: Schmidt Interd. p. 66)   ¹¹ idcirco quiuis (Best)?   ¹² si del. (similiter Best)

9 eadem] F¹ MC, eandem F² XYO | labeo] sibimet non ducente Y, sibimet non eo ducente (durante C) XY² MOC 29 hoc] huic f| 24 nullum ius habere ... 25 nec ui nec om. F² ei hoc] hoc ei F¹ 30 licet refert seuerus 27 præcario F² 28 sibi me non ducente] F¹ penitus F⁴ 40 a'di'misisti F²

26 uindicari. Si inter riuales, id est qui per eundem riuum aquam ducunt, sit contentio de aquae usu, utroque suum usum esse contendente, duplex interdictum utrius competit.
 27 Labeo putat per hoc interdictum prohiberi quem, ne quid in illo fundo faciat [B. 58, 20, 2] fodiat serat succidat putet aedificet, quare¹ ex re ea aqua, quam ille hoc anno per fundum tuum sine uitio duxit, inquinetur uitietur corruptatur detegitorue fiat: et similiter de aestiua f. 293
 28 aqua debere interdicio ait. Si quis hoc cesserit, ne liceat sibi aquam quaerere, ea cessio [B]
 29 ualeat. Deinde ait praetor: 'Uti priore aestate aquam, qua de agitur, nec ui nec clam nec preclaro ab illo duxisti, quo minus ita ducas, uim fieri ueto. inter heredes² emptores et
 30 31 bonorum possessores³ interdicam'. Hoc interdictum de aqua aestiua proponitur. Quia autem diximus aestiuanam aquam aliquo distare ab aqua cottidiana, sciendum est etiam interdictis distare, quod qui de aqua cottidiana interdicit, ita interdicit: 'uti hoc anno aquam duxisti', at qui de aestiua, sic: 'uti priore aestate', nec immerito: nam quia hieme non 10 utitur, referre se non ad praesentem aestate, sed ad priorem debuit. Aestatem incipere (sic periti tradiderunt) ab aequinoctio uerno et finiri aequinoctio autumnali: et ita senis 32 mensibus aetas atque hieme diuiditur. Priorem aestate ex comparatione duarum aesta- 15 tium accipi. Propter hoc, si aestate interdicatur, nonnumquam annum et sex menses continere: quod ita contingit, si initio uerni aequinoctii ducta sit aqua et sequenti aestate pridie aequinoctium autumnale interdicatur: et proinde, si hieme interdicatur, etiam in 33 biennium haec res extendetur. Si quis hieme tantum aquam solitus fuit ducere, aestate 34 non fuit solitus, utile interdictum ei competit. Qui hac aestate duxit, non superiore, utile 20 35 interdictum habet. Ait praetor: 'inter heredes et emptores et bonorum possessores interdicam'. haec uerba non solum ad aestiuanam aquam, uerum etiam ad cottidianam quoque referenda esse sciendum est: nam sicuti de itinere actaque et successoribus dantur interdicta et emptori, ita haec quoque danda praetor putauit. Ait praetor: 'Quo ex castello illi aquam ducere ab eo, cui eius rei ius fuit, permisum est, quo minus ita uti permisum est ducat, uim fieri ueto. quandoque de opere faciendo interdictum erit, damni in- 25 36fecti caueri iubebō'. Hoc interdictum necessario propositum est. namque⁴ superiora interdicta ad eos pertinent, qui a capite ducunt uel imposta seruitate uel quia putant impo- sitam: aequissimum uisum est ei quoque, qui ex castello dicit, interdictum dari. 'id 40 est ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit. castellum accipe⁵'. Si ex castello 30 41 permisum est, dandum erit interdictum: Permititur autem aquam ex castello uel⁶ ex 42 riuo uel ex quo alio loco publico ducere. Idque a principe conceditur: alii nulli competit 43 ius aquae dandae. Et datur interdum praediis, interdum personis. quod praediis datur, persona extincta non extinguitur: quod datur personis, cum personis amittitur ideoque neque ad alium dominum praediiorum neque ad heredem uel qualemcumque successorem 35 transit. plane ei, ad quem dominium transit, ⁸impetrabile est: nam si docuerit praediis suis aquam debitam, etsi nomine eius fluxisse, a quo dominium ad se transiit, indubitate impetrat ius aquae ducendae, nec est hoc beneficium, sed iniuria, si quis forte non im- 44 petrauerit. Meminisse autem debemus in hoc interdicto totam quaestionem finiri adsignationis: non enim preparat hoc interdictum causam, ut superiora interdicta, nec ad pos- 45 sessionem temporariam pertinet, sed aut habet ius adsignatum sibi aut non habet, et in- terdictum⁹ totum finitur.

F(XYMOC)

¹ quare] qua (edd.)? ² et ins. (cf. u. 27) ³ item similiaue ins. (cf. D. 43, 22, 1 pr.: Schmidt Int. p. 146) ⁴ nam quia (edd.)? ⁵ ex castello' ins. ⁶ castellum accipe del. (van de Water) ⁷ ex castello uel] et? ⁸ interdum ins. ⁹ interdicto (Schulting)?

1 uindicari que' si F² | qui] que F² 4 ea
 'a'qua F² 5 uitietur] quasi eset minuatur
 uertunt B (Syn.): δι' ὧν τὸ γέωρ μολύνεται
 ή ἐλαττοῦται ή φείρεται ή χείρον γινεται | cur-
 rupeatur F² 7 uti priore] umre F² | 'a'estate
 F² 10 aliquo'd distare F² 11 uti'n' hoc F²
 14 aequinoctio'r' uerno F² | aequinoctio F²

15 hiem'p's F² | comparatione'm' duarum F²
 23 esse] est F² | dantur] dintur F² | in'ter-
 dicta F² 30 ex eo] id eo F² 34 extincta
 persona errore Taur. 35 quale'm'cumque F²?
 36 impetrante F² 37 fluxisse] FX*YM,
 fluxisset X*OC

- 2 POMPONIUS libro trigensimo secundo ad Sabinum. Si diurnarum aut noctur- [B. 58, 20, 3] 8
narum horarum aquae ductum habeam, non possum alia hora ducere, quam qua ius ha-
beam ducendi.
- 3 IDEM libro trigensimo quarto ad Sabinum. Hoc iure utimur, ut etiam non ad irrigan- S
dum, sed pecoris causa uel amoenitatis aqua duci possit. Ex fiumine aquam duce[re] plu- l. 235
res possunt, ita tamen, ut uicinis non noceant, uel, si angustus amnis sit, etiam ei, qui in 6
2 alia ripa sit. Si aquam ex fiumine publico duxeris et flumen recesserit, non potes sub-
sequi flumen, quia ei loco seruitus imposita non sit, quamvis is locus meus¹ sit. sed si
alluione paulatim accesserit fundo tuo, subseqni potes, quia locus totus fluminis seruat
ductioni. sed si circumfluere cooperit mutato alueo, non potes, quia medius locus non ser-
3 uiat interruptaque sit seruitus. Aqua, quae in riuo nascitur, tacite lucri fit ab eo qui ducit.
- 4 Ductus aquae, cuius origo memoriam excessit, iure constituti loco habetur. Is, [B. 58, 20, 4]
qui aquae cottidiane ius habet, uel fistulam in riuo ponere uel aliud quodlibet facere
6 potest, dummodo ne fundum domino aut aquagium riuibus deterius faciat. Si aqua [B]
ducatur, supra eam alia aqua per pontem, qui supra riuum factus sit, iure ducitur, dum
inferiori riuo non noceatur.
- 4 IULLIANUS libro quadragensimo primo digestorum. Lucio Titio ex fonte meo ut aquam
duceret, cessi: quae situm est, an et Maeuio cedere possim, ut per eundem aquae ductum
aquam ducat: et si putaueris posse cedi per eundem aquae ductum duobus, quemadmodum
uti debeant. respondit: sicut iter actus uia pluribus cedi uel simul uel separatim potest,
ita aquae ducendae ius recte cedetur. sed si inter eos, quibus aqua cessa est, non con-
uenit, quemadmodum utantur, non erit iniquum utile iudicium reddi, sicut inter eos, ad quo-
usus fructus pertinet, utile communi diuidendo iudicium reddi plerisque placuit.
- 5 IDEM libro quarto ex Minicio. Cum constet non solum temporibus, sed etiam mensuri-
posse aquam diuidi, potest eodem tempore alius cottidianam, alius aestiuam aquam ducere,
ita ut aestate diuidatur inter eos aqua, hieme solus ducat is qui cottidiane ius habeat.
1 Inter duos, qui eodem riuo aquam certis horis separatim duebant, connenit, ut permutati-
inter se temporibus aqua uterentur: quaero, cum amplius tempore seruitutibus praefinito-
ita duxissent, ut neuter eorum suo tempore usus esset, num ius utendi amississent. ne-
gauit amississe.
- 6 NERATIUS libro tertio membranarum. De interdicto de aqua aestiuia, item cottidiania-
quaerentes primum constituendum existimabamus, quae esset aqua aestiuia, de qua pro-
prium interdictum ad prioris aestatis tempus relatum reddi solet, hoc est aestiuia aqua-
utrumne ex iure aestiuo dumtaxat tempore utendi diceretur, an ex mente proposito que-
ducentis, quod aestate eam ducendi consilium haberet, an ex natura ipsius aquae, quod
aestate tantum duci potest, an ex utilitate locorum, in quae duceretur. placebat igitur
aquam ob has duas res, naturam suam utilitatemque locorum in quae duceretur, proprie-
appellari, ita ut, siue eius natura erit, ut nisi aestate duci non possit, etiamsi hieme quo-
que desideraretur, siue omni tempore anni duci eam ipsius natura permitteret, si utilitas
personis², in quam ducitur, aestate dumtaxat usum eius exigere, aestiuia recte diceretur.
- 7 PAULUS libro quinto sententiarum. Si de uia itinere actu aquae ductu agatur, huins-
modi cautio praestanda est, quamdiu quis de iure suo doceat, non se impeditur agen-
tem et aquam ducentem et iter facientem³. quod si neget iis esse aduersario⁴ agendi
F(XYMOC)

¹ meus] alueus? ² personis] regionis (*Fuchs krit. Stud. p. 26*)? ³ iter facientem et
agentem et aquam ducentem? ⁴ eundi ius.

2 aquae ductae'um F¹ 5 recoris F¹ 8 loco
om. F² | loc'o'ua F² 11 interruptaque'a'e F²
12 constituti'o' loco F² 13 aquae cottidia-
nae ius] aquae cottidiane F, ius aquae cot-
tidiane XYMC, ius cottidiane aquae O |
fustulam F² 18 doceret F¹ 19 et om. F² |
aquae ductum] sic sine em. F 20 pluribus
edi F¹, plurib[us] cedi (sic) F² 26 diu'ndatur
F² [is] his F 33 aestatis F | est om. F²
35 ducentis quod] ducentis quae F² 38 ita
eta F² 40 personis in quam] F, loco-
rum in quae XYM (superscr. personis) OC
41 si] se F² | utinere F¹ 43 et iter facien-
tem] F², et iter faciendum et iter faciendum F²

aquaes ducendae, ¹ cauere sine praeiudicio amittendae seruitutis debet, donec quaestio finietur, non se usurum.

- 8** SCAEUOLA libro singulari ὄπων. Cui² per fundum iter aquae debetur, quacumque uult **A** in eo riuum licet faciat, dum ne aquae ductum interuerteret.

f. 294

XXI.
R DE RIUIS R

5

EA

1 ULPIANUS libro septuagensimo ad edictum. Praetor ait: 'Riuos³ specus septa reficere **E** purgare aquae ducendae causa quo minus licet illi, dum ne aliter aquam ducat, quam **1** uti priore aestate⁴ non ui non clam non precario a te duxit, uim fieri ueto'. Hoc interdictum utilissimum est: nam nisi permittatur alicui reficere, alia ratione usu⁵ incommoda- **10** bitur. Ait ergo praetor 'riuum specus'⁶. riuum est locus per longitudinem depresso, quo **2** aqua decurrat, cui nomen est ἀνὸ τοῦ πεῖν. Specus autem est locus, ex quo despicitur: **3** inde spectacula sunt dicta. Septa sunt, quae ad incile opponuntur aquae deriuandae compellendae ex flumine causa, siue ea lignea sunt siue lapidea siue qualibet alia materia **4** sint, ad continendam transmittendamque aquam excogitata. Incile est autem locus de- **15** pressus ad latus fluminis, ex eo dictus, quod incidatur: inciditur enim uel lapis uel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. sed et fossae et putei hoc interdicto continentur. **5** Deinde ait praetor 'reficere purgare'. reficere est quod corruptum est in pri- **B. 58, 20 n.** **6** stinum statum restaurare. uerbo reficiendi tegere⁷ substruere sarcire aedificare, item **(B)** **7** aduehere adportareque ea, quae ad eandem rem opus essent, continentur. Purgandi uer- **20** bum plerique quidem putant ad eum riuum pertinere, qui integer est: et⁸ palam est et ad eum pertinere, qui refectione indiget: plerumque enim ut refectione, et purgatione indiget. **8** 'Aquaes', inquit, 'ducendae causa'. merito hoc additur, ut ei demum permittatur et reficere **9** et purgare riuum, qui aquae ducendae causa id fecit⁹. Hoc interdictum competit etiam ei, **10** qui ius aquae ducendae non habet, si modo aut priore aestate aut eodem anno aquam **25** duxerit, cum sufficiat non ui non clam non precario duxisse. Si quis terrenum **B. 58, 20 n.** riuum signinum, id est lapideum facere uelit, uideri eum non recte hoc interdicto uti: non **11** enim reficit qui hoc facit: et ita Ofilio uidetur. Proinde et si per alium locum **B. 58, 20, 11** uelit ducere, impune prohibetur: sed et si eundem riuum deprimat uel adtollat aut dilatet **12** uel extendat uel operiat apertum uel contra. ego ceteros quidem impune prohiberi puto: **20** at enim eum, qui¹⁰ operiat apertum uel contra, eum non puto prohibendum, nisi si quam maiorem utilitatem suam aduersarius ostendat.

2 PAULUS libro sexagensimo sexto ad edictum. Labeo non posse ait ex aperto riuo ter- **E** renum fieri, quia commodum domino soli auferetur appellendi pecus uel hauriendi aquam: quod sibi non placere Pomponius ait, quia id domino magis ex occasione quam ex iure **25** contingere, nisi si ab initio in imponenda seruitute id actum esset.

3 ULPIANUS libro septuagensimo ad edictum. Seruius autem scribit aliter duci aquam, **E** quae ante per specus ducta est, si nunc per apertum ducatur: nam si operis aliquid¹¹ faciat **F(XYMOC)**

¹ hic ins. ² cuius? ³ riuum (u. 11)? ⁴ uel, ubi agitur de aqua cottidiana 'uti hoc anno' similiaue ins. (cf. u. 25 et p. 601 u. 9) ⁵ usus (*Hal.*)? ⁶ septa ins. (*Hal.*) ⁷ tergere (u. i.)? ⁸ et] sed (dett.)? ⁹ facit? ¹⁰ eum qui] cum quis? ¹¹ aliud quid?

1 ducendi **F** 2 finiatur **F**? 6 de uiris **F**?
7 s'epecus s'aepa **F**? 13 dicta's' septa'e' sunt **F**? | quae] qui **F**? 14 lapidea'u' siue **F**? 15 transmittendamqu'a'e' **F**? 19 tegere huic loco non conuenit, cui non apta est nisi sim- plex reficiendi uocabuli explicatio, omnium autem minime operiendi significatio, quod ipsum num licet, antiqui adeo ambigebant (cf. h. l. § 11 et l. 2). de tergendo cf. Cato r. r. 2, 4 fossas ueteres tergeri, Colum. 2, 21, 3: fossas uete-

res tergere et purgare, *Liu.* 39, 44, 5: deter- gendas cloacas locauerunt 20 ea'n'dem **F**? 22 refictione (refectione **F**) indiget plerumque enim ut *bis* **F** | refictione **F** | indi- gent **F** 24 quia aquae **F** 26 pr'a'ecario **F**? 27 lapidem **F**: τὸ γῆιον λιθίνον (*ποιῆσαι*) *B* (*Tipuc.*) 29 duce're' **F**? 30 impone **F**? 34 pecus uel auriendi (hauriendi *f*) *suppl.* **F**? 36 contigere **F**

quis, quo magis aquam conseruet uel contineat, non impune prohiberi. ego et in specu
 1 contra, si non maior utilitas uersetur aduersarii. Seruius et Labeo scribunt, si riuum, qui
 ab initio terrenus fuit, quia aquam non continebat, cementicium uelit facere, andiendum
 esse: sed et si eum riuum, qui structilis fuit, postea terrenum faciat aut partem riuui, aequo
 2 non esse prohibendum. mibi uidetur urguens et necessaria refectione esse admittenda. Si
 quis nouum canalem uel fistulas in riuo uelit collocare, cum id numquam habuerit, utile
 ei hoc interdictum futurum Labeo ait. nos et hic opinamur utilitatem eius qui dicit sine
 3 incommoditate eius cuius ager est spectandam. Si aqua in unum lacum conducatur e
 inde per plures | ductus ducatur, hoc interdictum utile erit uolenti reficere ipsum lacum.
 4 Hoc interdictum ad omnes riuos pertinet, siue in publico siue in priuato sint constitut
 5 Sed et si calidae aquae riuos sit, de hoc reficiendo competit interdictum. Aristo et d
 cuniculo restituendo, per quem usor trahitur, in balneariis vaporibus putat utilem actio
 7 nem competere: et erit dicendum utile interdictum ex hac causa competere. Idem ante
 personis et in eadem interdictum hoc datur, quibus et in quas et de aqua interdicta re
 8 duntur, quae supra sunt enumerata. Si quis riuum reficiendi opus nouum nun [B. 58, 20]
 tiat, belle dictum est posse contemni operis noui nuntiationem: cum enim praetor ei [B.
 uim fieri uetus, absurdum est per operis noui nuntiationem eum impediri. plane per in
 rem actionem dicendum est posse: 'aduersus eum vindicari 'ius ei non esse' dubium non
 9 10 est. De damno quoque infecto cauere eum debere minime dubitari oportet. Si quis eum
 exportare² uehere, quae refectioni necessaria sunt, prohibeat, hoc interdictum ei competere,
 Oilius putat, quod est uerum.

4 UENULEIUS libro primo interdictorum. De riuis reficiendis ita interdicetur, ut non que-
 ratur, an aquam ducere actori liceret: non enim tam necessariam refectionem itinerum
 quam riuorum esse, quando non refectis riuis omnis usus aquae auferretur et homines siti
 necarentur. et sane aqua peruenire nisi refecto riuo non potest: at non refecto itinere
 difficultas tantum eundi agendique fieret, quae temporibus aestiuis lenior esset.

XXII.

R DE FONTE R

1 UPIANUS libro septuagensimo ad edictum. Praetor ait: 'Uti de eo fonte, [B. 58, 21, 1] E
 'quo de agitur, hoc anno aqua nec ui nec clam nec precario ab illo usus es, quo minus
 1 ita utaris, uim fieri ueto. de lacu puteo piscina item interdicam'. Hoc interdictum pro
 ponitur ei, qui fontana aqua uti prohibetur: seruitutes enim non tantum aquae duendae
 esse solent, uerum etiam hauriendas, et sicut discretae sunt seruitutes ductus aquae et
 2 haustum aquae, ita interdicta separatim redduntur. Hoc autem interdictum locum habet,
 si quis uti prohibeat aqua, hoc est siue haurire prohibeat siue etiam pecus ad aquam
 3 appellere. Et eadem sunt hic dicenda, quae ad personam attinent, quaecumque in supe
 4rioribus interdictis diximus. Hoc interdictum de cisterna non competit: nam cisterna [B]
 non habet perpetuam causam nec uiuam aquam. ex quo appetat in his omnibus exigend
 um, ut uiua aqua sit: cisterne autem imbris concipiuntur. denique constat in te
 5 dictum cessare, si lacus piscina puteus uiuam aquam non habeat. Plane si quis ire
 6 haustum prohibeat, aequo interdictum sufficiet. Deinde ait praetor: 'Quo minus fonte

F(XYMO)

¹ nam posse ins.   ² eum ea portare?

3 quia aquam] *Brenemannus*, qui aquam *F* |
 c'aementicum *F* | 4 aequa'se *F* | 5 pro
 huendum *F* | refectio *F* (*em. F*!) | 6 ha
 uerit *F* | 7 'labeo *F* | 9 plures 'spectan
 dam' ductus *F* | 12 ualneariis *F* | 17 u'lm
F | fieri uetus absurdum est per (*ante fuit*
 petir) operis noui nuntiationem eum add. *F* |
 19 infacto *F* | 20 que *F* | refactioni *F*, re

fictione *F* | 22 ita om. *F* | 23 refactione
 24 auferetur *F* | 25 refecto 'itine' riuo
 refectio'o *F* | 26 esset] essa *F* | 30 a
F | praecario *F* | 33 aquae et] *edd.*, a
 ex *F*: αὶ γὰρ δογμαῖσι οὐ μόνον εἰς τὸ
 γένος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀντλεῖν εἰς *B*
 35 'haurire *F*

'quo de agitur, purges reficias, ut aquam coercere utique ea possis, dum ne aliter utaris,
 7 atque uti hoc anno non ui non clam non precario ab illo usus es, uim fieri ueto'. Hoc
 interdictum eandem habet utilitatem, quam habet interdictum de riuis reficiendis: nisi
 8 enim purgare et reficere fontem licuerit, nullus usus eius erit. Purgandus autem et refi-
 ciendus est ad aquam coercendam, ut uti quis aqua possit, dummodo non aliter utatur,
 9 quam sic uti hoc anno usus est. Coercere aquam est continere sic, ne diffundat, ne dilata-
 batur, dummodo non permittatur cui nouas¹ quaerere uel aperire: hic enim innouat aliquid
 10 praeter id², quam praecedenti anno usus est. Sed et de lacu putoe piscina reficiendis
 11 purgandis interdictum competit. Et omnibus personis dabitur, quibus permittitur inter-
 dictum de aqua aestiu.

10

XXIII.

R DE CLOACIS R

EA

1 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Praetor ait: 'Quo minus [B. 58, 22, 1] E
 illi cloacam quae ex aedibus eius in tuas pertinet, qua de agitur, purgare reficere liceat, 14
 1 uim fieri uesto. damni infecti, quod operis uitio factum sit, caueri iubebo'. Sub hoc [B.] f. 295
 titulo duo interdicta praetor subiecit, unum prohibitorium, alterum restitutorium: et pri-
 2 mum prohibitorium. Curauit autem praetor per haec interdicta, ut cloacae et purgentur
 et reficiantur, quorum utrumque et ad salubritatem ciuitatum et ad tutelam pertinet:
 nam et caelum pestilens et ruinas minantur immunditiae cloacarum, si non reficiantur.
 3 Hoc autem interdictum propositum est de cloacis priuatis: publicae enim cloacae publicam 20
 4 curam merentur. Cloaca autem est locus cauus, per quem colluuius quaedam fluat. Hoc
 interdictum, quod primum proponitur, prohibitorium est, quo prohibetur uicinus uim facere,
 6 quo minus cloaca purgetur et reficiatur. Cloacae appellatione et tubus et fistula conti-
 7 netur. Quia autem cloacarum refectione et purgatione ad publicam utilitatem spectare uidetur,
 idcirco placuit non esse in interdicto addendum 'quod non ui non clam non precario ab 25
 'illo usus³', ut, etiamsi quis talem usum habuerit, tamen non prohibeat uolens cloacam
 8 reficere uel purgare. Deinde ait praetor 'quae ex aedibus eius in tuas pertinet'. aedes
 hic accipere debes pro omni aedificio⁴, hoc est ex aedificio eius in tuum aedificium. hoc
 amplius Labeo putabat hoc⁵ interdicto locum esse et si area ab utralibet parte aedium
 9 sit et si forte, inquit, cloaca ducta sit ex urbano aedificio in proximum agrum. Idem 30
 Labeo etiam eum, qui priuatam cloacam in publicam immittere uelit, tuendum, ne ei uis
 fiat. sed et si quis uelit talem cloacam facere, ut exitum habeat in publicam [B. 58, 22, 1]
 10 cloacam, non esse eum impediendum Pomponius scribit⁶. Quod ait praetor 'pertinet' hoc
 significat, quod ex aedibus eius in tuas pertinet⁷, hoc est 'derigitur, extenditur, peruenit'.
 11 Et tam ad proximum uicinum hoc interdictum pertinet quam aduersus ulteriores, per 35
 12 quorum aedes cloaca currit. Unde Fabius Mela scribit competere hoc interdictum, ut in
 uicini aedes ueniat et rescindat paumenta purgandae cloacae gratia. uerendum tamen
 esse Pomponius scribit, ne eo casu damni infecti stipulatio committatur. sed haec stipu-
 latio non committitur, si paratus sit restaurare id, quod ex necessitate reficiendae cloacae
 13 causa resciderat. Si quis purganti mihi cloacam uel reficiendi opus nouum nuntiauerit, 40
 F(XYMO)

¹ uenas ins. (u. i.) ² id del. ³ es add. ⁴ aedes hic accipere debes pro omni aedi-
 ficio del. ⁵ huic (edd.)? ⁶ sed et Pomponius scribit, si quis uelit ... non esse eum
 impediendum? ⁷ hoc significat quod ex aedibus eius in tuas pertinet del.

1 utique om. F¹ 3 utilitatem a' quam F² 24 refectio F¹ (em. F²) 25 pr'a'ecario F
 6 sic] si F | ne dil.] uel dil. F² 7 cui] F², ci (uoluit fortasse ei) F² | nouas] F, nouas uenas fXYMC similiterque O 8 anno'uat aliquid'
 usus F² 17 praetor] propter F¹ 18 utrum-
 que et ad] F², utrumquod et F² 19 pesti-
 le'n's F² | immundi'ti'ae F² | si] item si F²
 21 collunium F² 23 cloaca'ri' purgetur F² 24 refectio F¹ (em. F²) 25 pr'a'ecario F
 27 h'aedes F² 28 omni'a' aedificio F²
 29 hoc] huic f 30 aedificium F 32 cloac'l'am
 F¹ | publicum F¹: kai eic tōn (cod. τὸ ΔΗΜΟΣΙΟΝ
 KΑΝΑΛΛΗΝ ἔσεστι τὸν ἸΔΙΩΤΙΚΟΝ ἐμβαλλεῖν B (Syn.)
 33 po'p'mponius F² 36 aedes] heres F² |
 fauus F 38 infecti'o' stipulatio F² 39 com-
 mittetur F² 40 rescinderat F¹ nuntiauerunt F²

- * 14 rectissime dicetur contempta nuntiatione me posse reficere id quod institueram. Sed et
damni infecti cautionem pollicetur, si quid operis uitio factum est: nam sicuti reficere
cloacas et purgare permittendum fuit, ita dicendum¹, ne damnum aedibus alienis detur.
15 Deinde ait praetor: 'Quod in cloaca publica factum siue ea² immissum habes, quo usus
16 eius deterior sit fiat, restituas. item ne quid fiat immittaturue, interdicam'. Hoc inter-
dictum ad publicas cloacas pertinet, ne quid ad cloacam immittas neue facias³, quo usus
deterior sit. neue fiat.
- 2 UENULEIUS libro primo interdictorum. Quamquam de reficienda cloaca, non etiam de
noua facienda hoc interdicto comprehendatur, tamen aequo interdicendum Labeo ait, ne
facienti cloacam uis fiat, quia eadem utilitas sit: praetorem enim sic interdixisse, ne uis
fieret, quo minus cloacam in publico facere liceret⁴: idque Ofilio et Trebatio placuisse. ipse
dicendum ait, ut ne⁵ factam cloacam purgare et restituere permittendum sit per inter-
dictum, nouam uero facere is demum concedere debeat, cui uiarum publicarum cura sit.

XXIIII.

R QUOD UI AUT CLAM R

- 1 ULPIANUS libro septuagessimo primo ad edictum. Praetor ait: 'Quod ui aut clam
factum est, qua de re agitur, id⁶ cum experiendi potestas est, restituas'. Hoc [B. 58, 23, 1]
interdictum restitutorum est et per hoc occursum est calliditati eorum, qui ui aut clam
2 quaedam moliuntur: iubentur enim ea restituere. Et parui refert, utrum ius habuerit
faciendi, an non: siue enim ius habuit siue non, tamen tenetur interdicto, propter⁷ quod
3 ui aut clam fecit: tueri || enim ius suum debuit, non iniuriam comminisci. Denique es
quaesitum, an hoc interdicto utenti exceptionem possit obicere: quod non iure meo rece-
perim⁸. et magis est, ne possit: nam aduersus uim uel quod clam factum est null
4 iusta exceptione se tueri potest. Hoc interdictum ad ea sola opera pertinet, quecumque
5 in solo ui aut clam fiunt. Quid sit ui factum uel clam factum, uideamus. ui factum uider
Quintus Mucius scripsit, si quis contra quam prohiberetur fecerit: et mihi uidetur plen
6 esse Quinti Mucii definitio. Sed et si quis iactu uel minimi lapilli prohibitus facere per-
seuerauit facere, hunc quoque ui fecisse uideri Pedius et Pomponius scribunt, eoque iur
7 utimur. Sed et si contra testationem denuntiationemque fecerit, idem esse Cascellius e
8 Trebatius putant: quod nerum est. Sed et Aristo ait eum quoque ui facere, qui, cum
9 sciret se prohibitum iri, per uim molitus est, ne prohiberi possit. Item Labeo dicit, a
quem facientem prohibuero isque destiterit in praesentiarum rursusque postea facere coe-
perit, ui eum uideri fecisse, nisi permisso meo facere cooperit uel qua alia iusta causa
10 accidente. Si quis tamen inbecillitate impeditur⁹ uel etiam, ne offenderet uel te uel [B]
eum, qui te magni faciebat, ideo non uenerit ad prohibendum, non uidebitur aduersarius
11 ui fecisse: et ita Labeo scribit. Idem ait et si te uolentem ad prohibendum uenire deter-
ruerit aliquis (armis forte) sine ullo dolo malo meo ac propter hoc non ueneris, non uideri
me uim fecisse,
F(XYMOC)

¹ edicendum (*van de Water*)?   ² ea del. (*Hal.*)   ³ neue immissum factumue habeas ins.
⁴ tamen Labeo ait, ne facienti cloacam uis fiat, quia eadem utilitas sit, praetorem sic inter-
dixisse 'ne uis fieret quo minus cloacam in publico facere liceret'?   ⁵ ne] ante?   ⁶ si non
plus quam annus est ins. (*cf. L. 15 § 4 seq. h. t. et D. 42, 8, 10 pr.: Voorda*)   ⁷ propterea (*Hal.*)?
⁸ receperim] fecerim (u. i.)?   ⁹ impeditus (u. i.)?

5 eius 'deterior sit fiat restituat item ne quid
fiat immittaturue interdicam F¹ 11 fierit F¹
12 ut ne] F, ut XYMOC 16 ui aut] uiam F¹
17 experiendi] restituendi M¹ 21 commu-
nisci F¹ 22 receperim] F, fecerim XYMOC,
fecerit Y 24 tuero F¹ 25 si't F¹ 29 de-
nuntiationem defecerit F¹ 31 prohibitum
iri] scripti propter p. 603, 25 et B (*Syn.*): καν
όφειλων κωλύθηναι ἐμηχανίσατο τίνα (immo τι)
μη κωλύθηναι, prohibere F, prohibere debere
Brenckmanus 32 destiterit] sic MC cum B:
καν κωλύθεις ἐνδέδωκε, destituerit FXY, de-
stitterit O 33 recisse F¹ | insta] insta F¹
34 impeditur] impeditus XYMOC 35 magni-
ficiebat F 37 ac] f, hac F | uenerit F¹

2 UENULEIUS libro secundo interdictorum. ne in aliena potestate *sit* condicionem meam ^{*A} nibil delinquentis deteriorem facere.

3 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Prohibere autem non [B. 58, 23 n. E] utique per semet ipsum necesse est, sed et si quis per serum suum uel procuratorem prohibuerit, recte uidetur prohibuisse. idem etiam si mercennarius meus prohibuerit. [B. 5]

ne quem moueat, quod per liberam personam actio adquiri non solet: nam prohibitio haec¹ demonstrat ui te facere, quid mirum, cum et si clam tu me feceris, habeam actionem? ergo facta magis tuo delinquentis quam alieno adquiritur mihi actio. Illud sciendum est non omnibus momentis vim esse faciendam, sed semel inter initia facta persenerat.

4 Sed si permiserit, aduersus eum, qui utatur interdicto, exceptio erit necessaria. Non tan- 10 tam autem si ego permisero, sed et si procurator meus uel tutor qui tutelam administrat

uel curator pupilli² furiosi siue adulescentis, dicendum erit exceptioni locum fore. Plane si praeses uel curator rei publicae permiserit in publico facere, Nerus scribit exceptionem locum non habere, quia etsi ei locorum, inquit, publicorum procuratio data est, concessio tamen data non est. hoc ita nerum est, si non lex municipalis curatori rei publicae am- 15 plius concedat. sed et si a principe uel ab eo, cui princeps hoc ius concedendi dederit³

5 idem erit probandum. Si quis paratus sit se iudicio defendere aduersus eos, [B. 58, 23 n.] qui interdicendum putant, ne opus fiat: an uideatur desinere ui facere? et magis est, ut desinat, si modo satis offerat et defendere paratus est, si quis agat: et ita Sabinus scribit.

6 Sed et si quis damni infecti paratus sit cauere, cum propter hoc tantum esset prohibitus, 20 uel⁴ quia non defendebat uel damni infecti non reprobmittebat, consequens est dicere desi- 7 nere eum ui facere. Clam facere uideri Cassius scribit eum, qui celauit aduersarium neque ei demuntiauit, si modo timuit eius controv ersiam aut debuit timere. Idem Aristo putat eum quoque clam facere, qui celandi animo habet⁵ eum, quem prohibiturum se intellexerit et id existimat aut existimare debet se prohibitum iri.

4 UENULEIUS libro secundo interdictorum. Seruius etiam eum clam facere, qui [B. 58, 23 n. A] existimare debeat sibi controv ersiam futuram, || quia non opinionem cuius et resupinam f. 296 existimationem esse⁶ oporteat, ne melioris condicionis sint stulti quam periti.

5 ULPIANUS libro septuagensimo' ad edictum. Aut qui aliter fecit, quam de- [B. 58, 23 n. E] 25 nuntiauit: uel qui decepto facit eo, ad quem pertinuit non facere⁸: uel consulto tum de- so nuntiat aduersario, cum eum scit non posse prohibere: uel tam sero pronuntiat⁹, ut uenire prohibitus, prius quam fiat, non possit. et haec ita Labeonem probare Aristo ait. Si quis se denuntiauerit opus facturum, non semper non uidetur clam fecisse, si post denun- tiationem fecerit: debebit enim (et ita Labeo) et diem et horam denuntiatione complecti et ubi et quod opus futurum sit: neque perfusorie aut obscure dicere aut denuntiare: 35 F(XYMOC)

¹ Quod ins. ² pupilli uel curator? ³ permisum erit ins. (similiter Hal.) ⁴ uel del. ⁵ habet] idem Graeci (u. i.): cauet? ⁶ non opinionem cui et resupinam existimationem prodesse (sic fere u. d. apud Schultingum)? ⁷ primo ins. (Schulting)? ⁸ non fieri (Krueger)? ⁹ denuntiat (u. i.)?

1 sit] XYMOC, om. F ⁴ semet ipse F² ⁵ recte pro' uidetur F² ⁶ libera'm' F² ⁷ facere] racere F² | uirum F² ¹¹ meus uel] meus meus F² ¹⁷ quis sa' paratus F² ¹⁹ offerat] differat F² ²⁴ qui celandi (ca- landi F²) animo habet eum quem prohibitum (prohibitdurum F²) se intellexerit (intelle- gerit F²)] ο κατέχων τὸν ὄφειοντα παραγέλλαι B (T^{ip.}) ²⁷ siui F² ²⁸ sit F ³⁰ qui'd' decepto F² | consulta F² ³¹ pronuntiat] denuntiat XYMOC, om. inter alia Y² | ut ue- nire] scripsi, umubire F², utubire F², ut ob- uiare XYMOC, ut obire Taurellii, at obire absconde sic non est in usu ³² fiat] fuit F² ³³ non semper non uidetur clam fecisse] FYOC, non semper uidetur non clam fecisse

X² (marg. m. antiqua): 'Y. Istud non est addi- tium a domino iustiniano', manu recentiore: 'Istud non additum est a domino Y[nerio]: similem glossam: quidam dicunt hoc non a Guarnerio additum ex cod. Metensi afferet Sa- vignius Gesch. 3, 755: appareat autem ex ipso ius Ynerii glossa dedisse eum non alterum non ex conjectura, sed ex authenticō), non semper uidetur clam fecisse X'M, quibuscum conuenit Tipucitus: οὐ πάντως δὲ οἱ μηνύων ἔργον ποιεῖν καὶ λάθρᾳ ποιεῖ non suo errore, opinor, sed li- brarii, nam ipse scriptis omnino οἱ μη μηνύων | denuntiatione eu'm fecerit debebit enim et ita Labeo et diem et horam denuntiationem (m delectūt F²) complecti F² ³⁵ perfusorie F² | obscure] descure F², obscure (sic) F²

2 neque tam artare aduersarium, ut intra diem occurrere ad prohibendum non possit. Et si forte non sit, cui denuntietur, neque dolo malo factum sit ne sit, amicis denique aut pro-
 3 curatori aut ad domum denuntiandum est. Sed et Sernius recte ait sufficere feminae,
 1 uiro notum facere opus se facturum: uel denique sciente eo facere: quamquam etiam
 4 illud sufficiat celandi animum non habere. Item ait, si quis in publico municipii uelit fa-
 5 cere, sufficere ei, si curatori rei publicae denuntiet. Si quis, dum putat locum tuum esse,
 6 qui est meus, celandi tui, non mei causa fecerit, mihi interdictum competere. Idem dicit
 7 et si serui mei uel procuratoris celandi causa factum sit, mihi interdictum competere. Si
 quis, cum non denuntiasset opus se facturum eique denuntiatum esset ne faceret, fecerit,
 8 utilius puto probandum ui eum fecisse. Haec uerba 'quod ui aut clam factum est' ait
 9 Mucius ita esse 'quod tu² aut tuorum quis aut tuo iussu factum est'. Labeo autem ait
 piures personas contineri his uerbis. nam ecce primum heredes eorum, quos enumerat
 10 Mucius, contineri putat. Idem ait et aduersus procuratorem *tutorem curatorem* municipiumne
 11 syndicum alieno nomine interdici posse. Si quid seruus meus fecit, non ob id meum actio
 est, sed *s;* id meo nomine aut suo fecit: nam si tuum seruum mereennarium habuero,
 quidquid ab eo factum fuerit meo nomine, ob id non tecum, sed mecum, cuius iussu aut³
 12 nomine id opus a seruo tuo factum fuerit, agendum erit hoc interdicto. Similiter quod
 iussu cuius factum erit, ob id non cum eo, sed⁴ cuius nomine iusserit, haec actio est. nam
 si procurator tutor curator duumuir municipii, quod elius nomine ageret⁵, cuius negotium
 procuraret, fieri iusserit, ob id agendum erit cum eo, cuius nomine factum quid erit, non
 cum eo, qui ita iusserit. et si tibi mandauero, ut opus fieri iuberet et in ea re mihi pa-
 13 rueris, mecum, inquit, non tecum erit actio. Et cum interdictum sic sit scriptum 'quod
 'ui aut clam factum est', non ita 'quod ui aut clam fecisti', latius porrigi quam ad has per-
 14 sonas, quas supra numerauimus, Labeo putat. Et hoc iure utimur, ut, siue ego fecissem
 siue fieri iussi, interdicto quod ui aut clam teneat.

6 PAULUS libro sexagensimo septimo ad edictum. Si ego tibi mandauero opus [B. 58, 23 n.] nouum facere, tu alii, non potest uideri meo iussu factum: teneberis ergo tu et ille: an et
 ego teneat, uideamus. et magis est et me, qui initium rei praestiterim, teneri: sed uno
 ex his satisfaciente ceteri liberantur.

7 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Si aliis fecerit me [B. 58, 23, 7 et n.] innito, tenebor ad hoc, ut patientiam praestem. Neratius quoque scribit eum, cuius seruus
 ui aut clam fecit, aut sua impensa ex interdicto opus restituere debere aut patientiam re-
 stituendi praestare et seruum noxae dedere: plane si mortuo alienatore seruo interdicteretur,
 patientiam dumtaxat praestare debere ait, ita ut et emptor eo interdicto possit conueniri,
 ut impensam praestet aut noxam det: dominoque operis sua impensa restituente aut damnato,
 quia non restitueret, emptorem liberari. || eadem et si contra dominus serui uel opus resti-
 tuisset uel litis aestimatione damnatus esset: quod si tantum noxae dedisset, aduersus do-
 2 minum operis utiliter interdici. Ait Julianus: qui ante remissionem nuntiationis, contra
 quam prohibitus fuerit, opus fecerit, duobus interdictis tenebitur, uno, quod ex operis noui
 nuntiatione competit, altero quod ui aut clam. remissionem autem facta intellegendus non
 erit ui aut clam facere, quamuis prohibeatur: licere enim debet aedificare ei, qui satis-
 dederit, cum possessor hoc ipso constituantur: clamque facere nec ante remissionem nec
 postea existimandus est, cum is, qui opus nouum nuntiat, non possit uideri celatus et praec-
 3 occupatus, antequam controuersiam faceret. Bellissime apud Julianum quaeritur, an haec

F(XYMOC)

¹ uel *ins.*   ² fecisti *ins.*   ³ iussu aut *del.*   ⁴ cum eo *ins.*   ⁵ ageretur?

3 ad] dd *F* 5 animum] alium *F* 8 c'a'e-
 landi *F* | competere] *f*, compere *F* 11 au-
 te'm¹ *F* 13 procuratorem 'curatorem' tu-
 rem municipiumne *F* 14 actio's est *F*
 15 si id] *Taur.*, id *F*, ob id quod *XYMOC*
 16 mecum] tecum *F* 21 iuberis *F* 23 ad

om. F 24 labeo] et ab eo *F* 26 septimo
om. F 28 'rei *F* 33 alienatore *F* 34 et]
F, eu *F*, ei *F* 35 dominoqu'a'e *F*
 37 eset] est et *F* 38 a'nte *F* 39 tene-
 uitur *F* 43 prooccupatus *F*

exceptio noceat in hoc interdicto 'quod non tu ui aut clam feceris'? ut puta utor aduersus te interdicto quod ui aut clam, an possis obicere mihi eandem exceptionem: 'quod non tu ui aut clam fecisti'? et ait Iulianus aquissimum esse hanc exceptionem dare: nam si tu, inquit, aedificaueris ui aut clam, ego idem demolitus fuero ui aut clam et utaris aduersus me interdicto, hanc exceptionem profuturam. quod non aliter procedere debet, nisi ex magna 5
 4 et satis necessaria causa: aliquin haec omnia officio iudicia celebrari oportet. Est et alia exceptio, de qua Celsus² dubitat, an sit obicienda: ut puta si incendi arcendi causa uicini aedes intercidi et quod ui aut clam tecum agatur aut damni iniuria. Gallus enim dubitat³, an excipi oporteret: 'quod incendi defendendi causa factum non sit'? Seruius autem ait, si id magistratus fecisset, dandam esse, priuato non esse idem concedendum: si tamen 10
 quid ui aut clam factum sit neque ignis usque eo peruenisset, simpli⁴ litem aestimandam: si peruenisset, absolu eum oportere. idem ait esse, si damni iniuria actum foret, quoniam nullam iniuriam aut damnum dare uidetur aequo perituis aedibus. quod si nullo incendio id feceris, deinde postea incendium ortum fuerit, non idem erit dicendum, quia non ex post facto, sed ex praesenti statu, damnum factum sit nec ne, aestimari oportere Labeo 15
 5 ait. Notauimus supra, quod, quamuis uerba interdicti late pateant, tamen ad ea sola opera pertinere interdictum placere, quaecumque fiant in solo. ⁵eum enim, qui fructum tangit, non teneri interdicto quod ui aut clam: nullum enim opus in solo facit. at qui arbores succidit, utique tenebitur, et qui harundinem et qui salictum: terrae enim et quodammodo solo ipsi corrumpendo manus infert. idem et in uineis succisis. ceterum qui fructum aufert, 20
 furti debet conueniri. itaque si quid operis in solo fiat, interdictum locum habet. in solo
 3 fieri accipimus et si quid circa arbores fiat, non si quid circa fructum arborum⁶. Si quis aceruum stercoris circa agrum pingue disiecerit, cum eo 'quod ui aut clam factum est'
 agi potest: et hoc uerum est, quia solo uitium adhibitum sit. Plane si quid⁷ agri colendi causa factum sit, interdictum quod ui aut clam locum non habet, si melior causa facta sit 25
 6 agri, quamuis prohibitus quis ui nel clam fecerit. Praeterea si fossam feceris in silua publica et bos meus in eam inciderit, agere possum hoc interdicto, quia in publico factum est. Si quis aedificium demolitus fuerit, quamuis non usque ad solum, quin interdicto teneatur, dubitari desiit. Proinde et si tegulas de aedificio sustulerit, magis est, ut interdicto teneatur,
 30
 7 UENULIUS libro secundo interdictorum. nam origo huius rei a solo proficiscitur. ce-
 terum per se tegulae non possidentur, sed cum uniuersitate aedificii, nec ad rem pertinet,
 adfixae sunt an tantum positae.
 8 ULPIANUS libro septuagentimo primo ad edictum. Nam et si ramos quis de [B. 58, 23 n. E
 arboribus || abstulerit, adhuc interdictum hoc admittimus. haec ita, si de aedificio tegulas f. 297
 9 sustulerit: ceterum si non de aedificio, sed seorsum positas, cessat hoc interdictum. Si 36
 tamen sera uel clavis uel cancellus uel specularium sit ablatum, quod ui aut clam agi non
 10 poterit. Sed si quis aliquid aedibus adfixum euellerit, statuam forte uel quid aliud, quod
 11 ui aut clam interdicto tenebitur. Si quis clam aut ui agrum intrauerit⁷ uel fossam fecerit,
 F(XYMO)

¹ ut puta utor ... clam fecisti del. (Ad. Schmidt Int. p. 100) ² Gallus? ³ Gallus enim dubitat del. ⁴ simpliciter (Schmidt Int. p. 255)? uel sic restitue: neque ignis usque eo peruenisset, [eum quocum agatur quod ui aut clam damnandum in id quod interest uel si damni iniuria cum eo actum esset,] simpli litem aestimandam ⁵ post in solo insere: itaque si quid operis in solo fiat, interdictum locum habet. in solo fieri accipimus et si quid circa arboreas fiat, non si quid circa fructum arborum ⁶ quid del. ⁷ inarauerit (u. i.)?

2 ui] nim F 3 si'q'tu F⁴ 5 aliter'e'procedere F² 7 a'n' F² | uici'ni' F² 9 excipi] XYMO, effici F 10 fecisset F¹ 11 quod F² 13 aqua'e' F² 19 'h'arundinem F² | terra'e' F² 20 corrupendo F 23 a'grum F⁴ 27 meos F² 28 demolitus] f, demolitus F 29 de] te F² 31 interdictorum] f, interdictum F 37 serra F | 'specularium F²:

spéttla B (Tip.). cf. Fabrett. inscr. 171, XXXIII: à specularis 39 intrauerit] F (nec quicquam ibi mut.) cum B (Tip.): ei εἰσέλθης εἰς ἄρχοντα ή βίᾳ ή ὥργῃ, inarauerit X, arauerit Y¹MOC, inc. Y²: hoc sumperunt ex l. 22 § 1 h. t.: si quis ui aut clam arauerit, puto eum teneri hoc interdicto, perinde atque si fossam fecerit. illicita aratio per se huic inter-

hoc interdicto tenebitur¹. et² si aceruum succenderit uel disperserit sic, ut non ad usum agri conuertat, interdicto locus non erit,

10 UENULEIUS libro secundo interdictorum. quia aceruu solo non cohaeret, sed tem*'A* sustinetur, aedificia autem solo cohaerent.

11 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Is qui³ in puteum uicini [B. 58, 23. 2] aliquid effuderit, ut hoc facto aquam corrumperet, ait Labeo interdicto quod ui aut clam eum teneri: portio enim agri uidetur aqua uiua, quemadmodum si quid operis in aqua fecisset. Quae situm est, si statuam in municipio ex loco publico quis sustulerit uel ui vel clam, an hoc interdicto teneatur. et extat Cassii sententia eum, cuius statua in loco publico in municipio posita sit, quod ui aut clam agere posse, quia interfuerit eius eam non tolli: municipes autem etiam furti acturos, quia res eorum sit quasi publicata: si tamen deciderit, ipse eam detrahunt⁴: et haec sententia uera est. Si quis de monumento statuam sustulerit, an ei, ad quem ius sepulchri pertineret, agere permittitur? et placet et in his interdicto locum esse. et sane dicendum est, si qua sepulchri ornandi causa adposita sint, sepulchri esse uideri. idem est, et si ostium anellat uel effringat. Si quis in vineas meas uenerit⁵ et inde ridicas abstulerit, hoc interdicto tenebitur. Quod ait praetor: 'quod ui aut clam factum est', ad quod tempus referatur, uideamus, utrum ad praeteritum an ad praesens. quae species apud Iulianum exposita est: ait enim in hoc interdicto praesentis temporis significationem accipi debere. si tamen, inquit, ex opere damnum datum fuerit aut minus aut is, cuius fundo nocitum erit, sua impensa id sustulerit, utilius probari, quod 5 Iulianus temptat⁶, ut et damnum sarcistatur et impendia restituantur. Interdictum complectitur id, quodcumque aut ui aut clam factum est. sed interdum euenuit, ut quid et ui et clam fiat, partim et partim, in eodem opere. ut puta cum prohiberem, fundamenta posuisti: postea cum conuenissem⁷, ne reliquum opus fieret, absente et ignorantie me reliquum opus perfecisti: uel contra fundamenta clam iecisti, deinde cetera prohibente me aedificasti.⁸ hoc iure utimur, ut et si ui et clam factum sit, interdictum hoc sufficiat. Si tutor ius tu aut curatoris factum sit, cum placeat, quod Cassius probat, ex dolo tutoris uel curatoris pupillum uel furiosum non teneri, euenuit, ut in ipsum tutorem curatoremque aut utilis actio competat aut etiam utile interdictum. certe ad patientiam tollendi operis utique tenebuntur pupillus et furiosus et ad noxam. An ignoscitur seruo, qui obtemperauit tutori⁹ aut curatori? nam ad quaedam, que non habent atrocitatem facinoris uel [D. 50, 17, 137 pr.] sceleris, ignoscitur seruis, si uel dominis uel his, qui uice dominorum sunt, obtemperauerint. quod et in hoc casu admittendum est. Si postea, quam ui aut clam factum [D. est, uenierit fundus, an uenditor nihilo minus hec interdicto experiri possit, uideamus. et, extat sententia existimantium nihilo minus competere ei interdictum nec finiri uenditione: sed nec ex empto actione quicquam ei praestandum emptori ex eo opere, quod ante uenditionem factum est: satis enim esse, quod utique propter hoc opus uiliori praedium distraxerit. certe etsi non uiliori uendidit, idem erit probandum. Plane si post uenditionem fundi opus factum est, etsi ipse experiaritur uenditor, quia nondum traditio facta est,¹⁰ tamen ex empto actione emptori tenebitur: omne enim et commodum et incommodum F(XYMOC)

¹ si quis clam ... tenebitur leguntur loco non suo: nam quibus haec interposita sunt continetur
² at? ³ si quis? ⁴ si tamen deciderit ipsi eam detrahunt] requiri uidetur tale quid: nam
 ipsi eam reficiunt, si uetustate deciderit, ipsi eam detrahunt (cf. D. 41, 1, 41. 42, 5, 28.
 44, 1, 23) ⁵ aut] et? ⁶ quod Iulianus temptat hic locum non habet: fortasse in fine § add.
 quod Iulianus temptat, uerum est ⁷ conuenissemus? ⁸ et ins.

dicto locum facere non potest et licet possit
 causa aliqua accidente, puta quod male aratum
 est uel uiridiarium in aruum conuereum, hoc
 ipsum enuntiandum fuit. quam ob rem magis
 uidetur autores disputare de illicite inaratione
 1 succendorerit F² 3 cohaeres F² 4 co-
 haerat F¹ 5 septuagensimum F² 6 cor-
 rumperat F² (em. F²) 8 uij ut F² 11 de-

ciderit F² 13 agere t' perm. F² 15 snellt F²
 18 interdictum F¹ | praesentis ... 20 cuius
 fundo om. F¹ 23 prohibere m' F² 25 ib-
 ci i' sti F² 28 curatorem qui's e F² 30 ser' u' F²
 32 obtemperauerint] D. l. gem., obtemper-
 nerit F² 35 ex sa' tat F² | uenditione F²
 36 eo] ea F² 40 emptori tenebitur F²

10 ad emptorem pertinere debet¹. Si fundus in diem addictus sit, cui competit interdictum? et ait Iulianus interdictum quod ui aut clam ei competere, cuius [Iul. apud Ulp. D. 18, 1, 4, 4] • interfuit opus non fieri: fundo enim in diem addicto et commodum et incommodum omne ad emptorem, inquit, pertinet, antequam uenditio transferatur, et ideo, si quid tunc ui aut clam factum est, quamvis melior condicio allata fuerit, ipse utile interdictum habebit: sed ⁵ eam actionem sicut fructus medio tempore perceptos uenditi iudicio praestare cogendum 11 ait¹. Aristo autem scribit non² possessori esse denuntiandum: nam si quis, inquit, [Iul.] fundum mihi uendiderit et necdum tradiderit et uicinus, cum opus facere uellet et sciret me emisse et in fundo morari, mihi denuntiauerit, esse eum tutum futurum, quod ad suspi- 12 cionem clam facti operis pertinere: quod sane uerum est¹. Ego, si post in diem addictio- 10 nem factam fundus³ precario traditus sit, putem emptorem interdictum quod ui aut clam habere. si uero aut nondum traditio facta est aut etiam facta⁴ est precarii rogatio, non puto dubitandum, quin uendor interdictum habeat: ei enim competere debet, etsi res ipsius periculo non sit⁵, nec multum facit, quod res emptoris periculo est: nam et statim post uenditionem contractam periculum ad emptorem spectat et tamen antequam uila traditio 15 fiat, nemo dixit interdictum ei competere. si tamen precario sit in possessione, uideamus, ne, quia interest ipsius, qualiter qualiter possidet, iam interdicto uti possit. ergo et si con- duxit, multo magis: nam et colonum posse interdicto experiri in dubium non uenit. plane si postea, quam melior condicio allata est, aliquid operis ui aut clam factum sit, nec Iuli- 20 anus dubitaret interdictum uendori competere: nam inter Cassium et Iulianum de illo, 20 quod medio tempore accidit, quaestio est, non de eo opere⁶, quod postea contigit. Si ita praedium uenierit, ut, si displicuissest, inemptum esset, facilius admittimus interdictum emptorem habere, si modo est in possessione: et si rescissio emptionis in alterius arbitrii conferatur, idem erit probandum: idemque et si ita uenisset, ut, si aliiquid euenuisset, inemptum esset praedium: et si forte commissoria uenierit, idem dicendum est. Idem 25 Iulianus scribit interdictum hoc non solum domino praedii, sed etiam his, quorum interest opus factum non esse, competere.

UENULRIUS libro secundo interdictorum. Quamquam autem colonus et fructua- [B. 58, 28 n. A] minus fructus nomine in⁷ hoc interdictum admittantur, tamen et domino id competit, si quid praearea eius intersit. 30

ULPIANUS libro septuagessimo primo ad edictum. Denique si arbores [B. 58, 28, 12 et n. E] in fundo, cuius usus fructus ad Titium pertinet, ab extraneo uel a proprietario succisae fuerint, Titius et lege Aquilia et interdicto quod ui aut clam cum utroque eorum recte experietur. Labeo scribit, si filio prohibente opus factum sit, et te habere interdictum, ac si te prohibente opus factum est⁸, et filium tuum nihil minus. Idem ait aduersus filium 35 familias in re peculiari neminem clam uideri fecisse: namque, si scit eum filium familias esse, non uidetur eius celandi gratia fecisse, quem certus est nullam secum actionem ha- 40 bere. Si ex sociis communis fundi unus arbores succiderit, socius cum eo hoc interdicto experiri potest, cum ei competit, cuius interest. Unde apud Seruum amplius relatum est, si mihi concesseris, ut ex fundo tuo arbores caedam, deinde eas alius ui aut clam ceciderit, 40 F(XYMO)

¹ §§ sic ordinandae: 9. 11. 10. 12   ² omnimodo ins. (u. i.)   ³ non ins. (Cuiacius: u. i.)
⁴ et simul facta ins.   ⁵ ei enim competere debet etsi res ipsius periculo non sit del.
⁶ opere del.   ⁷ in] ad (Hal.)?   ⁸ esset?

3 et incommodum om. F¹ | omnem F (em. f)
 4 antequam uenditio transferatur et ideo si quid tunc ui aut clam factum est quamvis F²
 7 non (om. M³) possessori (posses X⁴) esse semper (sic XOC, semper esse YM) denun-
 tiandum XYMO 10 pertinere F 11 prae-
 cario F⁵: negatio, quam desiderari intellexit
 Cuiacius, fortasse deest non librariorum culpa,
 sed compilatorum propter ea quae postea addit
 Ulpianus u. 16 si tamen precario seq. 16 pos-

sessione'm' uid. F⁶ 19 condicij F⁷ 21 con-
 tigit si it'a F⁸ 22 esest] esse F 24 'ali'quid
 F⁹ 30 pr'a'eteres F¹⁰ 32 propri a etario F¹¹
 34 quasi esest si filio prohibente opus factum
 sit, te habere interdictum: si te prohibente
 opus factum sit, et filium, sic uertunt Graeci:
 τοῦ ὑπεροχίου καὶ οὐ πάτηρ κωλύοντος ὁ πατήρ
 κινεῖ· πατρός δὲ κωλύοντος καὶ ὁ γιός B (Tip.)
 35 si 'te' prob. F¹² 40 si om. F | ui aut]
 aut ui F¹³ | c'aecciderit F¹⁴

mihi hoc interdictum competere, quia ego sim cuius interest: quod facilius erit admittendum, si a te emi uel ex aliquo¹ contractu hoc consecutus sim, ut mihi caedere licet. Quaesitum est, si, cum praedium interim nullius esset, aliquid ui aut clam factum sit, postea dominio ad aliquem denoluto interdicto locus sit: ut puta hereditas iacebat, post adiit // hereditatem Titius, an ei interdictum competit? et est apud Uuiuanum saepissimum relatum heredi competere hoc interdictum eius, quod ante aditam hereditatem factum si nec referre Labeo ait, quod non scierit, qui heredes futuri essent: hoc enim posse quae causari etiam post aditam hereditatem. ne illud quidem obstare Labeo ait, quod eo te pore nemo dominus fuerit: nam et sepulchri nemo dominus fuit et tamen, si quid in fiat, experiri possum quod ui aut clam. accedit his, quod hereditas dominae locum optime recte dicetur heredi quoque competere et ceteris successoribus, siue ante, quam succedit, siue postea aliquid sit ui aut clam admissum. Si colonus meus opus fecerit, si qdem me uolente uel ratum habente, perinde est atque si procurator meus fecisset, in q placet, siue ex uoluntate mea fecerit, teneri me, siue ratum habuero, quod procurator fecerit, si quidem iussu domini id factum sit, ambo tenebuntur, non ut patientiam presentent, sed ut impensam quoque ad restituendum praesbeant: si autem dominus non iussus colonus quidem tenebitur, ut patientiam et impensam praestet, dominus uero nihil amplius quam patientiam praestare cogendus erit.

14 IULIANUS libro sexagensimo octavo digestorum. Nam et si seruus meus [B. 58, 23] ignorante me opus fecerit eumque uendidero uel manumisero, mecum in hoc solum a poterit, ut patiar opus tolli, cum emptore autem serui, ut aut noxae dedat aut impensam quae in restitutione facta fuerit, praestet: sed et cum ipso manumisso recte agi poterit.

15 UPLIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Semper aduersus possessorum operis hoc interdictum competit, idcircoque, si quilibet in scio uel etiam inuito uel opus in fundo meo fecerit, interdicto locus erit. Is, cui fundum pastinandum locaverit lapides sustulit et in vicini proiecit praedium. ait Labeo te ni aut clam non teneri, ni iussu tuo id factum sit: ego puto conductorem teneri, locatorem autem non alias, nisi patientiam praestare possit aut aliquam actionem habeat, quam praestet: ceterum tam non oportere. Si in sepulchro alieno terra congesta fuerit iussu meo, agendum esse quae ui aut clam mecum Labeo scribit. et si communis consilio plurium id factum sit, licet cum uno uel cum singulis experiri: opus enim, quod a pluribus pro induiso factum est singulos in solidum obligare. si tamen proprio quis² eorum consilio hoc fecerit, cum omnibus esse agendum, scilicet in solidum: itaque alter conuentus alterum non liberabit, quae immo perceptio ab altero: superiore etenim casu alterius conuentio alterum liberabit³. prater sepulchri quoque uiolati agi potest. Hoc interdictum in heredem ceterosque successores datur in id quod ad eos pertinet. Et post annum non competit. annus autem certe incipit, ex quo id opus factum perfectum est aut fieri desiit, licet perfectum non si aliquo si a principio operis coepit annum quis numeret, necesse est cum his, qui opere tardissime facerent, saepius agi. Sed si is sit locus, in quo opus factum est, qui faci non adiretur, ut puta in sepulchro ui aut clam factum est uel in abdito alio loco, sed et

F(XYMO)

¹ alio quo (dett.: cf. D. 43, 19, 3, 10 cet.)? ² nomine ins. (edd.) ³ quisque (R. Stephanus)
⁴ idem Graeci (u. i.), requirimus autem talia: cum omnibus esse agendum. itaque alter conuentus alterum non liberabit, quin immo nec perceptio ab altero: superiore enim casu alterius conuentio, immo perceptio alterum liberat (similiter Schmidt Int. p. 201)

2 si a te emi uel ex aliquo contra'ctu¹ hoc F²: ei πωλήσεις moi τὴν τομὴν τῶν δένδρων ἢ ἀλλων [ιπποτὸν ἀλλων] συγχωρήσεις moi τεμεῖν B (Tvp.) | cedere licet F³ 3 esse aliquid F⁴ deuoluteo F⁵ 8 eo in tempore F⁶ 14 fecerit teneri me F⁷ | quod ea fecerim⁸ procurator F⁸ 22 ut us F⁹ 23 ipsu F

32 indiuisiō F¹⁰ 33 si tamen proprius eorum consilio hoc fecerit cum omnibus esse agendum scilicet in solidum] ei ē in mytō tōpō [ιπποτόν σκόπῳ] τούτο τούτο μετ' πλειόνων, ἔκαστος εἰς τὸ πᾶν ἐμάτεται B (Tvp.) 34 liberauit F¹¹ 36 in heredem] inter heredem F: κατὰ παντὸς διαδόχου B

sub terra fieret opus vel sub aqua, vel¹ cloaca aliquid factum sit, etiam post annum causa cognita competit interdictum de eo quod factum est: nam causa cognita annuam exceptio-
6 nem remittendam, hoc est magna et iusta causa ignorantiae interueniente. Si quis rei publicae causa a fuisset, deinde reuersus interdicto quod ui aut clam uti uellet, uerius est non excludi anno eum, sed reuersum annum habere. nam et si minor uiginti quinque annis⁵
rei publicae causa abesse coepisset, || deinde maior effectus sit, dum abest rei publicae f.²⁹⁸
cause, futurum, ut ex quo redit annus ei computetur, non ex quo impleuit uicensum
7 quintum annum: et ita diuus Pius et deinceps omnes principes rescriperunt. Hoc interdicto
tanti lis aestimatur, quanti actoris interest id opus factum² esse. officio [BS. 28, 8, 38 sch. 14]
autem iudicia ita oportere fieri restitutionem iudicandum est, ut in omni causa eadem con-
dicio sit actoris, quae futura esset, si id opus, de quo actum est, neque ui neque clam
8 factum esset. Ergo nonnumquam etiam dominii ratio habenda est, ut puta si propter [BS]
hoc opus, quod factum est, seruitutes amittantur aut usus fructus interest. quod non tan-
tum tunc enueniet, cum quis opus aedificauerit, uerum etiam si diruisse opus proponatur
et deteriore condicionem fecisse vel seruitutum vel usus fructus vel ipsius proprietatis.¹⁵

9 Sed quod interfuit, aut per iusurandum, quod in litem actor iurauerit, [BS. 22, 5, 34 sch. 12]
10 aut, si iurare non possit, iudicis officio aestimandum est. Eum autem, qui dolo malo [BS]
11 fecerit, quo minus possit restituere, perinde habendum, ac si posset. Culpam quoque in
12 hoc interdicto uenire erit probandum: quae tamen arbitrio iudicis aestimanda erit. Quia
autem hoc interdictum id quod interest continet, si quis alia actione fuerit consecutus id²⁰
quod interfuit opus non esse factum, consequens erit dicere ex interdicto nihil eum con-
sequi oportere.

16 PAULUS libro sexagensimo septimo ad edictum. Competit hoc interdictum [B. 58, 23 n. E]
1 etiam his, qui non possident, si modo eorum interest. Si quis ui aut clam arbores non
frugiferas ceciderit, ueluti cupressos, domino dumtaxat competit interdictum. sed si amoe-
2 nitas quaedam ex huiusmodi arboribus praestetur, potest dici et fructuarii interesse propter
3 solutatem et gestationem et esse huic interdicto locum. In summa qui ui aut clam fecit,
si possidet, patientiam et impensam tollendi operis: qui fecit nec possidet, impensam: qui
possidet nec fecit, patientiam tantum debet.²⁹

17 IDEM libro sexagensimo nono ad edictum. Interdictum quod ui aut clam [B. 58, 23 n. E]
per quemvis domino adquiritur, licet per inquilinum.

18 CELSUS libro uicensimo quinto digestorum. Si immaturam siluam caeduam [B. 58, 23 n. E]
cecidit quis, interdicto quod ui aut clam tenetur: si maturam similiter caeduam neque
1 damno dominus affectus est, nihil praestabit. Non absurde responsum est: si magistratum
rogasse, ut aduersarium tuum adesse ad iudicium iuberet, ne opus nouum tibi nuntiaret,³⁵
clam uideris opus fecisse, quod interim feceris.

19 ULPIANUS libro quinquagensimo septimo ad edictum. Interdictum quod ui [B. 58, 23 n. Ef]
aut clam competere filio familias colono arboribus successis Sabinus ait.

20 PAULUS libro tertio decimo ad Sabinum. Ue facit tam is qui prohibitus [B. 58, 28, 17 et n. S]
fecit quam is qui, quo minus prohibeatur, consecutus est periculo puta aduersario denuntiatio⁴⁰
F(XYMO^C)

¹ in ins.   ² non ins. (u. i.: cf. u. 21 cet.)³ a ins. (u. i.)

5 anum' anim' hab. F⁴ 9 aestimaturis quanti
F | esse] F, non esse XYMO^C 10 ut in omni
causa eadem condicio sit actoris quae futura
esset om. F¹ 13 factus F¹ 14 diruisse F²
15 propri'a etatis F² 18 ac] hac F¹ 19 erit^t F²
20 ceciderit F 32 caeduam F 34 praef-
statuit F 35 rogasse's' F² 38 competere
filio familias colono] idem Graeci uertentes sic
mote: καὶ ὁ γνέζος καὶ ὁ μεθωτὸς ἔχει τὸ
νόμιμον παράγελμα B (Tip.). praepositionem
cecidiisse puto non tam propter l. 13 § 2 h. t.
team collata l. 13 § 7 eod. et inspecta inscrip-

tionē, nam libro eo Ulpianus inter alia egit de
nozali iniuriarum actione | successis F: δέν-
δρων κοπέτων B (Tip.) 39 is] his F¹ | pro-
hibitus fecit quam is qui om. F¹ 40 perico-
lū puta aduersario denuntiato] Cuiacius cum
Graecis: ΒΙΑΝ ποιεῖ ... ὁ ἀπειλήσας τῷ ἀντίδικῷ,
ἵνα μὴ κωλύθῃ B (Syn. et Tip.), periculo^t puta
aduersario denuntiante F², periculum puts ad-
uersario denuntiante XO (superscr. al. denun-
cians), denuntiando periculo puta aduersario
Y, periculum puts aduersario denuntiando M,
periculum puts aduersario denunciato C

- 1 aut ianua puta paeclusa. Prohibitus autem intellegitur quolibet prohibentis actu, id est uel dicentis se prohibere uel manum opponentis lapillumue iactantis prohibendi gratia.
- 2 Tamdiu autem ui facit prohibitus, quamdiu res in eodem statu permanebit: nam si postea 3 conuenerit cum aduersario, desinit ui facere. Item si prohibiti heres uel is, qui ab eo emerit, ignorans causam praecedentem fecerit, dicendum esse Pomponius ait non incidere 4 eum in interdictum. Quod in naue fit uel in alia qualibet re uel amplissima, mobili tamen, 5 non continetur hoc interdicto. Siue in priuato siue in publico opus fiat siue in loco sacro siue in religioso, interdictum competit.
- 21 POMPONIUS libro uicensimo nono ad Sabinum. Si opus, quod quis iussus est [B. 58, 23 n. 8] a iudice, qui ex hoc interdicto sumptus esset, restituere, alias quis uel clam sustulisset, 10 nihil minus idem ille omnimodo iubetur opus restituere. Si iussero seruum meum opus facere, cum, quantum ad me ¶ pertinet, in clandestini suspicionem non ueniret, seruus f. 29 autem meus putauerit, si rescisset aduersarius, prohibiturum eum, an teneat? et non puto, 2 cum mea persona sit intuenda. In opere nouo tam soli quam caeli mensura facienda est.
- 3 Si quis propter opus factum ius aliquod praedii amisit, id restitui ex hoc interdicto debet. 15
- 22 UENULEIUS libro secundo interdictorum. Si uitem meam ex fundo meo in fundum tuum A deprehenderis¹ eaque in fundo tuo coaluerit, utile est interdictum quod ui aut clam intra annum: sed si annus praeterierit, nullam remanere actionem radices², quae in fundo meo 1 sint, tuas fieri, quia bis³ accessiones sint. Si quis ui aut clam arauerit⁴, puto eum teneri hoc interdicto perinde atque si foessam fecisset: non enim ex qualitate operis huic inter- 2 dicto locus est, sed ex opere facto, quod cohaeret solo. Si ad ianuam meam tabulas fixeris et ego eas, priusquam tibi denuntiarem, refixeris, deinde inuicem interdicto quod ui aut clam egerimus: nisi remittas mihi, ut absoluas, condemnandum te, quasi rem non restitas, 3 quanti mea intersit, aut certe exceptionem mihi profuturam si non ui nec clam nec pre- 4 cario⁵ feceris. Si stercus per fundum meum tuleris, cum id te facere uetussem, quam- 5 quam nihil damni feceris mihi nec fundi mei⁶ mutaueris, tamen teneri te quod ui aut clam Trebatius ait. Labeo contra, ne etiam is, qui dumtaxat iter per fundum meum fecerit aut 4 auem⁷ egerit uenatusue fuerit sine ullo opere, hoc interdicto teneatur. Si quis projectum aut stillicidium in sepulchrum immiserit, etiamsi ipsum monumentum non tangeret, recte cum eo agi, quod in sepulchro ui aut clam factum sit, quia sepulchri sit non solum is⁸ locus, qui recipiat humationem, sed omne etiam supra id caelum: eoque nomine etiam se- 5 pulchri uiolati agi posse. Si is, qui denuntiauerit se opus facturum, confessum opus fecerit, clam fecisse non intellegitur: nam si post tempus, uidebitur clam fecisse.

F(XYMO)

¹ depresso (R. Stephanus: u. i.)?   ² radicesque (Best)?   ³ his] uitis (Schmidt Int. p. 102)?
⁴ inarauerit (u. p. 605, 39)?   ⁵ nec clam nec precario] aut clam (cf. L. 7 § 3 b. t.)?
⁶ faciem (u. i.) uel simile uoc. ins.   ⁷ bouem (u. i.)?

1 prohibe'ntis F²   2 lapillumue] suapuill-
lumue F¹ | iactantis] F², lactim'ntis F³ |
prohibendi's gratia F²   3 autem F² | per-
maneuit F¹   4 heres] F^m, bere F^{ee} (s add. F²)
7 contine'ntur F² | loco sacro siue in om. F¹,
uertunt Graeci: ἐν ιερῷ τόπῳ ἡ μνημεῖο B
(Syn. et Tip.)   8 interdict'o um F⁴   9 si
opus seq.] peri τοῦ λάθρα ἡ βίᾳ καταλύσαντος
τὸ κελευθέν γύπο δικαστού καταλύθηναι B (Tip.)
10 a] ad F¹   11 seru'm' F²   12 per-
tin'er'et F² | clande'destini F²   13 re's'cis-
set F²   14 cum 'mea F²   16 uetem F²
17 deprehenderis] FXYMO: ἐὰν τὴν ἀμπελὸν
coy εἰλκύσα εἰc τὸν ἄργον moy B (Tip.), unde

ne collige Graecos legisse id quod scripsisse Ut-
nuleum satis constat | eaqu a'e F²   19 qrt'a
F⁴ | si quis ni aut clam arauerit] ei Bia ἡ μέρη
γῆν σογ ἀποριάσω B (Tip.)   20 adque l'
21 est] set F²   23 ex'egerimus F²   24 certe
om. F¹   26 fundi mei] speciem fundi mei
XYMO, fundi mei faciem C   27 trevisus
F² | aut auem egerit] quasi legerint Graeci
gregem uel oues, ita uertirunt: peri τοῦ καρ-
γανότος ... διὰ τοῦ ἀργού moy ... ὄρεσματα
B (Tip.)   28 uenatusue fuerit ... 29 sepul-
chrum immiserit om. F²   30 ait quia] in qua
F¹   31 humanitionum F: ὁ τόπος της ταφῆς
B (Tip.)   32 confessum F

XXV.

R DE REMISSIONIBUS R

ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Ait praetor: [B. t 5 p. 222 n. e Heimb. B] Quod ius ait illi prohibere, ne se inuitio fiat, in eo nuntiatio teneat: ceterum nuntiationem missam facio'. Sub hoc titulo remissiones proponuntur. Et verba praetoris ostendunt remissionem ibi demum factam, ubi nuntiatio non tenet, et nuntiationem ibi demum noluisse praetorem tenere, ubi ius est nuntianti prohibere, ne se inuitio fiat. ceterum siue satisdatio interueniat siue non, remissio facta hoc tantum remittit, in quo non tenuit nuntiatio. plane si satisdatum est, exinde remissio facta est¹, non est necessaria remissio. Ius habet opus nouum nuntiandi, qui aut dominium aut seruitatem habet. Item Julianus placet fructuario 10 vindicandarum seruitutum ius esse: secundum quod opus nouum nuntiare poterit uicino et remissio utilis erit. ipsi autem domino praedii si nuntiauerit, re- [Iul. dig. l. 49 D. 39, 1, 2 missio inutilis erit: neque² sicut aduersus uicinum, ita aduersus dominum agere potest ius ei non esse inuitio se altius aedificare. sed si hoc facto usus fructus deterior fiat, petere usum fructum debebit. idem Julianus dicit de ceteris, quibus aliqua seruitus a uicino de- 15 betur. Et quoque, qui pignori fundum acceperit, scribit Julianus non [Iul. l. eod. D. 8, 1, 16 esse iniquum detentionem³ seruitutis dari.

XXVI.

R DE PRECARIO R

ESA

ULPIANUS libro primo institutionum. Precarium est, quod precibus petenti [B. 58, 24, 2 *S utendum conceditur tamdiu, quamdiu is qui concessit patitur. Quod genus liberali- [B] 21 tatis ex iure gentium descendit. Et distat a donatione eo, quod qui donat, sic dat, ne recipiat, at qui precario concedit, sic dat quasi tunc recepturus, cum sibi [BS. 24, 6, 15 sch. 3 libuerit precarium soluere. Et est simile commodato: nam et qui commodat rem, sic com- modat, ut non faciat rem accipientis, sed ut ei uti re commodata permittat. 25

IUDEX libro septuagensimo primo ad edictum. Ait praetor: 'Quod precario ab illo habes E tant dolo malo fecisti, ut desineres habere, qua de re agitur, id illi restitutas'. Hoc inter- f. 299' sum restitutorum est. Et naturalem habet in se aequitatem, namque precarium renocare uati competit⁴: est enim natura aequum tamdiu te liberalitate mea uti, quamdiu ego in, et ut possim renocare, cum mutauero voluntatem. itaque cum quid precario roga- 30 est, non solum hoc interdicto uti possumus, sed etiam praescriptis uerbis actione, quae bona fide oritur. Habere precario uidetur, qui possessionem uel corporis uel iuris eius est ex hac solummodo causa, quod preces adhibuit et impetravit, ut sibi possidere si licet:

Ius libro uicensimo quinto ad edictum prouinciale. ueluti si me precario rogaueris, E fundum meum ire uel agere tibi liceat uel ut in tectum uel in aream aedium mea- illicidium⁵ uel tignum in parietem immissum habeas.

JANUS libro septuagensimo primo ad edictum. In rebus etiam mobilibus precarii E constituit. Meminisce autem nos oportet eum, qui precario habet, etiam possidere. hoc interdicto non utique ille, qui precario rogauit, sed qui precario habet: etenim 40 est, ut quis non rogauerit, sed habeat precario. ut puta seruus meus rogauit: mihi (C)

¹ facta est del. ² enim ins. (l. gem.) ³ petitionem (l. gem.)? ⁴ namque pre-
nocare uolenti competit del. ⁵ auertas ins. (cf. D. 8, 2, 2)

⁶ non tenet] FY, tenet XY⁷ cario F² 33 ad Thibuit F⁴ 36 fundum
non tenuit] FM, tenuit XYM⁸ OC m'eu'm F² | aediumearum F 38 mo'bi'libus F²
xinde F² 23 siui F¹ 27 ut] 39 habe'r't F² 40 non om. F¹ | pr'a'ecario
inheret F² | id] ad F¹ | restitutas i' habet F² 41 rogauit 'sed habeat precario
natura'm aequum F² 32 pr'a'e ut puta seruus meus rogauit' mihi F²

3 adquisiit precarium: uel quis alius, qui iuri meo subiectus est. Item si rem meam pre-
4 cario rogauero, rogaui quidem precario, sed non habeo precario idcirco, quia receptum est
rei suae precarium non esse. Item qui precario ad tempus rogauit, finito tempore, etiamsi
ad hoc temporis non rogauit, tamen precario possidere uidetur: intellegitur enim dominus,
cum patitur eum qui precario rogauerit¹ possidere, rursus precario concedere.

5 POMPONIUS libro uicensimo nono ad Sabinum. Sed si manente adhuc pre- [B. 58, 24 n.]
cario tu in ulterius tempus rogasti, prorogatur precarium: nam nec mutatur causa posses-
sionis et non constituitur eo modo precarium, sed in longius tempus profertur. si uero
praeterita die rogas, propius est, ut soluta iam causa precarii non redintegretur, sed noua
constituantur.

6 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Certe si interim dominus [B. 58, 24 n.]
fure re cooperit uel decesserit, fieri non posse Marcellus ait, ut precarium redintegretur, et
1 hoc uerum est. Si procurator meus me mandante uel ratum habente precario roganerit,
2 ego precario habere proprie dico. Is qui rogauit, ut precario in fundo moretur, non pos-
siderit, sed possessio apud eum qui concessit remanet: nam et fructuarius, inquit, et co-
3 lonus et inquilinus sunt in praedio et tamen non possident. Julianus ait eum, qui ui
alterum deiecit et ab eodem precario rogauit, desinere ui possidere et incipere precario,
neque existimare² sibi ipsum causam possessionis mutare, cum uoluntate eius quem deiecit
cooperit precario possidere: nam si ab eodem emisset, incipere etiam³ pro emptore posse
4 dominium capere. Quaesitum est, si quis rem suam pignori mihi dederit et precario ro-
gauerit, an hoc interdictum locum habeat. quaestio in eo est, ut precarium consistere rei
suae possit. mihi uidetur uerius precarium consistere in pignore, cum possessionis rogetur,
non proprietatis, et est haec sententia etiam utilissima: cottidie enim precario roganunt
creditores ab his, qui pignori dederunt, et debet consistere precarium.

7 UENULEIUS libro tertio interdictorum. Sed et si eam rem, cuius possessionem [B. 58, 24 n.]
per interdictum uti possedetis retinere possim, quamuis futurum esset, ut teneat de pro-
prietate, precario tibi concesserim, teneris hoc interdicto.

8 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Quaesitum est, si Titius [B. 58, 24 n.]
me roganerit, ut re Sempronii utatur, deinde ego Sempronium roganero, ut concederet, || et ille, dum mihi uult praestitum, concesserit. Titius a me habet precario et ego cum eo agam interdicto de precario: Sempronius autem non aget cum eo, quia haec uerba
ab illo precario habes ostendunt ei demum competere interdictum, a quo quis precario
rogauit, non cuius res est. an tamen Sempronius mecum, quasi a me rogatus, interdictum
habeat? et magis est, ne habeat, quia non habeo precario, cum non mihi, sed aliis impe-
travi. mandati tamen actionem potest aduersus me habere, quia me mandante dedit tibi: aut si quis dixerit non mandatu meo, sed magis mihi credentem hoc fecisse, dicendum
1 est in factum dandam actionem et aduersus me. Quod a Titio precario quis roganuit, id
etiam ab herede eius precario habere uidetur: et ita et Sabinus et Celsus scribunt eoque
iure uitetur. ergo et a ceteris successoribus habere quis precario uidetur. idem et Labeo
probat et adicit, etiamsi ignoret quis heredem, tamen uideri eum ab herede precario
2 habere. Illud tamen uideamus quale sit, si a me precario roganeris et ego eam rem alienauero, an precarium duret re ad alium translata. et magis est, ut, si ille non reuocet,
posse interdicere quasi ab illo precario habeas, non quasi a me: et si passus est aliquo
F(XYMOC)

¹ qui precario roganerit *del.*   ² existimari (*Smallenburg*: cf. p. 614, 26)?   ³ inciperet iam?
⁴ ei (u. i.)?

5 rursus pr'a'ecario *F'*   9 pr'a'eterita *F'*
17 pr'a'ecario neque *F'*   20 praeca'rio' *F'*
21 an *om.* *F'* | *ut*] et *F'* | pr'a'ecarium *F'*
23 propri'a'etatis *F'* | pr'a'ecario *F'* 24 de-
derunt] deberunt *F'* | debent *F'* 26 posse-
ditis *F'* | propri'a'estate pr'a'ecario *F'* 27 te-
neb'e'ris *F'* 30 pr'a'estitum *F'* 34 et 'ro-
gatis' magis *F'* 36 mihi credentem] mihi

...tercedentem *X'*, me intercedentem *X'*, me
intercedente *MOC*, intercedente me *Y* 37 et]
possis explicare ex l. 2 § 2 h. t.: sed artificiosae
interpretationi praefero emendationem facilem
40 uideri eum ab herede precario habere
illud tamen *bis F'* 42 an] in *F'* | reuocet
ille' posse *F'*

- 3 tempore a se precario habere, recte interdicet¹, quasi a se precario habeas. Eum quoque precario teneri voluit praetor, qui dolo fecit, ut habere desineret. illud adnotatur, quod culpam non praestat in qui precario rogauit, sed solum dolum praestat, quamquam is, qui commodatum suscepit, non tantum dolum, sed etiam culpam praestat. nec immerito dolum solum praestat ^{is} qui precario rogauit, cum totum ex liberalitate descendat eius ⁵ qui precario concessit et satis sit, si dolus tantum praestetur. culpam tamen dolo proximam contineri quis merito dixerit. Ex hoc interdicto restitui debet in pristinam causam: quod si non fuerit factum, condemnatio in tantum fiet, quanti interfuit actoris ei rem restitui ex eo tempore, ex quo interdictum editum est: ergo et fructus ex die interdicti editi praestabuntur. Si seruitate usus non fuit is qui precario rogauit ac per hoc amissa ¹⁰ sit, nideamus, an interdicto teneatur. ego arbitror non alias, quam si dolo fecerit. Et generaliter erit dicendum in restitutionem unire dolum et culpam latam dumtaxat, cetera non unire. plane post interdictum editum oportebit et dolum et culpam et omnem causam unire: nam ubi moram quis fecit precario, omnem causam debebit constituere². ¹⁵
- 7 Interdictum hoc et post annum competere Labeo scribit eoque iure utimur: cum enim non numquam in longum tempus precario concedatur, absurdum est dicere interdictum locum non habere post annum. Hoc interdicto heres eius qui precario rogauit tenetur quemadmodum ipse, ut, siue habet siue dolo fecit quo minus haberet uel ad se perueniret, teneatur: ex dolo autem defuncti hactenus, quatenus ad eum peruenit. ¹⁹
- 3 GAIUS libro uicensimo sexto ad edictum prouinciale. Precario possessio consistit³ potest ^E uel inter praesentes uel inter absentes, ueluti per epistolam uel per nuntium.
- 4 POMPONIUS libro quinto ex Plautio. Quamuis ancillam quis precario roga- B. 58, 24 n. ^E uerit, id actum uidetur, ut etiam quod ex ancilla natum esset in eadem causa haberetur.
- 5 CELSUS libro septimo digestorum. Si debitor rem pigneratam precario roga- B. 58, 24 n. ^E gauerit, soluta pecunia precarium soluitur: quippe id actum est, ut usque eo precarium ²⁵ teneret.
- 6 IDEM libro uicensimo quinto digestorum. || Cum⁴ precario ali- B. 58, 24 n. BS. 18, 1, 17 ^E f. 800' quid datur, si conuenit, ut in kalendas Iulias precario possideat, numquid exceptione adiuuandus est, ne ante ei possessio auferatur? sed nulla uis est huius conuentio[n]is, ut rem alienam domino inuito possidere liceat. Precario rogatio et ad heredem eius qui concessit ³⁰ transit: ad heredem autem eius qui precario rogauit non transit, quippe ipsi dumtaxat, non etiam heredi concessa possessio est.
- 7 POMPONIUS libro trigensimo tertio ad Quintum Mucium. Si seruus tuus tuo B. 58, 24 n. ^E mandato precario rogauerit uel ratum habueris quod ille rogauit tuo nomine, teneberis, quasi precario habeas. sed si te ignorantie suo nomine uel seruus uel filius rogauerit, non ³⁵ uideris tu precario habere, sed illi⁵ erit actio de peculio uel de in rem uerso.
- 14 PAULUS libro tertio decimo ad Sabinum. Interdictum de precariis merito B. 58, 24 n. ^S introductum est, quia nulla eo nomine iuris civilis actio esset: magis enim ad donations et beneficii causam, quam ad negotii contracti spectat precarii condicio. ³⁹
- 15 POMPONIUS libro uicensimo nono ad Sabinum. Et habet summam aequi- B. 58, 24, 17 et n. ^S tatem, ut eatenus quisque nostro utatur, quatenus ei tribuere uelimus. Hospites et qui gratuitam habitationem accipiunt non intelleguntur precario habitare. Precario habere etiam ea quae in iure consistunt possumus, ut immissa uel protecta. Cum quis de re sibi restituenda cautum habet, precarium interdictum ei non competit. Eum, qui precario *F(XYMOC)*

¹ et magis est ut, si ille non renocet et si passus est aliquo tempore precario habere, recte interdicat (*del. posse ... me, item a se?*)? ² restituere (*u. i.?*)? ³ constitui (*u. i.?*)? ⁴ cui? ⁵ illi *del.*

1 tempore *F¹* 5 is *bis F* (*em. f.*) | totum] *F²* 9 aeditum *F* | et] ex *F²* 10 qui *om. F²* 13 oportenit *F¹* 14 facit *F²* | constitutere] restituere *XYMOC* 15 et] est *F¹* | eoqua'e *F²* 20 consis'ti *F²*, con-

sisti (*superscr. al. constitui*) *X*, constitui *YMOU*: *CYNICTATAI B* (*Tip.*) 35 seruos *F¹* 36 peculio'd uel *F⁴* 38 introduct'o'um *F⁴* | mag'nis *F²*

rogauerit, ut sibi possidere liceat, nancisci possessionem non est dubium: an is quoque possideat, qui rogatus sit, dubitatum est. placet autem penes utrumque esse eum hominem, qui precario datus esset, penes eum qui rogasset, quia possideat corpore, penes dominum, 5 quia non discesserit animo possessione. Quo quis loco precario aut possideat aut cooperit possidere, nihil refert, quod ad hoc interdictum pertinet.

- 16 IDEM libro trigensimo secundo ad Sabinum. Si adoptauero eum, qui precario [B. 58, 24 n. S] —
rogauerit, ego quoque precario possidebo.
- 17 IDEM libro uicesimo tertio ad Sabinum. Qui precario fundum possidet, is [B. 58, 24 n. S] —
interdicto uti possidetis aduersus omnes praeter eum, quem rogauit, uti potest. 9
- 18 IULIANUS libro tertio decimo digestorum. Unusquisque potest rem suam, [B. 58, 24 n. S]
quamvis non possideat, precario dare ei qui possideat.
- 19 IDEM libro quadragensimo nono digestorum. Duo in so- [B. 58, 24 n. BS. 18, 1, 5 sch. 29 S]
lidum precario habere non magis possunt, quam duo in solidum ui possidere aut clam:
1 nam neque iustae neque iniustae possessiones duae concurrere possunt. Qui seruum [BS]
meum precario rogat, uidetur a me precario habere, si hoc ratum habuero, et ideo precario 15
2 interdicto mihi tenebitur. Cum quid precario rogatum est, non solum interdicto uti pos-
sumus, sed et incerti condicione, id est praescriptis uerbis.
- 20 UPLIANUS libro secundo responsorum. Ea, quae distracta sunt, ut precario [B. 58, 24 n. S]
penes emptorem essent, quoad pretium uniuersum persolveretur: si per emptorem stetit,
quo minus persolveretur, uenitorem posse consequi. 20
- 21 UENULEIUS libro quarto actionum. Cum precario quis rogat, ut ipsi in eo [B. 58, 24 n. A]
fundo morari liceat, supernacuum est adici 'ipsi suisque': nam per ipsum suis quoque per-
missum uti¹ uidetur.
- 22 IDEM libro tertio interdictorum. Si is, qui pro possessore possideret, precario domi- A
num rogauerit, ut sibi retinere rem liceret, uel is, qui alienam rem emisset, dominum ro- 25
gauerit: apparet eos precario possidere. nec existimando mutare sibi causam possessionis,
quibus a domino || concedatur precario possidere: nam et si id quod possideas alium pre- q. 30 |
caro rogaueris, uideri te desinere ex prima causa possidere et incipere ex precario habere:
et contra si possessorem precario rogauerit qui rem auocare ei posset, teneri eum precario,
quoniam aliquid ad eum per hanc precarii rogationem peruenit, id est possessio, quae 30
1 aliena sit. Si pupillus sine tutoris auctoritate precario rogauerit, Labeo ait habere eum
precariam possessionem et hoc interdicto teneri. nam quo magis naturaliter possideretur,
nullum locum esse tutoris auctoritati: recteque dici 'quod precario habes', quia quod pos-
sideat ex ea causa possideat, ex qua rogauerit: nihilque noui per praetorem constitendum,
quoniam, siue habeat rem, officio iudicis teneretur, siue non habeat, non teneatur. 35

XXVII.

R DE ARBORIBUS CAEDENDIS R

- 1 UPLIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Ait praetor: 'Quas arbor [B. 60, 16, 13 E]
ex aedibus tuis in aedes illius impendet, si per te stat, quo minus eam adimas, tunc,
1 quo minus illi eam arborem adimere sibique habere liceat, uim fieri ueto'. Hoc inter- 40
2 dictum prohibitorum est. Si arbor aedibus alienis impendeat, utrum totam arborem iubeat
praetor adimi an uero id solum, quod superexcurrit, quaeritur. et Rutilius ait a stirpe
F(XYMOC)

¹ utique? uel. uti del.

3 qu'a F² | possiderat F | cor-
pore] teorrore F² | dominium F 5 pertines F²
9 preter f, perter F: πλήν ἐμοῦ B 12 duo]
Δύο B, suo F 14 qui's seruum F² 16 te-
nentur F² 17 id] inter F² 18 distracto F²
22 l'creat F² 26 causa'm' F² 29 qui] is

qui F² | auocare] auocauero F² 31 l'abeo F²
32 precari'i am F² 33 anctoritate F² | quod
possidea'st F² 34 per om. F | pr'a'etorem F²
37 cedendis F 38 qu'a'e F² 40 uim u'
fieri F² | interdict'o'um F²

excidendam idque plerisque uidetur uerius: et nisi adimet dominus arborem, Labeo ait 3 permitti ei, cui arbor officeret, ut si uellet succideret eam lignaque tolleret. Arboris ap- 4 pellatione etiam uites continentur. Non solum autem domino aedium, sed etiam ei qui usumfructum habet competit hoc interdictum, quia et ipsius interest arborem istam non 5 impendere. Praeterea probandum est, si arbor communibus aedibus impendeat, singulos 6 dominos habere hoc interdictum et quidem in solidum, quia et seruitutium vindicationem 7 singuli habeant. Ait praetor: 'si per te stat, quo minus eam adimas, quo minus illi eam 8 'arborem adimere liceat, uim fieri ueto'. prius itaque tibi datur adimendi facultas: si tu 9 non facias, tunc uicino prohibet uim fieri adimere uolenti. Deinde ait praetor: 'Quae 10 'arbor ex agro tuo in agrum illius impendet, si per te stat, quo minus pedes quindecim 11 'a terra eam altius coerreas, tunc, quo minus illi ita coercere lignaque sibi habere liceat, 12 'uim fieri ueto'. Quod ait praetor, et lex duodecim tabularum efficere noluit, ut quindecim 13 pedes altius rami arboris circumcidantur: et hoc idcirco effectum est, ne umbra arboris 14 uicino praedio noceret. Differentia duorum capitum interdicti haec est: si quidem arbor 15 aedibus impendeat, succidi eam praecepitur, si uero agro impendeat, tantum usque ad 15 quindecim pedes a terra coerceri.

2 POMPONIUS libro trigensimo quarto ad Sabinum. Si arbor ex uicini fundo [B. 60, 16, 14] S uento inclinata in tuum fundum sit, ex lege duodecim tabularum de adimenda ea recte agere potes ius ei non esse ita arborem habere.

XXVIII.

20

R DE GLANDE LEGENDA R

1 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Ait praetor: [B. t. 5 p. 222 n. * Heimb.] E 'Glandem, quae ex illius agro in tunn cadat, quo minus illi tertio quoque die legere 1 'auferre liceat, uim fieri ueto'. Glandis nomine omnes fructus continentur.

XXVIIII.

25

R DE HOMINE LIBERO EXHIBENDO R

EA

1 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Ait praetor: 'Quem libe- [B. 60, 47, 1] E rum dolo malo retines, exhibeas'. Hoc interdictum proponitur tuendae libertatis causa, 2 uidelicet ne homines liberi retineantur a quoquam: [29]

2 UENULEIUS libro quarto interdictorum. (nihil enim multum a specie seruien- [B. 60, 47, 2] * A tium differunt, quibus facultas non datur recessendi):

3 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. quod et lex Fabia pro- [B. 60, 47, 3] E f. 301' spexit. neque hoc interdictum aufert legis Fabiae executionem: nam et hoc interdicto agi poterit et nihilo minus accusatio legis Fabiae institui: et uersa uice qui egit Fabia, poterit nihilo minus etiam hoc interdictum habere, praesertim cum aliis interdictum, aliis Fabiae 25 actionem habere possit. Haec uerba 'quem liberum' ad omnem liberum pertinent, siue pubes sit siue impubes, siue masculus siue femina, siue unus siue plures, siue sui iuris sit 2 sine alieni: hoc enim tantum spectamus, an liber sit. Is tamen, qui in potestate habet, 3 hoc interdicto non tenebitur, quia dolo malo non uidetur habere qui suo iure utitur. Si

F(XYMOC)

1 excidendam] *XYMOC* cum B: ἐκ ρίζης ἔκτινειν, excindendam F | arborem] arboret F¹ 3 ei] et F 8 adimend'a'i F⁴ | facultas' F² 9 tu'nc' F⁴ | u'rm F² 12 pretor F 18 uen- di'to F² | inclanata F (em. f): ἐλάν ἐπικλίνη B (Anon.) | in om. F² 19 potest' F² 21 le- ganda F² 24 glande F² 26 liberexigendo 27 F 29 retineantur] inuiti add. Graeci: οὐ μὴ παρὰ μηδενὸς κρατῶνται ἀκοντεῖ οἱ

έλεγθεροι ἄνθρωποι BS (Dor.) 32 et] ext F² | fauia F et sic mox: νόμος Φάσιος BS 33 inter- dictum ... et hoc om. F² 34 accusatio ... qui egit om. F² 35 alius'a' fauiae F² 36 ha- bere ... omnem om. F¹ 37 pubes pures F² | unus siue] add. *XYMOC* tunu BS (Dor.); εἴτε εἰτε οὐλλοι, om. F 39 quia dolo malo non uidetur om. F² | utimur F²

quis eum, quem ab hostibus redensit, retineat, in ea causa est, ut interdicto non teneatur: non enim dolo malo facit. plane si offertur pretium, interdictum locum habet. sed et si eum remisit pretio non accepto, dicendum est interdicto locum fore, si, posteaquam semel 4 remisit, uelit retinere. Si eum quis retineat filium, quem non habet in potestate, plerumque sine dolo malo facere uidebitur: pietas enim genuina efficit sine dolo malo retineri, nisi si euident dolus malus intercedat. proinde et si libertum suum uel alumnum uel noxae deditum adhuc impuberem¹, idem erit dicendum. et generaliter qui iustum causam habet 5 hominis liberi apud se retinendi, non uidetur dolo malo facere. Si quis uolentem retineat, non uidetur dolo malo retinere. sed quid si uolentem quidem retineat, non tamen sine calliditate circumuentum uel seductum uel sollicitatum, neque bona uel probabili ratione 10 6 hoc facit? recte dicetur dolo malo retinere. Is, qui nescit apud se esse hominem liberum, 7 dolo malo caret: sed ubi certioratus retinet, dolo malo non caret. Plane si dubitat, utrum liber an seruus sit, uel facit status contouersiam, recedendum erit ab hoc interdicto et agenda causa libertatis. etenim recte placuit tunc demum hoc interdictum locum habere, 11 quotiens quis pro certo liber est: ceterum si quaeratur de statu, non oportet praeiudicium 12 fieri alienae cognitioni. Ait praetor 'exhibeas'. exhibere est in publicum producere et uiendii tangendique hominis facultatem praebere: proprie autem exhibere est extra secretum 13 habere. Hoc interdictum omnibus competit: nemo enim prohibendus est libertati fauere. 14 Plane ex causa suspectae personae remouendae sunt, si forte talis persona sit, quam uerius simile est colludere uel calumniari. Sed et si mulier uel pupillus hoc interdictum desiderant pro cognato uel parente uel adfne suo solliciti, dandum esse eis interdictum dicendum est: nam et publico iudicio reos facere possunt, dum suas suorumque iniurias exse- 15 quantur. Si tamen plures sunt, qui experiri uolent, eligendus est a praetore, ad quem maxime res pertinet uel is qui idoneior est: et est optimum ex coniunctione, ex fide, ex 16 dignitate actorem hoc interdicto eligendum. Si tamen, posteaquam hoc interdicto actum est, aliis hoc interdicto agere desideret, palam erit postea alii non facile dandum, nisi si de perfidia prioris potuerit aliquid dici. itaque causa cognita amplius quam semel interdictum hoc erit mouendum. nam nec in publicis iudiciis permittitur amplius agi quam semel actum est² quam si praeuaricationis fuerit damnatus prior accusator. si tamen reus 17 condennatus malit litis aestimationem sufferre quam hominem exhibere, non est iniquum 18 saepius in eum interdicto experiri³ uel eidem sine exceptione uel alii. Hoc interdictum et in absentem esse rogandum Labeo scribit, sed si non defendatur, in bona eius eundum 19 ait. Hoc interdictum perpetuum est.

4 UENULEIUS libro quarto interdictorum. Si quis liberum hominem ignorantem [B. 60. 47, 4] 1 suum statum retineat, tamen⁴ si dolo malo retinet, cogitur exhibere. Trebatius quoque 2 ait non teneri eum, qui liberum hominem pro seruo bona fide emerit et retineat. Nullo 3 F(XYMOC)

¹ uel alumnum adhuc impuberem uel noxae deditum? aut adhuc impuberem del. (u. i.)
² actum est] praepter (u. i.)?   ³ permitti ins. (Pothier)   ⁴ tamen del.

5 uideuitur F¹ | pietas enim genuina] διὰ τὴν προσένην εὐσέβειαν B (Anon.), αὕτη γὰρ ἡ εὐσέβεια τοῦ γερενηκέναι αὐτὸν BS (Dor.)
7 adhuc impuberem] omittit haec verba interpretes Graeci, cum Anonymus tum ipse Dorotheus 9 qui d' si F² 10 probauili F¹
14 a'b'genda F³ 16 alienae cognitioni] τῷ ἀλλοτρίᾳ διαγώνει BS (Dor.) 17 tangendiqu'a e F² 20 desideret F 21 suo's soll. F²
22 ex'sequuntur F² 24 idoneor F | aptimum F¹ 25 eligendum ... interdicto om. F¹
27 itaque causa cognita seq.] οὐ πλέον οὖν ἡ ἀπας τούτο τὸ ἵντερδικτον κινεῖται (= itaque non amplius quam semel hoc interdictum mouetur), εἰ μὲν ἄρα κάγκα κόρητα ἐκ δευτέρου δοθεῖη (= nisi causa cognita iterum detur),

οὐ γὰρ τὰ πούλικα δικαστήρια πλέον ἡ ἀπας κινεῖται (= nam nec publica iudicia amplius mouentur quam semel), εἰ μὲν ὁ πρῶτον κατηγορίας ὡς πραεογαρικάτωρ καταλικασμόν (= praeterquam si praeuaricationis fuerit damnatus prior accusator) BS (Dor.): quae interpretatio cum Latina et presse sequatur et felicissime emendet, ad eam verba accommodata 28 iudic'i is F² 35 tamen] quasi pro tamen legeretur nec, sic uertit Dorotheus: εἰ καὶ ἀγνοούντα τὸν ἐλεύθερον ἀνθρώπον τὸν ἐγενόμενον κατέχει τις, ὅμως δὲ κατὰ δολον κρατεῖ αὐτὸν, οὐκ ἐμάρτεται, εἰ Ανονυμος sic: εἰ ἐλεύθερον ἀγνοούντα τὸν ἰδιαῖς τύχην κρατεῖ, καὶ ἀνεγέρτητο, δεῖ με αὐτὸν παριστᾶν

tempore dolo malo retineri homo liber debet, adeo ut quidam putauerint nec modicum f. 302
tempus ad eum exhibendum dandum, quoniam praeteriti facti poena praestanda est. Creditori non competit interdictum, ut debitor exhiberetur: nec enim debitorem latitatem exhibere quisquam cogitur, sed in bona eius ex edicto praetoris itur.

XXX.

R DE LIBERIS EXHIBENDIS, ITEM DUCENDIS R

ESA

1 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Ait praetor: 'Qui quaeue [B. 31, 2, 12] E
in potestate Lucii Titii est, si is eaue apud te est doloue malo tuo factum est, quo minus
1 apud te esset, ita eum eamue exhibeas'. Hoc interdictum proponitur aduersus eum, quem
quis exhibere desiderat eum, quem in potestate sua esse dicit. et ex uerbis apparet ei, 10
2 cuius in potestate est, hoc interdictum competere. In hoc interdicto praetor non admittit
causam, cur apud eum sit is, qui exhiberi debet, quemadmodum in superiore interdicto,
3 sed omnimodo restituendum putauit, si in potestate est. Si uero mater sit, quae retinet,
apud quam interdum magis quam apud patrem morari filium debere (ex iustissima scilicet
causa) et diuus Pius decreuit et a Marco et a Seuero rescriptum est, aequa subueniendum 15
4 ei erit per exceptionem. Pari modo si iudicatum fuerit non esse eum in potestate, etsi
per iniuriam iudicatum sit, agenti hoc interdicto obicienda erit exceptio rei iudicatae, ne
5 de hoc quaeratur, an sit in potestate, sed an sit iudicatum. Si quis filiam suam, quae
mihi nupta sit, uelit abducere uel exhiberi sibi desideret, an aduersus interdictum exceptio
danda sit, si forte pater concordans matrimonium, forte et liberis subnixum, uelit dissol- 20
uere? et certo iure utimur, ne bene concordantia matrimonii iure patriae potestatis tur-
bentur. quod tamen sic erit adhibendum, ut patri persuadeatur, ne acerce patriam pote-
statem exerceat.

2 HERMOGENIANUS libro sexto iuris epitomarum. Immo magis de uxore ex- [B. 31, 2, 13] *P
hibenda ac ducenda pater, etiam qui filiam in potestate habet, a marito recte conuenit. 25

3 ULPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Deinde ait praetor: 'Si [B. 31, 2, 14] Ef
Lucius Titius in potestate Lucii Titii est, quo minus eum Lucio Titio ducere liceat, uim
1 fieri ueto'. Superiora interdicta exhibitoria sunt, hoc est pertinent ad exhibitionem libe-
torum ceterorumque, de quibus supra diximus: hoc autem interdictum pertinet ad ductio-
nem, ut ducere quis possit eos, in quos habet ius ductionis. itaque prius interdictum, 30
quod est de liberis exhibendis, praeparatorium est huius interdicti: quo magis enim quis
2 duci possit, exhibendus fuit. Ex iisdem causis hoc interdictum tribuendum est, ex quibus
causis de exhibendis liberis competere diximus: itaque quaecumque ibi diximus, eadem
3 hic quoque dicta accipienda sunt. Hoc autem interdictum competit non aduersus ipsum
filium, quem quis ducere nult, sed utique esse debet is¹ qui cum interdicto defendat: 35
filium, quem quis ducere nult, sed utique esse debet is¹ qui cum interdicto defendat:
ceterum cessat interdictum, et succedere poterit notio praetoris, ut apud eum disceptetur,
4 utrum quis in potestate sit an non sit. Iulianus ait, quotiens id interdictum mouetur de
filio ducendo uel cognitio et is de quo agitur impubes est, alias differri oportere rem in
tempus pubertatis, alias repraesentari: idque ex persona eorum, inter quos controuersia
erit, et ex genere causae constituendum est. nam si is, qui se patrem dicit, auctoritatis 40
prudentiae fidei exploratae esset, usque in diem litis impuberem apud se habebit²: is
uero, qui controuersiam facit, humilis calumniator notae nequitiae, repraesentanda cognitio
est. item si is, qui impuberem negat in aliena potestate esse, uir omnibus modis probatus,

F(XYMO)

¹ is del. ² usque ... habebit del. (cf. p. 618, 1)

8 e's't si F² 10 desi'd'era F² | esse't 'h'ac F² 27 tit'i' F² | luci'o' F² | dicere F
dicit F² | ueruis F² 11 competere in hoc 29 ceterorumqu'a'e F² 32 fuit 'et' ex 'hi'is-
interdicto om. F² 12 apud] amped F² | is] dem F² 33 itaque 'quae'cumqu'a'e F²
his F² | quemadmodum dum in F² 16 fierit 35 defendam F² 36 ut om. F² 38 differei
F² 17 per om. F² 18 sed 'an' sit F² F (em. f) | rem] re f 39 inter] intro F²
21 turb'entur F² 22 acerue F 25 ac] 43 potestate'u' esse F²

tutor uel testamento uel a praetore datus pupillum, quem in diem litis apud se habuit, tuetur, is uero, qui patrem se dicit, suspectus est quasi calumniator, differri item non¹ oportebit. si uero || utraque persona suspecta est aut tamquam infirma aut tamquam turpis, f. non erit alienum, inquit, disponi, apud quem interim puer educeretur² et controuersiam in tempus pubertatis differri, ne per collusionem uel imperitiam alterutrius contendentium aut 5 alienae potestati pater familias addicatur aut filius alienus patris familiae loco constituatur.

5 Etiamsi maxime autem probet filium pater in sua potestate esse, tamen causa cognita mater in retinendo eo potior erit, idque decretis diui Pii quibusdam continetur: optimus enim³ mater ob nequitiam patris, ut sine deminutione patriae potestatis apud eam filius 6 moretur. In hoc interdicto, donec res iudicetur, feminam, praetextatum eumque, qui proxime praetextati aetatem accedit, interim apud matrem familias deponi praetor iubet. proxime aetatem praetextati accedere eum dicimus, qui puberem aetatem nunc ingressus est. cum audis matrem familias, accipe notae auctoritatis feminam.

4 AFRICANUS libro quarto quaestionum. Si eum, qui se patrem familias dicat, [B. 31, 2, 15] ego in mea potestate esse et iussu meo adisse hereditatem dicam, tam de hereditate agi oportere quam ad interdictum de filio ducendo iri debere ait.

5 UENULEIUS libro quarto interdictorum. Si filius sua sponte apud aliquem est, inutile hoc interdictum erit, quia filius magis apud se quam apud eum est, in quem interdicetur, cum liberam facultatem abeundi uel remanendi haberet: nisi si inter duos, qui se patres dicerent, controuersia esset et alter ab altero exhiberi eum desideraret. 20

XXXI.

R. UTRUBI R.

1 UPIANUS libro septuagensimo secundo ad edictum. Praetor ait: 'Utrubi [B. 60, 17, 27] E hic homo, quo de agitur, maiore parte huiusce anni fuit, quo minus is eum ducat, uim fieri ueto'. Hoc interdictum de possessione rerum mobilium locum habet: sed optimus 25 uim eius exaequatam fuisse uti possidetis interdicto, quod de rebus soli com- [cf. L 4, 15, 4a] petit, ut is et in hoc interdicto uincat, qui nec ui nec clam nec precario, dum super hoc ab aduersario inquietatur, possessionem habet.

XXXII.

R. DE MIGRANDO R.

30

1 UPIANUS libro septuagensimo tertio ad edictum. Praetor ait: 'Si is homo, [B. 60, 19, 1] E quo de agitur, non est ex his rebus, de quibus inter te et actorem conuenit, ut, quae in eam habitationem qua de agitur introducta importata ibi nata factaque essent, ea pignori tibi pro mercede eius habitationis essent, siue ex his rebus est et ea merces tibi soluta eoue nomine satisfactum est aut per te stat, quo minus soluatur: its, quo minus ei, qui 25 eum pignoris nomine induxit, inde abducere licet, uim fieri ueto'. Hoc interdictum proponitur inquilino, qui soluta pensione uult migrare: nam colono non competit. Cui rei 3 etiam extra ordinem subueniri potest: ergo infrequens est hoc interdictum. Si tamen

F(XYMO)

¹ non del.   ² educetur (edd.)?   ³ forte ins.

11 praetor i' iubet F² 12 nunc] hunc F²
 13 accip'ia'e F² 19 abeundi uel] XYMO, habendi nec uel F² 20 ea't set F² 22 utrubi] ind. F, de utrubi F 23 utrubi] hinc fortasse pendet Theophilus 4, 15, 7, quem ne crede scripsisse utrubi uestrum: abeat enim uestrum a codice Pithoei editioneque Fabroti nec magis Latinum est quam ubi uestrum. aliud est quod Dorotheus formulam reddidit sic: ὅποτέρου

γύμων οὔτος ὁ οἰκέτης ... ἢν BS 24 is om. F²
 26 exaequitum F² | rebus] sic edd. cum BS (Dor.): ὃνερ ἐπὶ τοῖς ἀκίνητοις πράγμασιν ἀρ- μόζει, rerum F 27 ut h'is F² 33 im- por'a'tata F² 34 est et] sic Hal. cum BS (Dor.): ἡ ἐξείνων μὲν ἔστι τῶν πράγμάτων ὁ οἰκέτης, κατεβλήθι δέ σοι τὸ μίσθωμα, εσσετ F 35 τε st'at F² 38 or'o'dinem F²

- 4 gratuitam quis habitationem habeat, hoc interdictum utile ei competit. Si¹ pensio nondum debeat, ait Labeo interdictum hoc cessare, nisi paratus sit eam pensionem soluere. proinde si semenstrem soluit, sexmenstris debeat, inutiliter interdicet, nisi soluerit et sequentis sexmenstris, ita tamen, si conuentio specialis facta est in conductione domus, ut non liceat ante finitum annum uel certum tempus migrare. idem est et si quis in 5 plures annos conduxit et nondum praeterierit tempus. nam cum in uniuersam conductio- nem pignora sunt obligata, consequens erit dicere interdicto locum *non fore*, nisi liberata 5 fuerint. Illud notandum est praetorem || hic non exegisse, ut in bonis fuerit conductoris, f. 303 nec ut esset pignori res illata, sed si pignoris nomine inducta sit. proinde et si aliena sint et si talia, quae pignoris nomine teneri non potuerint, pignoris tamen nomine intro- 10 ducta sint, interdicto hoc² locus erit: quod si nec pignoris nomine inducta sint, nec retineri 6 poterunt a locatori. Hoc interdictum perpetuum est et in successorebus et successoribus dabitur.
- 2 GARUS libro uicesimo sexto ad edictum prouinciale. Hoc interdictum inqui- [B. 60, 19, 2] E lino etiam de his rebus, quae non ipsius sint, sed forte commodatae ei uel locatae uel 15 apud eum depositae sunt, utile esse non dubitatur.

XXXIII.

R DE SALUIANO INTERDICTO R

SE

- 1 IULIANUS libro quadragensimo nono digestorum. Si colonus ancillam in [B. 60, 17, 28] S fundo pignoris nomine duxerit et eam uendiderit, quod apud emptorem ex ea natum est, 20 1 eius adprehendendi gratia utile interdictum reddi oportet. Si colonus res in fundum duorum pignoris nomine intulerit, ita ut utrique in solidum obligatae essent, singuli aduersus extraneum Saluiano interdicto recte experientur: inter ipsos uero si reddatur hoc interdictum, possidentis condicio melior erit. at si id actum fuerit, ut pro partibus res obliga- 25 retur, utilis actio et aduersus extraneos et inter ipsos dari debebit, per quam dimidias 2 partes possessionis singuli adprehendent. Idem seruari conueniet et si colonus rem, quam cum alio communem habebat, pignoris nomine induxerit, scilicet ut pro parte dimidia pignoris persecutio detur.

- 2 ULPIANUS libro septuagensimo³ ad edictum. In Saluiano interdicto, si in [B. 60, 17, 29] E fundum communem duorum pignera sint ab aliquo inuecta, possessor uincet et erit eis 30 descendendum ad Seruiananum iudicium. f. 303' *wacat*

F(XYMO)

¹ et si?   ² huic (edd.)?   ³ tertio ins. (*Cuiacius coll. D. 20, 1, 10: u. i.*)

εἰ] et *F*¹ | si pensio nondum debeat] εἰ δὲ μίσθιος μὲν ώρισθι, μήποτε δὲ κεχρέωσται τὸ μίσθιον *BS* (*Dor.*) 3 semenstris *f* | soluer'e it *F*² 4 semenstris *f* | in conductione domus ut non liceat] *F*², et *F*² 5 id'em' *F*² 7 locum non fore] *YMO* cum *BS* (*Dor.*): ἀκό- λουθόν ἐστι μὴ γίνεσθαι χώραν τῷ ἵπερδίκτῳ et *B* (*Anon.*), locum fore *F*, locum fore non *X*, non locum fore *C* 9 nomin'o'e *F*² 10 et si talia] *Y*'*O*, et sintalia *F*, et sint talia *XC*, et si in talia *Y'*, et talia *M*: οὗται κάν ἀλλότρια εἴη τὰ εἰκενεχθέντα ἡ τοιαῦτα, ἀτίνα μὴ δύναται ἐνεχύρου ἐνεκεν κατέχεσθαι, ὀνόματι δὲ ὅμως ἐνεχύρου εἰκενεχθή, χώρα γίνεται τῷ in-

τερδίκτῳ *BS* (*Dor.*) 12 poterint *F* | 'et' suc- cessoribus *F*² 15 fort'a'e *F*² 19 *iulianus*] *F*², ulpianus *F*² cum *B* 21 adpr'a ehendendi *F*² 25 debeut *F*² 26 possessiones *F*² 27 cum alio co'lonu'mmunem *F*², cum alio commu- nem *M*, cum alio (cum alio om. *X*) colono communem (commune *C*) *XOC*, communem cum alio (colono add. *Y*) *Y*: τὸ ἐπίκοινον αὐτοῦ καὶ ἑτέρου τινός *BS* (*Dor.*) 29 septua- gensimo] sic *XYMO*: 'LXXIII, non si se- quanur Florentinam scripturam, sed si se- quanur alios libros scriptos quo' habeo' *Cuiacius obs. 5, 24* 30 erit] eris *F*²